

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY I MIASTA DOBCZYCE
NA LATA 2023-2026**

OPRACOWANIE:
Marta Danielska, Jakub Danielski
gez2.wroclaw@gmail.com

CZERWIEC 2023

Spis treści

1. Wstęp	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	9
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	9
4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	12
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	17
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy ..	17
5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy i Miasta Dobczyce ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu	23
5.2.1. Charakterystyka gminy	23
5.2.2. Zarys historii gminy.....	24
5.2.3. Historia miejscowości Gminy Dobczyce.....	26
5.3. Krajobraz kulturowy	33
5.3.1. Krajobraz kulturowy – dziedzictwo materialne.....	33
5.3.1.1. Historyczne układy przestrzenne	33
5.3.1.2. Historyczne obiekty budowlane	39
5.3.2. Dziedzictwo niematerialne	42
5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	44
5.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	44
5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	45
5.4.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	46
5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	50
5.5.1. Zabytki archeologiczne.....	51
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT.....	53
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	56
8. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	58
9. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	59
9.1. Dotacje.....	60
9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe	62
9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	66
9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe	67
10. Bibliografia.....	69
11. Spis tabel	69
12. Załączniki	70

1. Wstęp

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy i Miasta Dobczyce na lata 2023-2026 (zwany dalej GPOnZ) stanowić będzie element polityki samorządowej, pozwalający na podejmowanie zaplanowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jako materiał bazowy może być wykorzystywany przez środowiska badawcze i naukowe, właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych oraz osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kulturowym. Opracowanie służyć będzie rozwojowi gminy poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne.

W GPOnZ wskazano działania skierowane na poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Dokument uwzględnia uwarunkowania prawne, zewnętrzne oraz wewnętrzne w zakresie ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Wskazane w nim kierunki działania, tzw. priorytety, szczegółowo opisują zakres oraz cel danego zamierzenia. Realizacja celów zawartych w GPOnZ poprawi w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, wzmocni lokalne wartości oraz wspólne korzenie.

W dokumencie określono również źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wraz z jego otoczeniem. Finansowanie może odbywać się ze źródeł publicznych (np. budżet państwa, budżet własny gminy, budżet jednostek samorządowych – powiatu i województwa, środki unijne, inne źródła zagraniczne), a także ze źródeł prywatnych (osób fizycznych, organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych itp.).

GPOnZ stanowi kontynuację opracowanego Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy i Miasta Dobczyce na lata 2017-2020. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840 z późn. zm.), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem „opieka nad zabytkami” ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji

linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ww. ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony, określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

• **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

– **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

– **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; **ust. 2:** Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkającym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

– **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

• **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840 z późn. zm.), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

– **Art. 3**, który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

– **Art. 4**, który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

– **Art. 5**, który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **Art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),

- f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków.
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **Art. 16 ust. 1**: „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **Art. 17**, który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **Art. 18**: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

– **Art. 19**, który wskazuje, że: „1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

– **Art. 20**, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21**: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

– **Art. 22**: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **Art. 81**: „1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.”

– **Art. 89** który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

• **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U. z 2023 r. poz. 977);

• **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (Dz. U. z 2023 r. poz. 682 z późn. zm.);

• **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (Dz. U. z 2022 r. poz. 2556 z późn. zm.);

• **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz. U. z 2022 r. poz. 916 z późn. zm.);

• **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2023 r. poz. 344);

• **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2020 r. poz. 194 z późn. zm.);

• **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (Dz. U. z 2023 r. poz. 571 z późn. zm.);

• **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 81);

• **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (t. j. Dz.U. 2021 poz. 56);

• **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1388);

• **Rozporządzeniu Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2021 r., poz. 731);

• **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304) ze zmianą Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 3 lutego 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2006 r. nr 24 poz. 181);

• **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153);

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę** (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 385);
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2393).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

GPOnZ odwołuje się do dokumentów, które połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym.

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowym gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

- **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022**

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.

Głównym celem Programu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. W okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa.

Jednym z wyznaczonych kierunków działań jest wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym. Ważne też jest budowanie wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym i regionalnym, merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.

Wśród określonych zadań edukacyjnych wskazano między innymi: szkolenia w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz szkolenia w zakresie planowania i rewitalizacji zasobu dziedzictwa kulturowego.

Zaplanowane zostało również wydanie zaktualizowanej wersji podręcznika Dziedzictwo obok mnie – poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach oraz rozbudowę portalu informacyjnego dla samorządów – www.samorząd.nid.pl.

Program zakłada powołanie w wybranych Oddziałach Terenowych Narodowego Instytutu Dziedzictwa pięciu centrów kompetencji ds. uwzględniania dziedzictwa kulturowego w procesach rewitalizacyjnych w gminach. Centra te będą odpowiedzialne za przeprowadzenie pilotażowych szkoleń dla gmin w zakresie

planowania i rewitalizacji zasobu dziedzictwa kulturowego. Do ich zadań należeć ma również wsparcie gmin tworzących lub aktualizujących gminne programy rewitalizacji bądź zmieniających podstawę prawną prowadzonej rewitalizacji z lokalnych programów rozwoju na gminne programy rewitalizacji.

Zadania, w których bezpośrednią grupą docelową są samorządy, stanowią tylko część ogółu zadań określonych w Programie. Spośród pozostałych warto wymienić te, które także będą realizowane na terenie konkretnych gmin, powiatów czy województw, jak na przykład archeologiczne badania powierzchniowe, rejestracja zabytków ruchomych na wypadek kradzieży, warsztaty edukacyjne w szkołach czy wydarzenia popularyzatorskie oparte na pracy wolontariuszy dofinansowywane z programu „Wspólnie dla dziedzictwa”.

• **Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)**

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) zwana SOR została przyjęta uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągania oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1). Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

– Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

– Wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030**

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 zwana SRKS została przyjęta uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. To kontynuacja i aktualizacja Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

– obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,

– obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,

– obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości

i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmocnić poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, Rozwój i wzmocnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmocnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze,
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane są pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza powyżej 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu.
- Niepodległa – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego.
- Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwia budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziałanie odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego.
- Program Klub – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania

więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość.

– Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

Wypracowana lista projektów strategicznych SRKS obejmuje m.in.:

– Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej oparty na zasobach kulturowych.

4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy i Miasta Dobczyce wynikające z dokumentów na poziomie:

- wojewódzkim: Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2012-2025, Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”, Program Strategiczny Dziedzictwo i Przemysły Czasu Wolnego, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego;
- powiatowym: Strategia Rozwoju Powiatu Myślenickiego na lata 2021-2030.

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi ww. dokumentach.

• Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022-2025

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022-2025 został przyjęty uchwałą nr LVI/800/22 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 4 lipca 2022 r.

Program obejmuje obszar województwa małopolskiego w jego administracyjnych granicach i stanowi naturalną kontynuację wcześniejszych dokumentów programowych.

Dokument wyznacza priorytety i kierunki działań, które powinny być odniesieniem dla innych programów i projektów realizowanych przez interesariuszy działających na rzecz dziedzictwa kulturowego regionu, dając impuls do współpracy i budowania regionalnej sieci dla zintegrowanych, spójnych i kompletnych działań na rzecz krajobrazu kulturowego Małopolski.

Motto: MAŁOPOLSKA – WARTO WCIAŻ MOCNIEJ SIĘ ZAKORZENIAĆ.

Wizja 2025 (wąska): Małopolanie dumni z zadbanej przestrzeni kulturowej, którą uważają za wspólne dobro i chcą mądrze pomnażać.

Wizja 2025 (szeroka): Małopolska jest silna świadomością dziedzictwa kulturowego, jego wagi i wartości. Jej mieszkanki i mieszkańcy są z niego dumni, otaczają je troską, a czerpiąc z niego inspirację, wzbogacają swoją tożsamość w nowych czasach. Unikatowość regionu i jego wielorakie historyczne konteksty, w tym cenna wielokulturowość, dają Małopolanom silną pozycję i są impulsem przemian – mentalnych, społecznych, gospodarczych, ekonomicznych, technologicznych. Świadomość dziedzictwa kulturowego i dbałość o nie, w tym troska o krajobraz kulturowy Małopolski, są mocnym fundamentem rozwoju regionu.

Misja: Pielęgnowanie i przywracanie wartości cennych elementów krajobrazu kulturowego Małopolski, kreowanie poczucia regionalnej tożsamości, wzmacnianie odpowiedzialności obywatelskiej za kulturową spuściznę pokoleń oraz stworzenie spójnego systemu ochrony i opieki nad dziedzictwem.

Misja Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022-2025 realizowana będzie poprzez cel strategiczny: Harmonijne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego Małopolski dla sprostania wyzwaniom teraźniejszości i przyszłości oraz zapewnienia wysokiej jakości życia Małopolan oraz 3 cele operacyjne: (1) Skuteczną ochronę zasobów dziedzictwa i wartości kulturowych regionu, (2) Efektywne

zarządzanie regionalną przestrzenią kulturową oraz (3) Kompetentną edukację i promocję w zakresie wartości dziedzictwa kulturowego. W ramach wyznaczonych celów określono 6 priorytetów oraz 35 kierunków działań (wraz z propozycjami wybranych przedsięwzięć), które stanowią wytyczne horyzontalne ułatwiające prowadzenie skutecznej polityki ochrony regionalnego dziedzictwa oraz sprawowania właściwej opieki właścicielskiej nad posiadanymi dobrami kulturowymi.

• **Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”**

Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030” została przyjęta uchwałą nr XXXI/422/20 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 17 grudnia 2020 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020 (SRWM 2011-2020).

Strategia stanowi przejaw woli samorządowych władz regionalnych do dalszego wzmacniania pozycji samorządu województwa jako koordynatora i animatora działań rozwojowych podejmowanych w przestrzeni regionalnej. Kierunki polityki w nim opisane składają się na interwencję publiczną, która zakłada harmonijny rozwój, zarówno w sferze społecznej, gospodarczej i środowiskowej, całej Małopolski, przy wykorzystaniu potencjałów terytorialnych i likwidacji barier rozwojowych poszczególnych jej obszarów (rozwój terytorialnie zrównoważony).

W Strategii opisano szczegółowo zagadnienie dziedzictwa kulturowego i uczestnictwo w kulturze. Województwo małopolskie jest regionem posiadającym wyjątkowe obiekty dziedzictwa, stanowiące istotną część narodowego i europejskiego dziedzictwa, mocno wpływające na poczucie narodowej tożsamości Polaków. Spośród 15 obiektów z Polski wpisanych na prestiżową Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO, aż 6 miejsc lub zespołów obiektów znajduje się w Małopolsce. Wojewódzka ewidencja zabytków zawiera około 48 000 obiektów, natomiast do wojewódzkiego rejestru zabytków nieruchomych wpisanych jest 5 981 zabytków. Zdecydowana większość z nich zlokalizowana jest w Krakowie i jego najbliższej okolicy, a także w południowej części Małopolski. Wśród zabytków nieruchomych wyróżnia się grupa 174 obiektów o znaczeniu regionalnym.

Wyznaczone wyzwania:

- Zachowanie dziedzictwa dla przyszłych pokoleń, szczególnie przeprowadzenie prac adaptacyjnych i modernizacyjnych obiektów zagrożonych (np. drewnianego budownictwa mieszkalnego – interwencja „in situ”, zabytkowych dworów, pałaców i zamków oraz zabytkowych obiektów techniki).
- Kultura żywa – zachowanie aktywności twórców i animatorów oraz utrzymanie popytu na usługi w sektorze kultury.
- Podtrzymanie wizerunku Małopolski jako regionu silnego kulturowo i twórczo wykorzystującego potencjał innowacji oraz kształtującego swą tożsamość i doceniającego swoje korzenie.
- Kultura dla nowego pokolenia – świadomość i wrażliwość ludzi – wzmocnienie edukacji kulturowej poprzez rozszerzenie oferty edukacyjnej, budowanie tożsamości lokalnej i ponadregionalnej, podnoszenie poziomu wiedzy o kulturze, sztuce i twórcach, kształcenie oraz rozwijanie kompetencji kulturowych i kreatywnych.

W Strategii opisano zagadnienie – Turystyka i przemysły czasu wolnego. Małopolska jest regionem posiadającym wyjątkowe w skali kraju i Europy zasoby kulturowe. W oparciu o ten unikatowy potencjał budowana jest atrakcyjna oferta sektora kultury, która pełni niebagatelną rolę w rozwoju turystyki oraz przemysłów czasu wolnego, a tym samym w rozwoju gospodarczym województwa i decyduje o konkurencyjności regionu. Drugim niewątpliwym atutem Małopolski, w oparciu o który rozwija się turystyka jest jej wyjątkowe położenie geograficzne, zróżnicowanie pod względem ukształtowania krajobrazu oraz atrakcyjności walorów przyrodniczo-krajobrazowych.

W oparciu o unikatowe walory kulturowe i przyrodnicze rozwija się w Małopolsce wiele szlaków tematycznych, prezentujących i promujących różne aspekty dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu, zróżnicowanych tematycznie i o różnym stopniu rozwoju i animacji, w tym: 6 szlaków międzynarodowych, 7 szlaków ponadregionalnych, ponad 30 szlaków regionalnych, blisko 100 turystycznych tras miejskich, blisko 10 tys. km wyznaczonych szlaków turystycznych.

Cel główny: Małopolska regionem zrównoważonego rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i terytorialnym

Realizacja głównego celu oparta na działaniach w pięciu obszarach, dla których wyznaczono cel strategiczny wraz z kierunkami działań. Dla ochrony dziedzictwa kulturowego opracowano następujące kierunki działań:

Obszar – MAŁOPOLANIE

Główne kierunki działań:

4.1. Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego:

- 4.1.1. Ochrona i opieka nad zabytkami nieruchomymi i ruchomymi.
- 4.1.2. Działania na rzecz nadawania obiektom zabytkowym nowych funkcji użytkowych, m.in. związanych z działalnością kulturalną, edukacyjną oraz turystyczną.
- 4.1.3. Dokumentowanie, zachowywanie i upowszechnianie dziedzictwa niematerialnego i materialnego, w tym wprowadzenie otwartej licencji dla wzorów etnograficznych w oparciu o formy i motywy ludowe.
- 4.1.4. Wspieranie twórców ludowych, rzemiosła oraz produktów tradycyjnych i regionalnych.
- 4.1.5. Zapewnienie ochrony i właściwego wykorzystania obiektów zaliczanych do dóbr kultury współczesnej.

4.2. Zmiana jakości usług i dostosowanie oferty kultury do zmieniających się potrzeb odbiorców:

- 4.2.1. Poprawa jakości istniejącej oraz budowa nowej infrastruktury kultury, a także adaptacja obiektów na cele kulturalne.
- 4.2.2. Tworzenie wspólnej oferty kulturalnej w ramach współpracy pomiędzy podmiotami kultury (sieciowanie).
- 4.2.3. Poprawa otwartości instytucji kultury na różne potrzeby osób, w tym rodzin z dziećmi, osób z niepełnosprawnościami, seniorów.
- 4.2.4. Zwiększanie różnorodności oferty instytucji kultury i wprowadzanie propozycji interdyscyplinarnych, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych rozwiązań technologicznych, w celu podnoszenia dostępności i atrakcyjności oferty.
- 4.2.5. Wspieranie aktywności twórców i animatorów kultury w łączności z odbiorcami.
- 4.2.6. Wsparcie rozwoju kadr kultury, w tym animatorów kultury, menadżerów kultury i osób zajmujących się działalnością naukowo-badawczą w instytucjach kultury.
- 4.2.7. Wzmocnienie kooperacji podmiotów działających w obszarze kultury z podmiotami przemysłów kreatywnych.
- 4.2.8. Optymalizacja mechanizmów zarządzania podmiotami działającymi w obszarze kultury i dziedzictwa.

4.3. Wzmocnienie edukacji kulturalnej:

- 4.3.1. Rozwijanie programów edukacji kulturalnej, ukierunkowanych na zróżnicowane grupy odbiorców, wspierających kształtowanie potrzeb i postaw oraz umożliwiających świadome i aktywne uczestnictwo w kulturze.
- 4.3.2. Stymulowanie współpracy podmiotów sektora edukacji i kultury dla realizacji programów i propozycji kulturalnych rozwijających umiejętności uniwersalne, w szczególności kompetencje kreatywne dzieci i młodzieży.
- 4.3.3. Wspomaganie lokalnych inicjatyw i form twórczego uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych.
- 4.3.4. Stymulowanie międzypokoleniowej wymiany wartości kulturowych poprzez różnorodne inicjatywy społeczne.

4.4. Zachowanie i budowa tożsamości mieszkańców w oparciu o potencjał innowacyjny i tradycję:

- 4.4.1. Kreowanie i organizowanie wydarzeń kulturalnych służących pielęgnowaniu polskości oraz rozwojowi i kształtowaniu świadomości narodowej i regionalnej mieszkańców.
- 4.4.2. Koordynacja i wsparcie marketingowe wydarzeń kulturalnych inicjowanych przez społeczności i instytucje lokalne.
- 4.4.3. Ożywianie potencjałów drżących w społecznościach lokalnych, w tym na terenach peryferyjnych, np. górskich, poprzez inicjatywy kulturalne, m.in. organizowanie muzeów domowych i ekomuzeów.

Obszar – GOSPODARKA

Główne kierunki działań:

3.1. Turystyka miejska i kulturowa:

3.1.1. Tworzenie kompleksowej oferty turystycznej w oparciu o marki regionalne i terytorialne – pakietowanie i sieciowanie.

3.1.2. Rozszerzenie oferty turystycznej o usługi towarzyszące.

3.1.3. Poprawa jakości ofertowanych usług turystycznych (społeczna certyfikacja i znak jakości).

3.1.4. Wzmocnienie istniejących produktów oraz potencjału oferty pielgrzymkowej.

3.1.5. Wsparcie i promocja rozwiązań przyjaznych dla środowiska.

3.2. Sport i rekreacja:

3.2.1. Rozwój infrastruktury sportowej i turystycznej, w tym na potrzeby turystyki rowerowej, górskiej i wodnej.

3.2.2. Wsparcie infrastruktury towarzyszącej na szlakach rowerowych i górskich oraz trasach turystycznych.

3.2.3. Ujednolicenie zasad tworzenia i udostępniania szlaków rowerowych i turystycznych.

3.2.4. Stworzenie oferty specjalistycznej, opartej o turystykę aktywną oraz rozwój zainteresowań i umiejętności.

3.2.5. Wsparcie i rozwój miejsc aktywnego spędzania czasu (np. parki, kąpieliska, siłownie na wolnym powietrzu, skateparki, tory pumptrackowe, tężnie, punkty widokowe i biwakowe, miejsca obsługi turystów).

3.3. Turystyka biznesowa:

3.3.1. Utworzenie instytucji zajmującej się pozyskiwaniem i obsługą kongresów oraz inwestycji turystycznych.

3.3.2. Zaproponowanie nowoczesnej oferty turystyki biznesowej.

3.3.3. Wzmocnienie wizerunku Małopolski jako destynacji przemysłu spotkań.

3.3.4. Organizacja wydarzeń sportowych (w szczególności Igrzysk Europejskich w 2023 roku), kulturalnych i biznesowych najwyższej rangi.

3.4. Turystyka zdrowotna:

3.4.1. Podniesienie jakości usług w małopolskich uzdrowiskach.

3.4.2. Rozwój kompleksowej oferty sprzedażowej w oparciu o zabiegi uzdrowiskowe, spa i wellness.

3.4.3. Rozwój oferty turystycznej w oparciu o występujące złoża wód geotermalnych i mineralnych.

3.4.4. Rozbudowa oferty typu slow tourism, eko i agroturystyki.

3.5. Zintegrowany system współpracy, promocji, informacji i zarządzania w turystyce:

3.5.1. Zainicjowanie forum środowisk turystycznych.

3.5.2. Promocja „dobrych praktyk” w turystyce. 3.5.3. Promocja partnerstwa publiczno-prywatnego w turystyce.

3.5.4. Tworzenie warunków dla współpracy i wymiany doświadczeń przez przedsiębiorców.

3.5.5. Stworzenie otoczenia prawnego, organizacyjnego i finansowego dla funkcjonowania Regionalnych i Lokalnych Organizacji Turystycznych w województwie.

3.5.6. Wspieranie rozwoju kadr dla turystyki.

3.5.7. Intensyfikacja cyfryzacji oferty turystycznej.

3.5.8. Wprowadzanie nowych funkcji i rozwój systemu informacji turystycznej.

Obszar – ZARZĄDZANIE STRATEGICZNE ROZWOJEM WOJEWÓDZTWA (Promocja Małopolski).

Główne kierunki działań:

3.1. Integrowanie i zapewnienie spójności działań promocyjnych prowadzonych w regionie.

3.2. Inicjowanie, koordynacja i wspieranie strategicznych projektów promocyjnych w regionie.

3.3. Utrwalanie więzi społecznych i rozwój działań partycypacyjnych, z włączeniem społeczności lokalnych, na rzecz zachowania dobrego imienia Małopolski i Polski w świecie.

3.4. Wzmocnienie tożsamości Małopolski w powiązaniu z ożywieniem edukacji kulturowej, jako reakcja na zgłaszane inicjatywy lokalne.

3.5. Budowanie marki Małopolski łączącej tradycje i innowacje, z uwzględnieniem aktualnych trendów w marketingu.

3.6. Monitoring i okresowe badania marki regionu w kontekście efektywności prowadzonych działań.

Obszar ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE (Rozwój obszarów wiejskich)

Główne kierunki działań:

3.1. Rozwój obszarów wiejskich w oparciu o endogeniczne potencjały:

3.1.1. Wzmacnianie integracji społeczności wiejskich.

3.1.2. Dbanie o lokalne tradycje.

3.1.3. Podtrzymywanie tożsamości kulturowej.

3.1.4. Ożywianie potencjałów drzemących w społecznościach lokalnych poprzez inicjatywy kulturalne, w szczególności na terenach peryferyjnych.

3.1.5. Promocja produktów regionalnych.

3.1.6. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego na obszarach wiejskich.

3.3. Wzmacnianie współpracy ponadlokalnej, w tym działalności NGO i Lokalnych Grup Działania na obszarach wiejskich.

3.5. Rozwój obszarów górskich w oparciu o endogeniczne potencjały:

3.5.1. Rozwój infrastruktury, kultury i turystyki na obszarach górskich.

3.6. Rozwój infrastruktury społecznej, turystycznej i rekreacyjnej w miejscowościach uzdrowiskowych, w tym wzmacnianie procesów rewitalizacji tych ośrodków.

3.7. Wzmacnianie procesów integracji obszarów przygranicznych.

• Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego został przyjęty uchwałą nr XLVII/732/18 przez Zarząd Województwa Małopolskiego dnia 26 marca 2018 r.

Plan zagospodarowania przestrzennego jest podstawowym instrumentem regionalnej polityki przestrzennej, której kształtowanie i prowadzenie należy do zadań samorządu województwa. Podstawowym zadaniem planu jest określenie celów, zasad oraz kierunków gospodarowania przestrzenią województwa, stanowiące rozwinięcie długofalowej polityki regionalnej.

W tomie pierwszym (Uwarunkowania rozwoju przestrzennego), w podrozdziale Uwarunkowania kulturowe, zostały wskazane elementy, które miały wpływ na bogate dziedzictwo kulturowe tego regionu. Składają się na nie zarówno zabytki architektury, budownictwa, sztuki, archeologii (sfera materialna), ale także tradycje oraz zwyczaje (sfera niematerialna). Teren województwa małopolskiego jest bogaty w obiekty i zespoły zabytkowe. Zachowały się tu liczne przykłady architektury sakralnej, obiekty rezydencjonalne, obronne, mieszkalne, użyteczności publicznej, zabytki techniki, etnograficzne oraz układy przestrzenne miast, wsi i uzdrowisk.

Zgodnie z założeniami Planu, dziedzictwo kulturowe stanowić ma trwały element krajobrazu województwa małopolskiego. Wśród tematycznych celów wymienić można między innymi:

- ochronę i rewaloryzację zasobów dziedzictwa kulturowego dla podniesienia poziomu wiedzy, świadomości historycznej oraz edukacji społeczeństwa, a także możliwości ich wykorzystania;
- wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla ochrony tożsamości regionalnej oraz promocji województwa i jego rozwoju gospodarczego;
- kształtowanie harmonijnego krajobrazu poprzez prawidłowe kształtowanie struktur przestrzennych od skali urbanistycznej po rozwiązania architektoniczne.

• **Strategia Rozwoju Powiatu Myślenickiego na lata 2021-2030**

Strategia Rozwoju Powiatu Myślenickiego na lata 2021-2030 została przyjęta uchwałą nr XXXV/281/2021 Rady Powiatu Myślenickiego dnia 24 czerwca 2021 r.

Strategia jest najważniejszym dokumentem samorządu powiatowego, określającym obszary, cele i kierunki rozwoju realizowane na obszarze powiatu.

Cele strategiczne i operacyjne – dla obszaru Edukacja, kultura, sport, turystyka, promocja:

- Rozbudowa i modernizacja bazy kulturalno-społecznej oraz organizacja wspólnej przestrzeni publicznej.
- Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz wykorzystanie potencjału turystycznego powiatu wraz z rozwojem funkcji promocyjno-informacyjnych.

Przykładowe kierunki działań:

- W zakresie kultury i sportu: współpraca z gminnymi instytucjami kultury w zakresie organizacji/dofinansowania imprez o charakterze co najmniej ponadgminnym, współdziałanie z gminami w zakresie rozwoju sportu dzieci i młodzieży oraz dorosłych;
- Wsparcie działań promocyjnych na rzecz zagospodarowania turystycznego Zbiornika Dobczyckiego.

W Strategii wskazano, że bazę turystyczną w powiecie myślenickim tworzą m.in.: Zamek królewski i Skansen Drewnianego Budownictwa Ludowego w Dobczycach na wzgórzu zamkowym nad Jeziorem Dobczyckim oraz mury obronne Starego Miasta w Dobczycach z XIV i XV w.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Poniżej omówiono obowiązujące dokumenty gminne, które dotyczą dziedzictwa kulturowego.

• **Plan Rozwoju Zbiornika Dobczyckiego**

Plan Rozwoju Zbiornika Dobczyckiego został przyjęty uchwałą nr XXXI/201/16 Rady Miejskiej w Dobczycach dnia 18 grudnia 2016 r.

Obszar objęty Planem Rozwoju Zbiornika Dobczyckiego jest położony na terenie trzech gmin: Dobczyce, Myślenice i Siepraw, w których granicach administracyjnych zawiera się Zbiornik Dobczycki.

Celem głównym Planu jest wzrost funkcjonalności otoczenia Zbiornika Dobczyckiego i pełne wykorzystanie jego turystyczno-rekreacyjnego potencjału w procesie rozwoju i tworzenia nowych miejsc pracy w obszarze objętym Planem.

Oddziaływanie Planu:

- rozwój infrastruktury turystycznej w gminach objętych Planem;
- wzmocnienie roli turystyki w lokalnej gospodarce gmin objętych Planem;
- pełniejsze wykorzystanie potencjału turystycznego posiadanego przez gminy objęte Planem i cały obszar powiatu myślenickiego;
- stworzenie dogodnych warunków dla rozwoju gospodarczego i wzrostu zatrudnienia na terenie gmin objętych Planem;
- poprawa jakości życia mieszkańców gmin objętych Planem, pełniejsze wykorzystanie potencjału Zbiornika Dobczyckiego na rzecz aktywnego spędzania czasu wolnego przez mieszkańców;
- poprawa warunków funkcjonowania przedsiębiorstw w gminach objętych Planem, w szczególności przedsiębiorstw świadczących usługi na rzecz turystów;
- podniesienie atrakcyjności gmin objętych Planem, zarówno dla ich mieszkańców, jak również inwestorów i turystów oraz poprawa konkurencyjności obszaru.

Celem bezpośrednim wdrożenia wybranego wariantu rozwoju jest kompleksowe zagospodarowanie otoczenia Zbiornika Dobczyckiego na rzecz rozwoju jego turystycznej i rekreacyjnej funkcji.

• Gminny Program Rewitalizacji Gminy Dobczyce

Gminny Program Rewitalizacji został przyjęty uchwałą nr XXXV/229/17 Rady Miejskiej w Dobczycach dnia 10 marca 2017 r.

Gmina Dobczyce przystąpiła do wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. W tym celu dokonano delimitacji poszczególnych obszarów i poddano je diagnozie, by możliwe było zidentyfikowanie tych części gminy, w których negatywne zjawiska społeczne cechują się dużą koncentracją.

Obszarem zamieszkałym objętym rewitalizacją na terenie gminy Dobczyce jest jednostka urbanistyczna Dobczyce Centrum. Jest to obszar centralnie położony nie tylko w obrębie miasta Dobczyce, lecz także całej gminy.

Obszar rewitalizacji obejmuje następujące ulice miasta Dobczyce: Dobczyce – Centrum ulice: PLAC ZGODY, DŁUGOSZA, JAGIELLOŃSKA, KASZTELANA DOBKA, KAZIMIERZA WIELKIEGO, KOŚCIELNA, KOŚCIUSZKI, KRÓLOWEJ KINGI, PIŁSUDSKIEGO, PODGÓRSKA, PRZEDBRONIE, RYNEK, RZEŹNICZA, TARGOWA, WĄSKA, PARKOWA.

W skład obszaru Dobczyce Centrum wchodzi między innymi historyczna część miasta, z tego względu znajduje się w nim najwięcej budynków starych, reprezentujących tradycyjną zabudowę oraz główne zabytki miasta. Stare Miasto w Dobczycach to teren położony na wzgórzu, z którego rozpościerają się widoki na całą okolicę. Wzgórze usytuowane jest bezpośrednio nad Zbiornikiem Dobczyckim. Teren ten był niegdyś otoczony murami obronnymi, dziś zachowanymi jedynie we fragmentach, głównie od strony wschodniej. Zlokalizowane są tutaj ważne dla miasta i jego historii obiekty. Są to przede wszystkim ruiny zamku oraz murowany kościół św. Jana Chrzciciela z początku XIX w. wraz z dzwonnica i placem przykościelnym. Ponadto, na terenie Starego Miasta znajduje się jeszcze niewielki skansen budownictwa ludowego oraz prywatne domy i zabudowania gospodarcze. Usytuowane są tutaj także pomniki przyrody ożywionej, w tym cenne egzemplarze drzew (m.in. grupa lip wokół kościoła). Zespół urbanistyczno-krajobrazowy miasta, ślady szachownicowego planu miasta, plac zw. Majdaniec, fragment murów obronnych, ruiny zamku, kościół pw. św. Jana Chrzciciela oraz pozostałość zabudowy regionalnej są wpisane do rejestru zabytków Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków. Oznacza to, iż obszar rewitalizacji obejmuje tkankę miejską charakteryzującą się wysokimi walorami historycznymi i architektonicznymi.

Wyznaczona wizja: Obszar rewitalizacji funkcjonalnym centrum gminy i miasta Dobczyce, zapewniającym wysoką jakość życia mieszkańcom, atrakcyjnym dla przedsiębiorców i turystów, generującym korzystne procesy rozwojowe na skalę lokalną i ponadlokalną w oparciu o posiadany potencjał i zasoby.

Wyznaczona misja: Prowadzenie i koordynowanie procesu rewitalizacji w oparciu o program zintegrowanych i komplementarnych działań zakładających interwencję w sferze społeczno-gospodarczej i przestrzenno-technicznej w celu generowania korzystnych procesów rozwojowych.

Program zakłada osiągnięcie następujących celów strategicznych, przyporządkowanych poszczególnym obszarom, dla których określono cele operacyjne i kierunki działań. W obszarze dziedzictwa kulturowego można wskazać:

Cel strategiczny I. Wykorzystanie istniejących zasobów i potencjału w procesie generowania pozytywnych zjawisk sfery społecznej i gospodarczej:

– Wykorzystanie posiadanych atutów, zasobów i walorów w procesie rozwoju gospodarki, w szczególności branży turystycznej.

Cel strategiczny II. Wzmocnienie funkcjonalności przestrzeni obszaru i poprawa stanu jego infrastruktury w celu zwiększenia jego roli jako centrum gminy i miasta:

– Rozwój infrastruktury społecznej służącej realizacji przedsięwzięć o charakterze społecznym, edukacyjnym, kulturalnym, rekreacyjno-sportowym;

– Wzmocnienie turystycznych, rekreacyjnych i społecznych funkcji przestrzeni obszaru rewitalizacji;

– Efektywne wykorzystanie przestrzeni i obiektów niezagospodarowanych lub niedostatecznie zagospodarowanych na rzecz sfery społecznej i gospodarczej;

– Wzmocnienie funkcji ulicy Rynek jako miejskiego i gminnego centrum;

• Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Dobczyce

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Dobczyce zostało przyjęte uchwałą nr XV/109/2011 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 26 października 2011 r.

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego.

OBSZARY I ZASADY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ

Strefa „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej

W obszarze strefy „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej obowiązuje bezwzględny priorytet wymagań konserwatorskich nad prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową. W strefie „A” powinno się zmierzać do zachowania elementów układu przestrzennego takich jak drogi, linie zabudowy, kompozycja wnętrza urbanistycznych, zieleni.

W strefie „A” wyznacza się główne kierunki działań:

- zachowanie i eksponowanie historycznego układu przestrzennego oraz poszczególnych elementów tego układu, w tym nawierzchni ulic, placów i chodników; cieków i zbiorników wodnych, instalacji wodnych i innych historycznych obiektów technicznych, zabudowy i zieleni,
- restauracja i modernizacja techniczna poszczególnych obiektów o wartościach zabytkowych z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości obiektu; w niektórych przypadkach wskazane jest zaznaczenie śladów nieistniejących fragmentów historycznej kompozycji przestrzennej,
- konserwacja zachowanych elementów układu przestrzennego,
- odtworzenie zniszczonych elementów zabytkowego zespołu historycznego; w niektórych przypadkach wskazane jest zaznaczanie śladów nieistniejących fragmentów historycznej kompozycji przestrzennej,
- dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie sytuacji, skali i bryły, architektonicznych proporcji i podziałów oraz nawiązanie formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej; w zakresie zależnym od lokalnych uwarunkowań, tak aby zapewnić harmonijne współistnienie elementów kompozycji historycznej i współczesnej,
- usunięcie lub odpowiednia przebudowa obiektów kolizyjnych i dysharmonizujących,
- podtrzymanie funkcji historycznie utrwalonych, dostosowywanie funkcji współczesnych do wartości zabytkowych zespołu i jego poszczególnych obiektów oraz eliminacja funkcji degradujących i uciążliwych, zakaz wprowadzania nowej funkcji mieszkaniowej,
- w przypadku inwestycji nowych preferowanie tych, które stanowią rozszerzenie lub uzupełnienie już istniejących form zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utrwalenia istniejących już relacji oraz pod warunkiem, iż nie kolidują one z historycznym charakterem obiektu,
- uzyskanie pisemnego pozwolenia właściwego Konserwatora Zabytków dla wszelkich działalności budowlanych,
- konsultowanie i uzgadnianie podziałów nieruchomości, zmian własnościowych z właściwym Konserwatorem Zabytków,
- prowadzenie wszelkich działań schodzących poniżej poziomu terenu pod nadzorem i za uzgodnieniem z właściwego Konserwatora Zabytków,
- zlecanie przez inwestora dodatkowych badań lub opracowań, w przypadku stwierdzenia takich wymogów przez odpowiednie służby.

Strefa „B” ochrony konserwatorskiej

Strefa „B” ochrony konserwatorskiej obejmuje obszary, w których elementy dawnego układu przestrzennego, tzn. rozplanowanie, kształt zewnętrzny zabudowy, a także jej powiązania z zielenią i krajobrazem zachowały się w stosunkowo dobrym stanie i całość stanowi wartość kulturową w skali lokalnej.

W strefie „B” należy dążyć do:

- zachowania i eksponowania zasadniczych elementów historycznego układu przestrzennego, elewacji budynków i detali architektonicznych,
- restaurowania i modernizowania obiektów o wartościach zabytkowych z dostosowaniem do współczesnych funkcji,
- dostosowania charakteru nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie przyjęcia skali i bryły zabudowy, z uwzględnieniem harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej,
- usunięcia lub przebudowy obiektów dysharmonizujących,
- zaznaczania śladów obecnie nieistniejących fragmentów historycznej kompozycji przestrzennej.

Na obszarze strefy konserwatorskiej „B” należy konsultować i uzgadniać z właściwym Konserwatorem Zabytków wszelkie działania inwestycyjne w zakresie:

- budowy nowych obiektów kubaturowych,
- przebudowy, rozbudowy i remontów a także zmiany funkcji obiektów znajdujących się w wykazie zabytków architektury i budownictwa,
- zmian historycznie ukształtowanych wnętrz urbanistycznych,
- prowadzenia wszelkich prac ziemnych.

Strefa „C” – ochrony ekspozycji obiektów zabytkowych i zespołów ruralistycznych

Działania konserwatorskie w strefie „C” obejmują:

- zapewnienie ekspozycji zabytkowych struktur, z zagospodarowaniem nie powodującym zewnętrznych zagrożeń,
- restaurację zabytkowych elementów krajobrazu urządzonego, ewentualnie z częściowym ich odtworzeniem,
- likwidację elementów dysharmonizujących.

Strefa „W” – ochrony archeologicznej

Podtrzymuje się kierunek działań dla strefy „W”, określający, że rozpoznane i potencjalne obszary eksploracji archeologicznej, objęte tą strefą, winny być całkowicie lub częściowo (po spełnieniu odpowiednich warunków) wyłączone spod zabudowy.

Obiekty objęte ochroną konserwatorską

Obiekty ujęte w rejestrze zabytków – zabytki architektury i budownictwa wpisane do rejestru zabytków objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Rygory te obowiązują niezależnie od położenia budowli czy innego obiektu

w poszczególnych strefach ochrony konserwatorskiej lub poza strefą. Wszelkie prace remontowe, roboty budowlane, zmiany funkcji i przeznaczenia obiektu wymagają pozwolenia właściwego Konserwatora Zabytków.

Obiekty ujęte w ewidencji zabytków – stanowią grupę, z której poszczególne obiekty mogą być w niedalekiej przyszłości włączone do rejestru dlatego:

- w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy zawsze uwzględniać zabytki ujęte w ewidencji, ewentualne zmiany i uzupełnienia w wykazie nie dezaktualizują ustaleń planu,
- dla budynków ujętych w ewidencji dopuszcza się przebudowę lub rozbiórkę w szczególnych wypadkach, gdy jest to uzasadnione względami ekonomicznymi, technicznymi lub planistycznymi i uzyska akceptację właściwego Konserwatora Zabytków,

- wszelkie prace remontowe lub przebudowy budynków znajdujących w ewidencji zabytków, a nie wpisanych do rejestru zabytków lub nie znajdujących się w strefie „A” ochrony konserwatorskiej, należy konsultować i uzgodnić z właściwym Konserwatorem Zabytków, który określi dopuszczalność prowadzenia prac i ich zakres.

Zabytkowe zespoły parkowe i cmentarne – wszelkie prace prowadzone na terenie zabytkowych zespołów parkowych podlegają uzgodnieniu z właściwym Konserwatorem Zabytków. Na terenach tych obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

- zakaz dokonywania podziałów własnościowych; w przypadku gdy taki podział już istnieje, należy dążyć do scalenia własnościowego gruntów w granicach historycznych założenia,
- zachowanie terenów zielonych; należy wiązać z nimi funkcje rekreacyjne lub reprezentacyjne,
- dopuszczenie funkcji hodowlanej dla stawów,
- uporządkowanie założeń; wskazana jest ich rewaloryzacja,
- stosunki gruntowo-wodne winny umożliwić utrzymanie zieleni w należyтым stanie; prace melioracyjne winny dążyć do odtworzenia dawnych stosunków wodnych,
- nie dopuszcza się przekwalifikowania tych zespołów na funkcje użytków rolnych, leśnych lub budowlanych; w miarę możliwości należy zachowywać historyczne funkcje poszczególnych części zespołu.

Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru oraz ujęte w ewidencji – dla stanowisk archeologicznych wprowadza się następujące kierunki działań:

- wszelka działalność budowlana wymaga pisemnego pozwolenia właściwego Konserwatora Zabytków,
- prowadzenie wszelkich działań schodzących poniżej poziomu terenu pod nadzorem i za uzgodnieniem z właściwym Konserwatorem Zabytków. Inwestor winien liczyć się z koniecznością zlecenia dodatkowych badań lub opracowań, w przypadku stwierdzenia takich wymogów przez odpowiednie służby,
- prace ziemne w obrębie wszystkich stanowisk archeologicznych muszą być poprzedzone ratowniczymi badaniami archeologicznymi. Badania takie należy zlecić placówce upoważnionej do świadczenia tego rodzaju usług; o terminie rozpoczęcia prac ziemnych i wyborze wykonawcy należy powiadomić właściwego Konserwatora Zabytków,
- stanowiska archeologiczne mogą być wyłączone spod lokalizacji inwestycji jeżeli decydują o tym względy naukowe i konserwatorskie; dopuszcza się ich rolnicze zagospodarowanie chociaż zabytkom archeologicznym może zagrażać zbyt głęboka orka, poniżej tzw. calizny (podskibia), naruszająca substancję zabytkową obiektów nieruchomych: grobów, reliktyw zabudowy itp.,
- wszelkie nowe znaleziska archeologiczne objęte są obowiązkiem powiadomienia właściwego Konserwatora Zabytków,
- stanowiska archeologiczne winny być uwzględniane i nanoszone przy wykonywaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego; nie należy jednak wykluczać możliwości, że dane dotyczące zabytkowej zawartości stanowisk jak i ich zasięgu i lokalizacji ulegną zmianie po przeprowadzeniu badań weryfikacyjnych.

Należy przypuszczać, że w wyniku prowadzenia badań archeologicznych oraz wzmożenia ruchu inwestycyjnego w budownictwie, liczba znalezisk stale będzie rosła.

• Projekt Strategii Rozwoju Gminy Dobczyce na lata 2023-2030

Projekt Strategii Rozwoju Gminy Dobczyce na lata 2023-2030 został opracowany w 2022 r.

Podstawowym założeniem strategicznym Strategii, będącym wynikiem analizy SWOT/TOWS i ujętym w wizji, jest prowadzenie rozwoju przede wszystkim w oparciu o posiadane przez gminę mocne strony i oddziałujące na obszar gminy szanse zewnętrzne, które zidentyfikowano i opisano na bazie diagnozy strategicznej i przeprowadzonych konsultacji społecznych.

W Strategii określono cele strategiczne i operacyjne wraz z kierunkami działań. Poniżej przedstawiono te, które związane są z dziedzictwem kulturowym.

Cel strategiczny I: Wysoka jakość środowiska naturalnego oraz efektywnie i funkcjonalnie zagospodarowana przestrzeń wyposażona w niezbędną infrastrukturę.

Cel strategiczny II: Kapitał społeczny rozwinięty w oparciu o zasady rozwoju społecznie wrażliwego.

Cel strategiczny III: Konkurencyjna gospodarka i sprzyjające warunki rozwoju przedsiębiorczości.

Cel operacyjny: Zwiększenie funkcjonalności i efektywnego zagospodarowania przestrzeni

Kierunki działań:

- dalsze zagospodarowanie otoczenia Zbiornika Dobczyckiego;
- modernizacja rynku w Dobczycach;
- modernizacja i organizacja zieleni publicznej, miejsc wypoczynku i rekreacji, placów, skwerów, małej architektury;
- ochrona i poprawa stanu obiektów zabytkowych;
- modernizacja i zwiększenie dostępności obiektów turystycznych i okołoturystycznych.

Cel operacyjny: Podniesienie jakości gminnej infrastruktury technicznej i społecznej.

Kierunki działań:

- budowa ścieżek rowerowych;
- modernizacja i budowa budynków szkół, placówek kulturalnych i budynków użyteczności publicznej;

Cel operacyjny: Poprawa dostępności oferty edukacyjnej, kulturalnej, społecznej oraz zwiększenie jej dostosowania do istniejących potrzeb.

Kierunki działań:

- zwiększenie dostępności zajęć kulturalnych, edukacyjnych i integracyjnych dla dorosłych;
- organizacja nowych przedsięwzięć kulturalnych.

Cel operacyjny: Wspieranie aktywności mieszkańców oraz organizacji pozarządowych.

Kierunki działań:

- budowanie poczucia przynależności do lokalnej społeczności, kultywowanie tradycji, zachowanie pamięci o lokalnej historii.

5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy i Miasta Dobczyce ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu

5.2.1. Charakterystyka gminy

Gmina Dobczyce leży w północnej części powiatu myślenickiego, w województwie małopolskim, około 30 km na południe od Krakowa. Wraz w powiatem wchodzi w skład subregionu Krakowski Obszar Metropolitalny, który postrzegany jest jako motor rozwoju województwa, co stanowi szansę dla rozwoju gminy.

Gmina Dobczyce usytuowana jest w dolinie rzeki Raby, na Pogórzu Wielickim w sąsiedztwie Beskidu Średniego i Wyspowego. Wyżynny i górski charakter ukształtowania terenu sprawia, że obszar gminy posiada wysokie walory krajobrazowe. Jest gminą miejsko-wiejską, w której skład wchodzi 13 sołectw: Bieńkowice, Brzączowice, Brzezowa, Dziekanowice, Kędzierzynka, Kornatka, Niezdów, Nowa Wieś, Rudnik, Sieraków, Skrzynka, Stadniki, Stojowice.

Na obszarze gminy znajduje się Zbiornik Dobczycki – zbiornik zaporowy, utworzony w 1986 r. poprzez spiętrzenie wód Raby, który pełni funkcję zbiornika retencyjnego oraz rezerwuaru wody pitnej, między innymi dla Krakowa. Obszar gminy charakteryzuje się stosunkowo małym zalesieniem.

Gminę przecinają drogi wojewódzkie nr 964 Wieliczka – Mszana Dolna i nr 967 Myślenice – Bochnia oraz biegnące w pobliżu drogi krajowe Kraków – Zakopane i Kraków – Tarnów.

• Turystyka i rekreacja

Bogata historia, zabytki, wspaniałe walory krajobrazowe, istniejąca infrastruktura turystyczna oraz liczne wydarzenia kulturalne sprawiają, iż tereny gminy Dobczyce są atrakcyjną bazą wypadów weekendowych dla mieszkańców Krakowa i miejscem odpoczynku dla licznie przyjeżdżających tu turystów, w tym również dla lubiących aktywne spędzanie czasu. Ukształtowanie terenu, wzniesienia o zróżnicowanym nachyleniu oraz płaskich grzbietach sprawiają, że uprawianie turystyki pieszej i rowerowej cieszy się dużą popularnością. Przez teren gminy poprowadzone są dwa szlaki rowerowe zielony i żółty o łącznej długości 38,9 km, żółty szlak pieszy, małopolski trakt architektury drewnianej oraz liczne nieoznakowane trasy pieszych i rowerowych wycieczek.

Szlak kulturowy o znaczeniu międzynarodowym przebiegający przez gminę to Szlak Architektury Drewnianej, odwiedzający skansen w Dobczycach.

• Kultura

Gmina Dobczyce realizuje zadania z zakresu kultury poprzez swoje instytucje:

- Miejską Bibliotekę Publiczną im. Józefy Bergelówny w Dobczycach,
- Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Dobczycach (MGOKiS).

Podstawowe zadania statutowe MGOKiS realizuje m.in. poprzez: organizację imprez artystycznych, rozrywkowych i sportowych, pomoc zespołowym formom twórczości, podejmowanie przedsięwzięć edukacyjnych i oświatowych, działalność instrukcyjno-metodyczną, prowadzenie działalności wydawniczej i promocyjnej, prowadzenie kursów języków obcych, organizację wystaw, przeglądów i innych przedsięwzięć w zakresie popularyzacji dorobku kulturalnego, inspirowanie oraz promowanie działalności literackiej, artystycznej i innych form twórczości mieszkańców gminy, współpracę na rzecz kultury z instytucjami, stowarzyszeniami, społecznym ruchem artystycznym, placówkami oświatowymi, prowadzenie współpracy kulturalnej z zagranicą, zwłaszcza z miastami partnerskimi, wspieranie rozwoju sportu i współdziałanie ze stowarzyszeniami sportowymi.

Przy MGOKiS Dobczyce działa ponad 20 zespołów, sekcji i kół zainteresowań artystycznych i sportowych. Najważniejsze cykliczne wydarzenia kulturalno-rozrywkowe organizowane na terenie Gminy i Miasta Dobczyce:

- otwarcie sezonu turystycznego na Wzgórzu Zamkowym – impreza plenerowa połączona z pokazem walk rycerskich;
- Dzień Dziecka;
- Wypas w Dobczycach;
- Dni Dobczyc – plenerowa impreza kulturalno-rozrywkowa;
- Dożynki Gminne – plenerowa impreza folklorystyczna Dobczyckie Zaduszki Muzyczne;
- Obchody 11 Listopada;
- Św. Mikołaj;
- Jarmark Świąteczny;
- Wigilia Uliczna;
- Rodzinny Mini Festiwal Biegowy „O złotą kózkę”;
- Doroczny Koncert Galowy Zespołu Pieśni i Tańca Dobczyce;
- kolędowanie w Cztery Strony Świata – wspólne kolędowanie z mieszkańcami;
- Powiatowy Przegląd Grup Kolędniczych;
- Sztafeta Szlakiem Walk Partyzantów AK i BCh;
- Narodowe Czytanie.

Na terenie gminy funkcjonują cztery galerie sztuki: Galeria „ISPINA”, Galeria Okrągła w Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Józefy Bergelówny w Dobczycach, Galeria w Sali im. Wł. Kowalskiego na zamku, Galeria na foyer w Regionalnym Centrum Oświatowo-Sportowym. Aktywnie działają także Muzeum Regionalne PTTK im. Władysława Kowalskiego w Dobczycach.

Działalnością kulturalną na terenie Gminy i Miasta Dobczyce zajmują się także organizacje pozarządowe. Działalność kulturalna na terenie gminy cechuje się dużą różnorodnością.

5.2.2. Zarys historii gminy

Korzystne warunki osadnicze na obszarze obecnej Gminy Dobczyce, obronność miejsca i dostęp do rzeki spowodowały, że już w okresie neolitu pojawiły się tu pierwsze ośrodki osadnicze. Najstarsze ślady osadnictwa kultury lendzielskiej – na Górze Zamkowej w Dobczycach – datowane są na okres przed 3900 p.n.e. W okresie 1200-400 p.n.e. osiadła tu ludność kultury łużyckiej. Na początku naszej ery na terenie Dobczyc istniały osady ludności kultury tyńskiej i przeworskiej. Z czasem obszar gminy wyludnił się, zaś kolejna faza osadnictwa związana była ze słowiańskim plemieniem Wiślan. Początkowo powstały osiedla o charakterze otwartym, o czym świadczą rozsiane w okolicy cmentarzyska kurhanowe, w tym największe zachowane skupisko kurhanów ciałopalnych w Kornatce (k. VII-IX w.).

W czasach piastowskich na terenie gminy powstały najstarsze miejscowości w dolinie Raby. Najwcześniej odnotowane są Dobczyce, a raczej warowny gródek strzegący traktu nadrabiańskiego, wzmiankowany już w 1225 r. Dzięki swojemu położeniu geograficznemu zajmował kluczową pozycję w łańcuchu warowni granicznych broniących doliny Raby. Strzegł również szlaku handlowego, właściwie skrzyżowania dwóch szlaków komunikacyjno-handlowych, które z rejonu Krakowa przez Wieliczkę wiodły na pld.-wsch. – do Szczyrzycy, oraz w kierunku pld., wzdłuż doliny Raby (Myślenice, Stróża) na południową stronę Karpat – drogą węgierską. Znany jest fakt, że w 1259 r. zamek dał odpór najeźdźcom mongolskim. Kościół w Dobczycach wzmiankowany jest w 1266 r. Równie starą metrykę posiadają Dziekanowice, gdzie w 1226 r. utworzono parafię.

Znacznym wpływ na rozwój okolicy wywarli cystersi, którzy w 1234 r. wybudowali klasztor w Szczyrzycu, do którego należały liczne wioski, m.in. Brzączowice z terenu gminy Dobczyce (od 1254 r.). We wsi Rudnik, wzmiankowanej już w 1300 r., eksploatowano niskoprocentowe, darniowe rudy żelaza.

Dalszy rozwój obszaru Gminy Dobczyce przypadł na czasy kazimierzowskie i początek państwa Jagiellonów. W 1338 r. założona została Kędzierzynka, w 1384 r. – Stadniki. W tym okresie powstały też

Burletka, Kornatka i Brzezowa – wzmiankowana w 1390 r., Stojowice – wzmiankowane w 1398 r. oraz Sieraków - wzmiankowane w 1412 r., gniazdo rodu Sierakowskich.

Miasto Dobczyce wchodziło w skład dóbr królewskich. Królewszczyzna kształtowała się od XIV w. W 1359 r. Kazimierz Wielki przekazał Dobczyce w dzierżawę Mikołajowi Wierzyńskowi, a w 1390 r. Władysław Jagiełło ustanowił tu siedzibę starostwa dobczyckiego. Należały do niego, prócz miasta Dobczyce, pobliskie wsie, na kształt wsi służebnych. Wg wykazu z 1390 r. były to: Winiary, Rudnik, Kamyk, Brzączowice, Skrzynka, Brzozowa (obecnie Brzezowa), Burletka, Kornatka, Poznachowice Górne, Wiśniowa, Wierzbiana i Kobielnik. Pierwszym starostą – z nadania Władysława Jagiełły - był Klemens z Moskorzowa, którego syn Marcin, znany hulaka, został pozbawiony urzędu za urządzone napady (z rąk jego bandy ucierpiały w 1411 r. same Dobczyce). Niemal cały XV w. to okres niepokoїв, związanych z przechodzącymi przez okolicę bandami rycerskimi. W 1458 r. raubritterzy przenieśli się spod Myślenic w okolice Dobczyc, gdzie założyli obozy warowne, nękając podróżnych i karawany handlowe. Wojskom królewskiemu udało się je pokonać dopiero w 1460 r.

W 1585 r. dzierżawcami starostwa dobczyckiego zostali Lubomirscy, którzy rozbudowali zamek w Dobczycach. W ich rękach miasto pozostało do 1655 r., następnie przeszło w ręce Jordanów z Zakliczyna, którzy władali nim do 1746 r. Wiek XVII i XVIII to dla regionu czasy trudne z uwagi na najazdy szwedzkie oraz zniszczenia podczas Konfederacji Barskiej.

Po zajęciu Polski przez Austrię w ramach rozbiorów (1772 r.), dawne dobra królewskie zostały zlikwidowane. W 1806 r. rząd austriacki podjął decyzję o sprzedaży starostwa. W 1810 r. ukazał się nakaz o natychmiastowej sprzedaży, a wobec braku nabywcy na całość – podzielono starostwo dobczyckie na cztery części i sprzedano w 1817 r. na publicznej licytacji. Miasto Dobczyce wraz z czterema wsiami: Brzezową, Kornatką, Targoszyńską i Skrzynką nabyli – Jan Turnau i Jan Nepomuk.

Podczas rabacji galicyjskiej (1846 r.) bandy chłopskie zabiły wójta w Dziekanowicach i napadły na dwory w Brzączowicach i Stojowicach. Pod koniec 1914 r. teren gminy Dobczyce był przez kilka dni zajęty przez wojska rosyjskie.

Okres I wojny światowej był tu względnie spokojny, znacznie trudniejsze były lata okupacji hitlerowskiej ze względu na walki partyzanckie z hitlerowcami. Na terenie gminy rozwijał się silny ruch oporu. W dniach 21-22 stycznia 1945 r. w okolicach toczyły się ciężkie walki, w czasie których Dobczyce znacznie ucierpiały. Szczególnie silna była obrona niemiecka na linii Raby, w rejonie Góry Jałowcowej i Brzączowic.

Okres po II wojnie światowej to czas odbudowy. Po 1989 r. odnotowano wzrost gospodarczych inicjatyw mieszkańców Dobczyc oraz rozwój infrastruktury technicznej, tak na terenie miasta, jak i okolicznych wsi. Do 1999 r. miasto wraz z gminą Dobczyce należało do województwa krakowskiego, a po reformie administracyjnej przynależało do powiatu myślenickiego w województwie małopolskim. Dzięki prowadzonej przez gminę polityce, Dobczyce stały się miejscem atrakcyjnym dla przedsiębiorców. Było to możliwe dzięki utworzeniu Strefy Przemysłowej „Zielonych Dobczyc”, w której znalazło lokalizację kilka dużych zakładów przemysłowych i produkcyjnych. Nie bez znaczenia dla rozwoju gminy i miasta była decyzja o utworzeniu Zbiornika Dobczyckiego. Zapora na Rabie została ukończona w 1987 r. Powstało obszerne Jezioro Dobczyckie, które w znacznym stopniu kształtuje obecną topografię oraz uwarunkowania przestrzenne gminy i miasta.

5.2.3. Historia miejscowości Gminy Dobczyce¹

• Dobczyce

Dobczyce są jedną z najstarszych osad w powiecie myślenickim – ślady osadnictwa na Górze Zamkowej datowane są na okres przed 3900 p.n.e. Nawarstwienia kulturowe z XIV i XV w. świadczą o dużej intensywności osadnictwa i zaawansowanym rozwoju gospodarczo-społecznym ludności. Zapewne wpływ na taki stan rzeczy miało położenie przy ruchliwych szlakach handlowych. Wielowiekowe zagospodarowywanie terenu doprowadziło do uformowania się osady i wzniesienia zamku obronnego – na przestrzeni XIII w.

Najstarsza wzmianka o Dobczycach pochodzi z dokumentu bpa Odrowąża z 1226 r. – nadającego klasztorowi cystersów w Mogile dziesięcinę z miejscowości Winiary i Dobczyce. Z tego okresu pochodzi też piec hutniczy odkopany w jednej z sal zamku górnego. Obecnie przyjmuje się, że miasto powstało przed 1310 r., z którego pochodzi wzmianka o wdowie po wójcie Dobczyc, który to urząd był ściśle związany z lokacją na prawie niemieckim.

Pierwszym dokumentem potwierdzającym prawa miejskie Dobczyc jest pismo sygnowane przez Kazimierza Wielkiego z 1340 r., zwalniające mieszczan dobczyckich z ceł w całej ziemi krakowskiej. Potwierdzenie praw miejskich zawiera dokument z 1362 r., poszerzający katalog przywilejów o kolejne zezwolenia: prawo połowu ryb w rzece Rabie, prawo wypasu bydła na nadrzecznych łąkach i pastwiskach oraz ustalenie targów cotygodniowych na wtorek, czyniąc tym dokumentem miasto Dobczyce – Wolnym Królewskim Miastem.

Dobczycka parafia, wzmiankowana w 1321 r., należała do najliczniejszych i największych pod względem obszaru. W latach 1325-1327 liczyła ok. 1350 wiernych, jej uposażenie stanowił folwark, meszne w naturze od mieszczan uprawiających rolę wynoszące 1 miarę pszenicy i 1 miarę owsa oraz dziesięcinę z folwarku królewskiego świeżo powstałego na wykarczowanych polach. W 1596 r. tutejszy pleban posiadał folwark z rolą ciągnącą się od granic wsi Krzywunki do granic Sierakowa, dziesięcinę od mieszczan i przedmieszczan uprawiających rolę, wartości 100 korców pszenicy i tyleż korców owsa, meszne pieniężne od pozostałego mieszczaństwa nie trudniącego się rolnictwem, dwa domy, plebanię w mieście i budynek mieszkalny na swoim folwarku.

Już w XIII w. istniał w mieście samorząd. Na jego czele stał wójt zasiadający również w sądzie wyższym prawa niemieckiego w Krakowie. Obok niego występowali ławnicy zasiadający w sądzie wójtowsko – ławniczym dla mieszczan oraz rada miejska – organ samorządowy, stale wzmacniający swoją pozycję. Tworzyły się również dobrze prosperujące warstwy społeczne. Obok hodowli i rolnictwa rozwijało się rzemiosło i handel. Istniały cechy rzemieślnicze: krawcy, szewcy, kowale, garncarze, sukiennicy, rzeźnicy, piekarze itd.

Za czasów Kazimierza Wielkiego miasto Dobczyce było bogatą królewszczyzną – bankierzy krakowscy i bogaci przedstawiciele rycerstwa chętnie brali je w zastaw za pożyczane władcom pieniądze. Jednak częste zastawianie, do których zmuszał królów stały brak pieniędzy na cele państwowe, nie sprzyjały rozwojowi miasta. Aby to zrekompensować mieszkańcom, królowie nadawali miastu licznie nowe i potwierdzali stare przywileje.

Dogodne położenie Dobczyc blisko szlaku handlowego węgierskiego już w XIV w. włączyło Dobczyce w handel z miastami słowackimi oraz powstającymi na południu Polski. Ścisłe stosunki handlowe wiązały miasto z pobliskim Krakowem. Do stolicy wysyłano duże ilości chmielu, suszone owoce, skóry, płody rolne, piwo i gorzałkę. Największy rozkwit Dobczyce przeżywały za panowania Jagiellonów. Gościli tu wówczas: Władysław Jagiełło, Władysław Warneńczyk, Kazimierz Jagiellończyk oraz królowa Jadwiga i następne żony Jagiełły. Wydarzeniem był pobyt w mieście Dobczyce królewicza Kazimierza – w 1473 r.

¹ Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta gminy Dobczyce, t. I. Uwarunkowania, źródło: <http://bip.malopolska.pl/ugimdobczyce/Article/get/id,580406.html>

po nieudanej wyprawie po koronę węgierską. Przebywał w mieście kilka miesięcy wraz ze swym nauczycielem, wybitnym polskim historykiem - Janem Długoszem.

Wiek XV i XVI to również okres największego rozwoju kulturalnego. Miasto szczyciło się szkołą parafialną, wzmiankowaną po raz pierwszy w 1443 r. O jej wysokim poziomie świadczy duża ilość młodzieży z Dobczyc wśród studentów uniwersytetu krakowskiego, jak astronom, Leonard Vitreatoris (ur. w 1450 r.) – polski astronom i matematyk, dziekan Uniwersytetu Jagiellońskiego²² i jego brat – duchowny.

Najazdy szwedzkie i Konfederacja Barska to trudny dla miasta okres. Dobczyce były kolejno celem ataków wojsk polskich, szwedzkich i austriackich. W 1655 r. przez miasto przeszły wojska szwedzkie, maszerujące z Lanckorony na Wiśnicz. Lustracja miasta z 1660 r. notuje, oprócz zamku i kościoła, jedynie 54 domy. Ponownie Szwedzi pojawili się w tych stronach w 1702 r., podczas wojny z królem Polski Augustem II. Zamek dobczycki uległ wówczas zniszczeniom, w zupełną ruinę popadłszy kilkadziesiąt lat później – w wyniku rozbioru zainspirowanej przypadkowym znalezieniem niewielkiego skarbczyka. W 1768 r. miasto przeniesiono z Góry Zamkowej, na której brakowało wody, w miejsce obecnego rynku.

Po likwidacji starostwa dobczyckiego w 1778 r. zamek i okoliczne dobra dzierżawili od rządu austriackiego: dotychczasowy starosta Walenty Dobrzyński, baron Michał Lewartowski i Kasper Biliński. W 1786 r. starostwo weszło w skład dóbr kameralnych, a w 1806 r. rząd podjął decyzję o sprzedaży w sekcjach po kilka miejscowości. Dopiero jednak w 1818 r. Dobczyce, Skrzynkę, Brzezową, Kornatkę i Targoszyńską kupili Jan Turnau i Jan Nepomucen. Ten pierwszy wspólnie z synem Jakubem wybudował w 1828 r. nowy klasycystyczny kościół pw. Św. Jana Chrzciciela wraz z dzwonnica. Wzniesiono go m.in. z kamieni z rozbieranego zamku, których użyto również do budowy domów murowanych w mieście. W czasie Wiosny Ludów Galicja otrzymała autonomię, a w mieście powstały instytucje samorządowe. Dobczyce powoli zaczęły „wychodzić” z kryzysu. Rozwinał się drobny przemysł i rzemiosło.

W czasie I wojny światowej miasteczko ucierpiało wskutek częstych przemarszów wojsk. Zniszczeniu uległ most na rzece Rabe. Początek okresu międzywojennego w państwie polskim był dla miasta bardzo ciężki. Spustoszenia poczyniły choroby zakaźne, które opanowały miasto w latach 1917-1920. Następową emigracja mieszkańców do Francji, Niemiec i Stanów Zjednoczonych, co sprawiło, że liczba ludności malała, aż wyniosła 2920. Dopiero w 1938 r. wzrosła do 3380 osób.

Znaczne zniszczenia dotknęły miasto w czasie II wojny światowej - Dobczyce zostały zbombardowane we wrześniu 1939 r. i styczniu 1945 r. W 1942 r. wysiedlono dobczyckich Żydów do obozu przejściowego w Wieliczce, a następnie zgładzono w Bełżcu. W okresie okupacji miasto było znaczącym ośrodkiem konspiracji. Znajdowała się tu siedziba batalionu terenowego AK, a od końca 1943 r. działały liczne oddziały partyzanckie. Jedną z bardziej znanych akcji na terenie obwodu AK „Murawa” – Myślenice było odbicie z aresztu w Dobczycach pchor. Andrzeja Woźniakowskiego „Prawdźca” – 27 lipca 1944 r. Ponadto tutejsza ludność starała się walczyć z okupantem na wszystkich możliwych frontach. Np. ośrodkiem tajnego nauczania stało się dobczyckie gimnazjum. Nauki prowadzone były również w prywatnych domach w Dobczycach i w Dziekanowicach. W styczniu 1945 r. niemieckie wojska otoczone zostały przez Armię Czerwoną i wycofując się z okolicznych terenów zdołały dokonać ostatnich zniszczeń.

Do 1950 r. w rejonie Dobczyc działała antykomunistyczna partyzantka – grupy Józefa Miki – Leszka i Franciszka Mroza – Żółwia.

²² Leonard Vitreatoris z Dobczyc de Dobschycze, niem. Leonhard von Dobschütz (ur. ok. 1450 w Dobczycach, zm. 1508) – polski astronom, astrolog i matematyk, profesor i dziekan Uniwersytetu Krakowskiego

• Bieńkowice

Poprzednie nazwy: Bencouicz, Bencowca, Benedictouicze, Byenkowicze. Wieś wzmiankowana w 1397 r. Była własnością szlachecką okresowo podzieloną na kilka części, z często zmieniającymi się właścicielami. Np. w 1397 r. wzmiankowany jest Jakusz z Bieńkowic, w latach 1398-1401 Kmita, potem wdowa po nim i jej dzieci, w latach 1424-1432 - Michał, w 1432-1440 Kmita, potem Anna – wdowa po nim i jej synowie – Mikołaj i Michał. W 1440 r. we wsi wymieniony jest staw, dwór z siedliskiem i rolami. W latach 1470-1480 właściciele wsi – Mikołaj Stary, Mikołaj Grzywa i Stanisław Kregel herbu Strzemię uprawiali liczne łąny kmiece; we wsi znajdowały się 3 folwarki, 9 łąnów kmiecych 3 zagrody z rolami.

W latach 1487-1488 Piotr Koth, w 1488 r. – Mikołaj z Bieńkowic. W 1496 r. Stanisław Marszałkowiec z Brzezia zapisał Janowi ze Stojowic wszystkie swoje role folwarczne z łąkami, lasami i zaroślami w Bieńkowicach, sprzedał mu za 100 grzywien wszystkie swoje części w tej wsi i zobowiązał się chronić go od wszelkich pretensji ze strony Mikołaja Bieńkowskiego i Jana z Bieńkowic. W 1498 r. wzmiankowany jest Jan Stojowski, który przekazał synowi Jordanowi dobra: Stojowice, Jankówkę I Bieńkowice, zaś Jordan wyznaczył ojcu dożywocie. Rodzina posiadała obie wsie posiadali przez kilka pokoleń. W latach 1470-1480 i 1529 r. dziesięciny wartości 2 grzywien przekazywane były plebanowi w Dziekanowicach.

• Brzączowice

Poprzednie nazwy: Brenczowicz (1254 r.), Brzanczouice (1399 r.), Branczouicze (1425 r.), Brancouice (1429 r.), Brzączowicze (1433 r.), Braniczicze (1445 r.), Brzączowicze, Braczyowycze (1470 r.), Brzoscowicze, Brzoczowicze, Brzaczowie (1473 r.), Bąrczkowycze (1490 r.), Brzaczyeyowicze (1529 r.), Brząssowicze.

Osada wzmiankowana jest w 1254 r., jako jedna z posiadłości Klasztoru Ojców Cystersów w Szczyrzycu. W latach 1470-1480 wieś płaciła dziesięcinę z łąnów kmiecych, karczmy i zagród prebendzie Góreckiej oraz plebanowi z Drogini (jeszcze w 1529 r.).

W 1428-1429 jako właściciel wsi wzmiankowany jest Krzystko herbu Nowina, w 1441 r. Stanisław z Kawca sprzedał wieś Pawłowi, ważnikowi soli z Wieliczki, a ten w 1459 r. – Mikołajowi Rudzkiemu z Brzączowic. W 1450 r. wzmiankowany jest dwór. W 1462 r. – wieś kupił Jan Uliński z Ossowej, zaś w 1469-1480 dziedzicem wsi był Piotr Ossowski herbu Ułina z Czarnochowic; we wsi były 3 łąny kmiece, folwark, karczma i zagrodnicy; znaczną część roli zagarnęli mieszcianie wieliccy na pastwiska. W 1498 r. Mikołaj i Stanisław Lanckorońscy z Brzezia sprzedali Brzączowice żonie Jana Wierzbity Kośmirskiego. W 1529 r. wymieniany jest folwark, karczma i łąny kmiece.

Od poł. XV w. część wsi stanowiła królewszczyznę, wchodzącą w skład starostwa dobczyckiego. W okresie międzywojennym majątek brzączowicki – o powierzchni ok. 140 ha – należał do Kazimierza Bzowskiego z Drogini. Miejscowość podlegała parafii Drogini.

W związku z budową zbiornika wodnego na rzece Rabie kościół w Drogini został rozebrany, a ołtarz Matki Bożej przeniesiony do kościoła parafialnego w Brzączowicach. Nazwa wsi prawdopodobnie związana jest z bartnictwem (pszczelarstwem), niegdyś szeroko rozpowszechnionym.

• Brzezowa

Brzozowa, Brzosowa, Brzozówka – nazwa od występujących tu lasów. Osada istniała już w XI-XIII w. W dokumentach z 1364 r. figuruje góra Burletka – stanowiąca dzisiaj część miejscowości Brzezowa. Pierwsza wzmianka o Brzezowej pochodzi z 1390 r., z nadania starostwa dobczyckiego podkanclerzowi Klemensowi z Moskorzowa przez Jagiełłę. Wieś, leżąca w dobrach królewskich, zastawiana była kilkakrotnie. W 1439 r. Piotr, Mikołaj i Marcin, synowie Marcina z Moskorzowa zwrócili królowi Władysławowi Warneńczykowi zamek Dobczyce i kilka wsi, w tym Brzezową, a król w 1441 r. zapisał ją Janowi z Brzezia, po czym w 1444 r. potwierdził nadanie dla jego spadkobiercy – Mikołaja z Brzezia królewskiego marszałka. W 1510 r. Zygmunt Stary zapisał Mikołajowi Lanckorońskiemu z Brzezia 900 florenów należnych z miasta Dobczyce oraz kilku wsi, m. in. z Brzezowej. W XVI w. istniał tu folwark z drewnianym dworem, w 1530 r. był tu łąn ziemi należący do sołectwa.

W 1818 r. wieś z rąk rządu austriackiego kupił Jan Turnau, z którego inicjatywy wzniesiono murowany dwór – pałac. W 1844 r. wzniesiono klasycystyczny spichlerz. W parku, w układzie szpalerowym rosły dwustuletnie graby. Ostatnim zarządcą z rodu był Józef Turnau, cesarsko-królewski feldmarszałek, porucznik, szef inżynierii, Kawaler Korony Żelaznego Krzyża II klasy, zamieszkały stale w Wiedniu, gdzie zmarł w 1889 r. Dobra ta, o łącznej powierzchni 862 ha kupił, jeszcze za jego życia, Stanisław Czerwiński. Wszystkie wsie i folwarki rozparcelował między okolicznych chłopów, a sobie zostawił tylko folwark „Gaik”, który odziedziczył po nim syn – Włodzimierz. W 1945 r. majątek uległ parcelacji, a w 1949 r. powstało tu Państwowe Gospodarstwo Rolne, które przejął w 1958 r. Uniwersytet Jagielloński, jako wzorcowy zakład doświadczalny.

W 1986 r. zabytkowy dworek i folwark zlikwidowano w związku z budową zapory na Rabie. Niektóre z zabudowań przeniesiono do Dobczyc, np. okazały, dwukondygnacyjny, drewniany kurnik, a także kamienną figurę, zwaną „Światowidem”.

• Dziekanowice

Poprzednie nazwy: Zechanowz (1270 r.), Decanowicz (1326 r.), Dzekanowicz (1327 r.), Zecanowicz (1335 r.), Dziekanowice (1495 r.). Osadnictwo w Dziekanowicach istniało już we wczesnym średniowieczu o czym świadczy domniemane wczesnośredniowieczne cmentarzysko. Kościół romański wzniesiono prawdopodobnie w latach 1150-1190 z fundacji Kazimierza II Sprawiedliwego: murowany z piaskowca, jednonawowy, nakryty stropem z prosto zamkniętym, sklepionym prezbiterium. Z dokumentu fundacyjnego dla klasztoru oo. cystersów w Mogile, wynika, że w 1226 r. istniała w Dziekanowicach parafia z kościołem pw. św. Mikołaja i św. Marii Magdaleny. W 1270 r. wymieniony jest pleban Radosław.

We wczesnych latach średniowiecza wieś mogła należeć do kapituły krakowskiej, jako uposażenie dziekana. Szybko przeszła w ręce rycerskie. W 1398 r. o wieś procesował się Andrzej Ratoń – przedstawiciel możnowładczej rodziny Ratońców, piastujący godność dziekana. Po nim dziedziczyli krewni. W 1402 r. Andrzej Ratoń z Korabowic, podkomorzy płocki sprzedał wieś z prawem patronatu kościoła podkanclerzemu królestwa, Klemensowi z Moskorzewa. Potem wieś była kilkakrotnie zastawiana, zaś rodzina Ratońców wymieniana jest do 1438 r.

W latach 1470-1480 wymieniani są dziedzice z Dziekanowic posiadający prawo patronatu kościoła – szlachta zagrodowa: Jakub Złotnicki ze Zbyszkówki herbu Szarza, Piotr Balicki z Dziekanowic herbu Topór, Mikołaj Rej Topolski herbu Oksza, Jan Sambor i Bernardyn z Łaganowa herbu Szarza, Czyżowski herbu Półkozic (zmarły w 1475 r.), Zawisza ze Stępolic herbu Róża, Mikołaj Sancygniowski herbu Koźlerogi i Henryk Kamieniecki z Niezdowa herbu Piława. We wsi uprawianych było 6 łanów kmiecych, inne role i łąki, była zagroda z rolą, 4 stawy plebana oraz kamieniołom Jerzego ze Zbyszkówki – w pobliżu wsi.

W latach 1509-1510 wzmiankowany jest Jakub z Lubomierza (zm. 1519 r.), sędzia ziemski krakowski, dzierżawca kilku wsi, potem szlachcic Malcher Kłęb (1521 r.). W 1527 r. Joachim Lubomirski zastawił u stolnika krakowskiego Marcina Myszkowskiego wsie Dziekanowice, Sieraków i Zbyszkówkę, po czym w 1529 r. sprzedał je, między innymi, Adamowi Niewiarowskiemu z Niewiarowa.

Kamienno - drewniany kościółek był dwukrotnie rozbudowywany. W czasie rozbudowy w 1645-1649 zlikwidowano pierwotną część drewnianą, zachowując kamienną romańską część, jako prezbiterium. Prawdopodobnie w czasie pierwszej rozbudowy kościoła, trafił do Dziekanowic Obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem, który od początku otoczony został niezwykłą czcią wiernych. Z relacji z wizytacji sufragana Michała Kunickiego z 1730 r. wynika, że umieszczony w bocznym ołtarzu wizerunek Maryjny przybrany był w srebrną sukienkę. W 1943 r. Stolica Apostolska nadała wizerunkowi Matki Bożej tytuł Macierzyństwa NMP. i ustaliła główny odpust na 11 października lub najbliższą niedzielę po tym dniu. W 1949 r. rozpoczęto przygotowania do budowy nowego kościoła, który ostatecznie wzniesiono w latach 1960-1966, pw. Macierzyństwa NMP.

• Kędzierzynka

Poprzednie nazwy: Canderzinauola (1338 r.), Kadzerzino (1388 r.), Candzerzino (1390 r.), Kadzerina Wola (1394 r.), Kandzerzina Wola (1399 r.), Kandzerzino, Kandzerzyn (1404 r.), Kandzerzinca (1416 r.).

Wzmianki źródłowe z 1338 r. mówią o istnieniu wsi, która płaciła dziesięcinę na rzecz klasztoru mogińskiego. W latach 1470-1480 i w 1529 r. dziesięciny snopowe od kmieci, zagrodników oraz z karczmy należały do klasztoru, dziesięcina z folwarku rycerskiego – do plebanii w Gdowie. W końcu XIV w. wieś była własnością szlachecką, należała do niejakiemu Staszka z Kędzierzynki, zmarłego w 1404 r., potem do jego spadkobierców. W 1428 r. Klemens syn Stanisława sprzedał ją Piotrowi ze Stadnik. W 1433 r. Stadniccy podzielili dobra, Kędzierzynka i Stadniki przypadły Zbigniewowi. W latach 1470-1480 wymieniany jest Zbigniew Stadnicki; we wsi było wówczas 3 kmieci, 7 zagrodników z rolami, folwark i karczma.

W latach 1525-1533 dziedzicem był Zbigniew Stadnicki, we wsi był folwark i karczma. W 1552 r. bracia Jan i Stanisław Stadniccy ponownie podzielili dobra. Jan otrzymał część Kędzierzynki z dworem, do której należał folwark z zabudowaniami, polami, łąkami i stawami, kmiecie i zagrodnicy. Druga część Kędzierzynki przypadła Stanisławowi: kmiecie, zagrodnicy, pola i lasy od wąwozu, na którym rósł dąb.

• Kornatka

Poprzednie nazwy: Cunrathca (1390 r.), Curnatka (1443 r.), Kunradka (1489 r.), Kuradka (1490 r.), Curnathka (1512 r.), Kurnathka (1529 r.), Burletchca (1390 r.), Burletka, Burlethka, Burlethca, Burlyethka.

Na płn. stokach Trupielca już w VII w. istniały osady, o czym świadczą cmentarzyska ciałopalne. W XIV w., w okolicy istniała wieś Burletka, w 1390 r. należąca do starostwa dobczyckiego, później wchłonięta przez Kornatkę, jako południowy przysiółek. Z 1364 r. pochodzą wzmianki o górze i lesie Burleta. W latach 30. XX w., w lesie Burletka odkryto 20 kurhanów z pochówkami ciałopalnymi z VII-IX w.

Wieś Kornatka, wzmiankowana w 1390 r., również wchodziła w skład starostwa dobczyckiego, którego dzierżawcą był Klemens Moskorzowski. Po jego likwidacji przez rząd austriacki wieś stanowiła część dóbr Franciszka Turnau i Jana Nepomuka, a potem wykupiła ją rodzina Czerwińskich. Przed 1939 r. właścicielem majątku w Kornatce był Zenon Jądrkiewicz.

W 1914 r. przebiegała tu linia frontu rosyjsko-austriackiego – zachowały się fortyfikacje na stoku Trupielca. Zacięte walki prowadzono tu dnia 05.12.1914 r., kiedy wojska austriackie przełamały linię rosyjskiej obrony. W czasie II wojny Kornatka była ośrodkiem konspiracji. Do dziś zachował się budynek gajówki będącej główną kwaterą partyzantów oddziału Zgrupowania „Kamiennik”. W tym czasie mieszkańcy Kornatki – państwo Stanisława i Wojciech Krupowie ukrywali sześcioro Żydów. Pan Wojciech Krupa, został odznaczony medalem „Sprawiedliwy pośród narodów świata”.

• Niezdów

Niezdów ma historię sięgającą XIV w. W 1359 r. król Kazimierz Wielki wydzierżawił Janowi zwanemu Bork, mieszczaninowi krakowskiemu na dwa lata m. in. cło dobczyckie – w tym pięć niwek w Niezdowie, po obu stronach rzeki Raby. Także w kronikach Jana Długosza widniały wzmianki o rycerskiej wsi Niezdów należącej do rodu Kamienieckich z okolic Sanoka.

W 1468 r. Niezdowem oraz częścią rozparcelowanych Dziekanowic, także będących w posiadaniu rodów rycerskich, władał Henryk Kamieniecki.

• Nowa Wieś

Nowa Wieś powstała w 1820 r. z części gminy Sieraków. Pod koniec XIX w. Krajowa Rada Szkolna we Lwowie wydała orzeczenie o organizacji szkoły w Nowej Wsi. Początkowo nauka odbywała się w prywatnych domach, a w 1903 r. oddano do użytku budynek szkoły. Działkę pod budowę przekazał właściciel folwarku na „Wielkiej Górze” Jan Szybowski.

W 1910 r. liczba mieszkańców wioski wynosiła 335 osób. W 1913 r. założono tu Ochotniczą Straż Pożarną. W czasie I wojny światowej zginęło 16 żołnierzy z Nowej Wsi, którzy służyli w szeregach armii austriackiej.

• Rudnik

Nazwa wsi pochodzi od darniowych rud żelaza eksploatowanych tu w średniowieczu. Wieś wchodziła w skład starostwa dobczyckiego i do I rozbioru Polski dzieliła jego losy. W 1390 r. król Władysław Jagiełło oddał w zastaw zamek dobczycki i przyległe wsie: Winiary, Rudnik i Kamyk (Hucisko). Z rejestru z 1629 r. wynika, iż wieś posiadała trzy łany, siedmiu kmieci i siedem zagród, natomiast inwentarz starostwa z 1729 r. wymienia 69 domów.

• Sieraków

Miejscowość odnotowywana w źródłach w latach 1300-1500. Rozwinęła się jako wieś folwarczna, której centrum gospodarczym był dwór. Pierwszym właścicielem wioski był Mikołaj z Sierakowa, protoplasta Sierakowskich. W 1412 r. na wzgórzu wzniesiono dwór.

W 1460 r. Barbara z Topoli w czasie ślubu z Mikołajem Rejem w małżeńskim wianie wniosła mu kilka wsi, w tym połowę Sierakowa. Dwór zamieszkiwali kolejni dziedzice, m.in. dworzanin królewski Joachim Lubomirski, ostatni przedstawiciel linii na Grabi i ks. Andrzej Pacanowski, który sprzedał wieś Annie Romiszewskiej. Rodzina Romiszewskich władała wsią w latach 1694-1785. W inwentarzu sporządzonym z okazji sprzedaży wymieniany jest dwór.

Prawdopodobnie w 1798 r., w posiadanie wsi weszła rodzina Przychockich (baron Jan Nepomucen Przychocki był sekretarzem króla Polski Augusta III i żupnikiem wielickim). Dwór, który uległ zniszczeniu prawdopodobnie podczas rzezi galicyjskiej w 1846 r., został odbudowany jako późno klasycystyczny. Dookoła urządzono park w stylu angielskim, obsadzony drzewostanem zawierającym: buki, dęby, graby, wierzby, jesiony a także tulipanowca. Rodzina Przychockich mieszkała tu do początku XX w.

W 1920 r. majątek przeszedł w ręce inżyniera, polityka i ekonomisty Władysława Kucharskiego, m.in. ministra skarbu w rządzie Wincentego Witosa, który został bohaterem skandalu gospodarczego w latach 20. XX w., dotyczącego sprzedaży zakładów w Żyrardowie kapitałowi francuskiemu, ze znaczną stratą dla Polski. W Sierakowie Kucharski zajmował się gospodarstwem i równocześnie prowadził fabrykę drutu i gwoździ na krakowskim Zabłociu. Był hazardzistą, w efekcie czego, w 1936 r. Komunalna Kasa Oszczędności Miasta Krakowa przejęła Sieraków za długi. W jej posiadaniu majątek pozostawał do 1951 r. W tym czasie na podstawie ustawy o reformie bankowej dwór został przejęty przez Skarb Państwa. W latach 1957-1988 zabudowaniami dworskimi zarządzała Spółdzielnia Pracy Gromada w Krakowie, która urządziła tu ośrodek kolonijny. Potem dwór przeszedł pod zarząd Uzdrowisk Krakowskich. Przez szereg lat funkcjonowało tu sanatorium Kinga. Od 2005 r. dwór jest w rękach prywatnych.

• Skrzynka

Miejscowość założona w XIII w. na wsch. zboczu wzgórza zwanego Grodziskiem. Z dokumentów kościelnych z 1300 r. wynika, że biskup krakowski Jan Muskota potwierdził nadanie dziesięciny ze wsi Skrzynka dla klasztoru cystersów w Mogile. W XVI w. wieś należała do starostwa dobczyckiego.

• Stadniki

Wieś wzmiankowana w 1220 r. – biskup krakowski Iwo Odrowąż, fundując klasztor Św. Ducha w Prądniku (Białym), nadał mu m.in. kościół św. Marcina w Biskupicach koło Wieliczki wraz z jego dochodami, do których należały m. Inn. dziesięciny w Stadnikach.

Stadniki to wczesnośredniowieczna osada, z której wywodzi się znany ród Stadnickich herbu Szreniawa bez krzyża (Drużyna), którego pierwszym przedstawicielem był Zbyszko ze Stadnik, burgrabia krakowski w 1394 r. i jego żona Zdziechna. Na przełomie XIII/XIV w. część Szreniawitów osiedliła się po prawej stronie Wisły, obejmując m. in. Stadniki – z nadania królewskiego. W 1433 r. czterej synowie Zbigniewa i Zdziechny dokonali podziału majątku po rodzicach – dwóch z nich umarło bezpotomnie, pozostali stali się założycielami dwóch gałęzi rodu Stadnickich: Mikołaj, dworzanin i komornik królewski jest protoplastą tzw. linii ze Żmigrodu, a młodszy Zbigniew – linii ze Stadnik. W 2 poł. XV w. na Stadnikach wzmiankowani są Stanisław i Jan – dwaj synowie Zbigniewa i jego żony, nieznaney z nazwiska Węgierki. Następnie synowie Jana (zm. w 1508 r.) i Katarzyny ze Skarbków: Albert, Jan, Stanisław i Zbigniew.

W 1513 r. Albert Stadnicki sprzedał wieś Mikołajowi, synowi Jana z Wielopola, właścicielowi Gdowa, Kędzierzynki, Zegartowic, Fałkowic, Grzybowa i Zborczyc. Po bezpotomnej śmierci Mikołaja Wielopolskiego w 1535 r., Stadniki wróciły do rodziny Stadnickich, pozostając w ich rękach do poł. XVII w., kiedy to majątek został sprzedany Franciszkowi Weselinemu, generałowi i palatynowi węgierskiemu, przybyłemu do Polski ze Stefanem Batorem w 1576 r. W 1680 r. właścicielem Stadnik i Gdowa był jego syn, cześnik krakowski Stefan Weselini.

Okolo poł. XVIII w. Stadniki przeszły na własność rodziny Fihauserów. W 1782 r. właścicielem Gdowa, Fałkowic, Krzyworzeki i Stadnik, a także Bruśnika i innych dóbr w obwodzie sądeckim był Idzi Fihauser, syn Walentego i Barbary z Trzebuchowskich. Z małżeństwa z Elżbietą Marynowską miał dwie córki i dziewięciu synów, jako właściciele Stadnik występują na przełomie XVIII i XIX w.: Antoni i najmłodszy Ludwik. Być może Ludwik był właścicielem folwarku powstałego wówczas w części wsi zwanej Smarkawa. W rękach Fihauserów Stadniki pozostały do k. XIX w. Dworek na Krzyworzece z rąk spadkobierców Fihauserów, Darowskiej i Tomaszewskiej kupili Żydzi, Abraham Stahl i Samuel Rosenblum. Pomiędzy 1900 a 1910 r. Stadniki wykupił od nich Michał Bednarski – syn właściciela sąsiednich Kunic i Marii z Szymańskich. Niedługo potem sprzedał folwark Smarkawa Marcinowi Michalikowi z Wiśniowej. Po śmierci Michała Bednarskiego w 1926 r. Stadniki przeszły w ręce jego żony, Zofii z Pietruszków i ich dziewięciorga dzieci.

Na planie katastralnym z 1848 r. ukazany jest zespół dworski w Stadnikach położony na wsch. od drogi, oraz folwark Smarkawa położony na terenie zalewowym na łąkach Krzyworzeki. Pierwszy – jako współwłasność kilkorga rodzeństwa, po wojnie podzielony na części, został uratowany przed parcelacją w ramach reformy rolnej i pozostaje w rękach rodziny Bednarskich.

Tymczasem w folwarku Smarkawa w okresie międzywojennym gospodarowali Wojciech Michalik z żoną Eleonorą. Jeden z ich synów, Stanisław wstąpił do zgromadzenia zakonnego sercanów w Płaszowie. Po wojnie Wojciech Michalik, jako wiano Stanisława, darował zgromadzeniu sercanów działkę, na której wkrótce rozpoczęto budowę domu zgromadzenia wraz z seminarium i kościołem. W 1951 r. w Stadnikach została erygowana parafia pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa obsługiwana przez zgromadzenie. Folwark, znacznie przekształcony w związku z przeprowadzeniem przez środek założenia drogi wojewódzkiej (ob. powiatowej), jest do dziś zamieszkiwany przez potomków rodziny Michalików.

• Stojowice

Pierwsza wzmianka o wsi Stojowice pochodzi z 1398 r. Jej właścicielem był wówczas Jan z Zakliczyna, który wieś otrzymał jako schedę po zmarłym ojcu, wójcie myślenickim Hance. Jeden z synów Jana z Zakliczyna, Mikołaj zwany Poganem objął po ojcu wójtostwo w Myślenicach, drugi zaś, również Jan, otrzymał Stojowice oraz Czechówkę i przyjął nazwisko Stojowski. W 1498 r. wzmiankowany jest Jan Stojowski, który przekazał synowi Jordanowi dobra: Stojowice, Jankówkę i Bieńkowice, zaś Jordan wyznaczył ojcu dożywocie. Rodzina Stojowskich herbu Trąba posiadała obie wsie przez kilka pokoleń – do XVII w. Ostatnią udokumentowaną wiadomością o nich jest barokowy nagrobek braci Stojowskich z 1624 r., który do ostatnich lat XX w. stał w parku przed dworem, przeniesiony obecnie na drugą stronę drogi.

W latach 50. XIX w. wieś posiadała kilku współwłaścicieli: Wincenty Telesznicki, fundator odnowienia obrazu w ołtarzu bocznym kościoła, N. Pilchowski, fundator nowych organów, N. Skoda, wzmiankowany w 1859 r. Ok. 1870 r. Stojowice kupił N. Przyborowski, z Poznachowic. Jego zięciem był Józef Kopff, syn właściciela majątku w Zakliczynie. Pod koniec lat 80. XIX w. majątek liczył 142 morgi roli, 20 morgów łąk, 11 morgów pastwisk i 54 morgi lasu. Był wówczas własnością Kazimierzy Przyborowskiej.

W latach 20 XX w. majątek, dobrowolnie parcelowany od dziesięcioleci, stał się własnością Jana Czubka, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, męża Augustyny Przyborowskiej. Po nim Stojowice otrzymała jego córka Zofia Czubek, żona Antoniego Stręka, po którego śmierci pomagał jej prowadzić gospodarstwo Jan Rozwadowski, który resztówkę kupił w 1963 r. W 1979 r. przekazał pozostałe grunta przysposobionemu synowi, Franciszkowi Panusiowi, który wraz z żoną, Anną Ślusarczyk z Osieczan zamieszkał we dworze. Franciszek Panuś zmarł w 1991 r., a jego spadkobiercy, Mieczysław i Kazimiera

Panusiowie sprzedali we wrześniu 1998 r. popadający już w ruinę dwór z ogrodem osobie prywatnej z Krakowa.

5.3. Krajobraz kulturowy

Zabytki stanowiące materialne dziedzictwo kulturowe, umiejscowione w przestrzeni przyrody kształtowanej przez człowieka w efekcie jego działalności, wraz z dziedzictwem niematerialnym, składają się na krajobraz kulturowy stanowiący istotną wartość z punktu widzenia historycznego, estetycznego, etnologicznego i antropologicznego. Krajobraz kulturowy jest elementem budującym tożsamość mieszkańców i stanowi postawę kształtowania własnej kultury oraz przyszłego rozwoju.

5.3.1. Krajobraz kulturowy – dziedzictwo materialne

Krajobraz kulturowy Gminy i Miasta Dobczyce ukształtowany został w oparciu o następujące uwarunkowania, mające wpływ na aktywność społeczną regionu w czasach historycznych:

- lokalizacja w pobliżu Krakowa i przy ważnych szlakach handlowych o znaczeniu ponadregionalnym,
- dobre warunki glebowe i klimatyczne sprzyjające rozwojowi rolnictwa,
- historia osadnicza sięgająca epoki kamienia.

Aktywność ekonomiczna regionu i pozostała działalność jego mieszkańców pozostawały i pozostają w ścisłym związku z jego walorami terenowymi.

5.3.1.1. Historyczne układy przestrzenne

Zabytkowe układy przestrzenne to założenia miejskie i wiejskie zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci ulic lub sieci dróg. Są to więc miejskie układy urbanistyczne i wiejskie – ruralistyczne, zespoły zabudowy sakralnej (kościół z cmentarzami przykościelnymi, klasztory) czy rezydencjonalnej (zespoły pałacowo -folwarczne z ogrodami i parkami), cmentarza i inne.

W wypadku układów szczególnie cennych opieka nad nimi powinna zmierzać do zachowania i ucytelnienia historycznego układu przestrzennego oraz do konserwacji jego głównych elementów – tworzących go obiektów, także przebiegu głównych ciągów komunikacyjnych i układów zieleni zabytkowej. Należy dążyć do utrzymania historycznych podziałów własnościowych i sposobów użytkowania gruntów.

W pozostałych wypadkach należy dążyć do zachowania podstawowych elementów historycznego rozplanowania, w tym przede wszystkim układu dróg, podziałów geodezyjnych i sposobu zagospodarowania działek siedliskowych.

• Układ urbanistyczny Miasta Dobczyce

Wzgórze Zamkowe przedzielone jest siodłem na dwie części: mniejszą zachodnią – z ruinami zamku oraz wschodnią – obszerne plateau, na którym było zlokalizowane miasto z okresu średniowiecza. Ze wzgórzem staromiejskim sąsiaduje od wsch. wzniesienie oddzielone od niego przełęczą, określone na planie katastralnym nazwą Miejscowy Plac (obecnie jest tam cmentarz).

Można przyjąć, że pierwotne miasto na Wzgórzu Zamkowym wykształciło się z podgrodzia pełniącego funkcje służebne wobec grodu. Ze względu na położenie grodu na szczycie wzniesienia stromo opadającego od zach., podgrodzie ulokowane zostało po wsch. stronie. Jego układ pozostaje nieznany ale z badań wynika, że mogło wpisywać się w romb o wymiarach 900 na 700 prętów (1 pręt=4,22 m). Rozbudowywano go w układzie szachownicy wokół centralnie położonego placu. Całość otoczona była murami miejskimi długości 700 m i grubości 1,5 m, zniszczonymi w czasie potopu szwedzkiego, rozebranymi w XIX w.

Z pierwszego miasta zachowały się ruiny zamku, który stanowi dominantę urbanistyczną oraz murowany kościół św. Jana Chrzciciela wraz z dzwonnica i placem przykościelnym oraz resztki murów miejskich: relikt baszty i bramy wjazdowej, mur koło kościoła na wzgórzu oraz na stoku opadającym do Jeziora Dobczyckiego. Na terenie Starego Miasta znajduje się również niewielki skansen budownictwa ludowego oraz prywatne domy i zabudowania gospodarcze. Znajdują się tutaj także pomniki przyrody ożywionej, w tym cenne egzemplarze drzew. Teren Wzgórza Staromiejskiego, Góra Zamkowa, Wzgórze Plac Miejskowy z cmentarzem komunalnym i tereny skansenu - dawne łąki plebańskie objęte są ochroną w ramach strefy A ochrony konserwatorskiej.

Zniszczone podczas wojen szwedzkich miasto w końcu XVIII w. przeniosło się w dolinę Raby, na teren położony na płn.-wsch. od pierwotnego założenia. Jego oś stanowi droga prowadząca od mostu w miejscu dawnej przeprawy na rzece, ul. Targowa, Rynek, ul. Kilińskiego i ul. Marwin (przedmieście o układzie łańcuchówki) wiodąca w kierunku pld.-wsch. – do Czasławia i Szczyrzyca. Rynek jest niewyodrębnionym przestrzennie placem – powstał w wyniku poszerzenia traktu komunikacyjnego na odcinku długości ok. 250 m. Na obu jego krańcach, po stronie wsch. łączą się z nim ulice Rzeźnicza i Piłsudskiego oraz ul. Jagiellońska, prowadzące do osiedli zabudowy wielorodzinnej zlokalizowanych na terenie dawnych przedmieść: osiedla Jagiellońskie i Piastowskie oraz jednorodzinnej z usługami rzemieślniczo-handlowymi w parterach domów.

W centrum Rynku usytuowany jest kościół pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych z lat 1947-1949, powstały w miejscu kaplicy z 1816 r. Nieopodal – budynek straży pożarnej z kamienną wieżą – jeden z najbardziej charakterystycznych obiektów miasta oraz piaskowcowa figura św. Floriana z 1768 r. Teren zurbanizowany w XVIII w. objęty jest strefą B ochrony konserwatorskiej.

W połowie długości pierzei zach. Rynku, biegnie ku pld.-zach. wąska ul. Kościelna – w kierunku dawnego folwarku plebańskiego. Przy krańcu pld.-zach. – rozwidlenie dróg wiodących w kierunku przełęczy między Górą Staromiejską a „Miejscowym Placem”. Są to ulice: Kazimierza Wielkiego i Kasztelana Dobka, łączące się na tzw. przedbramiu z ulicą Przedbronie, przechodzącą w ul. Górską, wzdłuż której rozbudowało się przedmieście Zagórze „w układzie łańcuchówki”, obecnie zabudowa jednorodzinna, z kilkoma pozostałymi zabudowaniami typu zagrodowego.

Centralna część Dobczyc posiada zwartą zabudowę zarówno o cechach miejskich (koncentracja zabudowy, rozwinięta sieć ulic, koncentracja pozamieszkaniowych funkcji przestrzeni), jak i wiejskich (duży udział budynków mieszkalnych jednorodzinnych, użytków rolnych i ogrodów). W zabudowie przyrynkowej panuje tendencja do tworzenia zwartych ciągów zabudowy murowanych budynków wzniesionych wzdłuż obu pierzei, o kalenicach równoległych do osi Rynku, sporadycznie w układzie szczytowym. W pierzei wsch. występują w większości domy jednopiętrowe i dwupiętrowe, o elewacjach wieloosiowych, z których dwa o cechach klasycystycznych wskazują na powstanie ok. poł. XIX w. Pozostałe, o cechach eklektycznych, pochodzą z k. XIX w. lub XX w. Nieliczne już budynki parterowe nie różnią się w charakterze od zabudowy podmiejskiej.

• Układy ruralistyczne wsi³

Miejscowości wiejskie gminy Dobczyce posiadają typową, wiejską zabudowę. Są to wsie położone wzdłuż jednego lub kilku ciągów komunikacyjnych, o nieregularnym kształcie, z nierównomiernym układem pól i dużym rozbiorem własności na liczne działki. Brakuje w nich funkcjonalnych centrów i wyodrębnionych lub odpowiednio zagospodarowanych przestrzeni publicznych. Rolę tę pełnią przestrzenie usytuowane wzdłuż głównych dróg oraz najbliższe otoczenie obiektów użyteczności publicznej (szkół, kościołów, strażnic), z reguły bardzo ograniczone.

W strukturach przestrzennych wsi zaznacza się proces rozwoju wieloczęłowego, bez wyraźnego centrum. Powodem jest dążenie mieszkańców do budowy domów na działkach otrzymanych od rodziców oraz konieczność dostosowania do ograniczeń przestrzennych wywołanych strefami ochrony zbiornika

³ Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta gminy Dobczyce, t. I. Uwarunkowania

dobczyckiego. W związku z budową zapory wodnej na rzece Raby oraz zmianami terytorialnymi wynikłymi z powstaniem akwenu zalewowego – wieś Brzezowa została rozbita na trzy odrębne części a wieś Brączowice – na dwie części.

Na terenie gminy Dobczyce znajduje się wiele budynków reprezentujących typ zabudowy tradycyjnej, jednak niekorzystne przekształcenia zabudowy mieszkaniowej sprawiają, iż charakterystyczne cechy architektoniczne zanikają. Nowa zabudowa cechuje się przemieszaniem różnych typów i brakiem odniesień do form architektonicznych zabudowy tradycyjnej. Ze względu na bliskość Krakowa obszar gminy traci typowo wiejskie funkcje na rzecz podmiejskich. Następuje rozwój funkcji mieszkaniowej, zwiększa się powierzchnia terenów zabudowanych, zanikają przestrzenne granice pomiędzy miejscowościami.

Strefa B ochrony konserwatorskiej obejmuje zabytkowe zespoły w Brączowicach, Dziekanowicach, Kornatce, Niezdowie, Sierakowie, Stojowicach i Stadnikach.

• Zespół zamkowy w Dobczycach⁴

Zamek dobczycki wzniesiono na skalistym wzgórzu nad Rabą, w płn.-zach. narożniku Starego Miasta, otoczonego relikami murów obronnych. Od miasta oddzielony jest fosą wyciętą w skale. Od zach. znajduje się zaporą na Raby.

Warownia składała się z zamku górnego – w kształcie trójkąta i zamku dolnego. Kształt obu części ściśle związany jest z ukształtowaniem terenu. Zamek górny składa się z trzech jednokondygnacyjnych skrzydeł: wschodniego, południowego i północnego, otaczających niewielki dziedziniec wewnętrzny. Skrzydło zach. stanowi skrajne skrzydło zamku górnego od strony dawnego zakola Raby, ob. zalewu. Od zach. mur oporowy oddziela go od zamku dolnego, otaczającego zamek górny od północy i zachodu. Obie części łączy skrzydło płn. zamku górnego (a pld. – dolnego), w którym znajdują się schody pokonujące różnicę między zamkiem dolnym i górnym.

Zachowane fragmenty zamku dolnego to pomieszczenia pełniące funkcję kasy oraz odtworzone pomieszczenie między kasą a skrzydłem zamku górnego. Od płn. obwód murów dawnej kuchni i sali, częściowo zachowany, częściowo odtworzony do wys. ok. 1,0-1,5 m nad dawne poziomy użytkowe. Brama wjazdowa mieści się w pobliżu płn.-wsch. narożnika zamku dolnego. Przed bramą – relikat murowanego przedbramia i sucha fosa wykuta w skale.

Nad fosą oddzielającą zamek od Starego Miasta znajduje się drewniany most, którego trzy filary wykonane są okrągłaków układanych warstwami na przekładkę. Na nich oparto belki stanowiące wzdłużne elementy konstrukcyjne pod deskowanie mostu. Ostatni odcinek mostu znajduje się nad murami dawnego przedbramia. Obecna konstrukcja mostu pochodzi z lat 2008-2009, a górna warstwa mostu z 2021 r.

Zamek znajduje się w stanie trwałej ruiny. W okresie świetności obiekt posiadał w sumie ponad 70 sal i 3 wieże: bramną z zegarami, cylindryczną – w środku założenia oraz narożną – w pld.-zach. skrzydle. Pomieszczenia mieszkalne znajdowały się na zamku górnym i dolnym. Jeszcze pół wieku temu budowla była praktycznie niewidoczna na powierzchni ziemi. Częściowo zrekonstruowane mury przykryto dachami i w 1963 r. utworzono kilka komnat muzealnych. Można zobaczyć tu m.in. piec grzewczy typu hypocaustum, katownię, loch więzienny, kaplicę, studnię. W 2009 r. podjęto kolejny etap prac mających na celu ograniczoną odbudowę w celu poprawy estetyki oraz uczynienia historycznych i architektonicznych walorów obiektu, lepsze przystosowanie do funkcji muzealnych. Powstały: pomieszczenie drugiej kondygnacji północnej części skrzydła wschodniego, podwyższona została dawna brama w i połączona z istniejącymi już przy niej pomieszczeniami.

W 2018 r. zakończone zostały prace w ramach projektu „Skansenova”, obejmujące:

- etap I: remont i konserwacja 4 obiektów zabytkowych, remont 3 obiektów przeznaczonych na magazyny studyjne oraz uporządkowanie otoczenia Skansenu;

⁴ <http://zamki.res.pl/dobczyce.htm> oraz: Zbigniew Seweryn (Biuro Obsługi Budowy), PB Zamek w Dobczycach: odbudowa pomieszczenia w narożniku skrzydeł południowego i wsch. oraz nadbudowy dawnej bramy w skrzydle pld.; ibidem: Usytuowanie tarasu widokowego, podwyższenie bramy, uczynienie przedbramia; ibidem: Odbudowa pomieszczenia pietra skrzydła północnego (po.101A nad salą Kowalskiego), październik 2016

- etap II: wykonanie monitoringu całego terenu, zabezpieczenie antywłamaniowe w/w obiektów, wykonanie oświetlenia, remont instalacji elektrycznej, ogrodzenie;
- etap III: zakup wyposażenia (namioty, stół i ławy, nagłośnienie, tuba, sztalugi) niezbędnego do prowadzenia zaplanowanej w ramach projektu działalności kulturalnej, wystaw, warsztatów, spotkań;
- etap IV: stworzenie wystawy etnograficznej składającej się z: elementów scenograficznych, reprodukcji, fotografii, systemów wystawienniczych (ekranów, ekspozytorów itp.), modeli i kopii, systemu identyfikacji wizualnej (opisy eksponatów), sprzętu i urządzeń AV/IT, oświetlenia, kontentu multimedialnego (nagrania dźwiękowe, filmy).

W ostatnich latach na wzgórzu zamkowym wykonane zostały przełomowe inwestycje, które zmieniły Dobczyce i przyciągają turystów. Budowa kładki pieszo-rowerowej łączącej koronę zapory ze wzgórzem zamkowym, uczytelnienie murów miejskich i utworzenie trasy widokowej na południowym zboczu wzgórza, a także modernizacja istniejących ścieżek wokół kościoła św. Jana Chrzciciela i ścieżki prowadzącej na ul. Podgórską znacznie podniosły atrakcyjność turystyczną miasta.

• Zespoły zabudowy rezydencjonalnej

Kilka wsi w gminie posiadało zespół folwarczny połączony z siedzibą pańską, ogrodem i parkiem, w różny sposób warunkujący kształt przestrzenny wsi i ich rozwój gospodarczy. Po 1945 r. zespoły stopniowo ulegały degradacji. Obecnie ich większość zachowana jest w stanie szczątkowym, budynki gospodarcze i mieszkalne zostały rozebrane lub zmieniono ich funkcję, zaniedbane parki straciły swój charakter kompozycyjny.

Zespół dworski z pozostałością parku, Brzączowice nr 1 – obecnie teren prywatny. Dwór z 1920 r., park krajobrazowy XVIII/XIX w. Zespół usytuowany był we wsch. części wsi, znajdującej się w bezpośrednim sąsiedztwie zbiornika dobczyckiego. Kompozycja parku została znacznie przekształcona. Z dawnego założenia parkowego zachowały się pojedyncze okazy starodrzewu, nasadzenia topól włoskich oraz aleje lipowa i dębowa. Obecna zabudowa zespołu znacznie przekształcona.

Zespół dworski i pozostałość parku, Niezdów nr 7 – dwór z ok. 1830 r., drewniany spichlerz z ok. 1920 r., kamienna obora - poł. XIX w. Prostokątny, od płn. nieregularny teren zamknięty drogami i linią starodrzewu – od wsch. Częściowo zachowany układ ścieżek – podjazd wiodący do dworu z naroża płn.-wsch. i pld.-wsch. Budynki pierwotnie skupione były wokół prostokątnego podwórka, ob. zachowany dwór – na wsch. pierzei, obora – na pld. i niewielki spichrz. Dwór od podwórza oddzielony jest szpalerem drzew. Budynki w stanie dobrym.

Zespół dworski z parkiem, Sieraków nr 233 – pałac z 1847 r., park krajobrazowy z przełomu XVIII/XIX w. Zespół, usytuowany na płn. od wsi, złożony jest z prostokątnego dziedzińca otoczonego budynkami - na zach. i rozległego parku - na wsch. Do dziedzińca wiedzie aleja dojazdowa z kolistym podjazdem przed fasadę dworu. Teren uporządkowany, starannie zagospodarowany, zieleń parkowa pielęgnowana. Z terenu parku wyburzono stare budynki, wybudowane w latach 60. XX w., na potrzeby znajdującego się tu wówczas ośrodka kolonijno-wczasowego.

Zespół z dworem „Krzyworzeka”, Stadniki nr 37 – zespół powstał na przełomie XVIII i XIX w. Prostokątne założenie, w momencie powstania tworzące spójną całość, zostało w latach powojennych zmienione poprzez przekształcenie drogi prowadzącej do folwarku w drogę przelotową przebiegająca tuż przed dworem. Przecięła ona układ folwarku na dwie części, niszcząc dawny podjazd i ogródek. Obecnie są to dwie prostokątne części w otoczeniu zieleni: dwór - na pld. oraz zabudowania gospodarcze - na płn.: kamienne obora i stodoła. Pozostałe budynki gospodarcze zachowane w partii fundamentów.

Wyższe Seminarium Misyjne Księży Sercanów, Stadniki nr 81 – wzniesione w latach 1947-1948: dom zgromadzenia, kościół i seminarium z salą misyjną, w której wystawione są eksponaty z wypraw misyjnych do Afryki i Azji. W okresie międzywojennym folwark Krzyworzeka był własnością Wojciecha i Eleonory Michalików, których syn Stanisław wstąpił do zgromadzenia zakonnego Sercanów w Płaszowie;

rodzice w wianie dla Stanisława darowali zgromadzeniu działkę w Stadnikach, na której wzniesiono zabudowania.

Zespół na planie litery L, której środek zajmuje wieloskrzydłowy budynek główny, od strony drogi wiejskiej poprzedzony ogrodem ozdobnym. Na płn.-zach. od niego znajdują się niewielkie zabudowania gospodarcze i ogród warzywny, na płn.-wsch. – prostokątny park. Teren ogrodzony.

Zespół dworski Bednarskich, Stadniki nr 1 – zespół zlokalizowany w płn.-wsch. części wsi, przy drodze „Pod Górą”, na nieregularnym terenie o wrzecionowatym kształcie, ograniczony drogą i strumieniem, częściowo konturowanym zielenią. Dwór usytuowany w części płn. założenia, zabudowania gospodarcze – w części pld. Pierwotny układ zespołu nieczytelny. Dwór wzniesiony na pocz. XX w.; spichlerz z ok. 1920 r.: konstrukcja szkieletowa na ceglanych słupach, z drewnianymi ścianami; dach naczółkowy pierwotnie kryty dachówką. Drewniana kuźnia o konstrukcji zrębowej na kamiennej podmurówce, z k. XIX w.

Zespół dworski, Stojowice nr 1 – najprawdopodobniej w XVIII w. wybudowano drewniany budynek dworski, który spłonął, zaś w jego miejscu wzniesiono, w 1927 r., dwór murowany. Obecny dwór usytuowany jest w rozległym parku, w znacznej części założonym współcześnie, którego ozdobą są niewielkie stawy, fontanny z rzeźbami otoczone tarasami z różnymi gatunkami drzew i roślin ozdobnych.

• Cmentarze

Cmentarze, jako przestrzenie ukształtowane wg reguł kulturowych, związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych, opatrzone cennymi zabytkami sztuki sepulkralnej, z zachowanym układem alejek i ścieżek cmentarnych, w otoczeniu starodrzewu, stanowią ważny element dziedzictwa kulturowego. Również cmentarze nieczynne. Obiekty te należy pielęgnować i eksponować w krajobrazie miejscowości. Niezależnie od stanu zachowania cmentarze powinny być oznakowane tablicami informacyjnymi.

Tabela nr 1. Wykaz cmentarzy i miejsc pocmentarnych na terenie Gminy i Miasta Dobczyce

MIEJSCOWOŚĆ, ADRES	DATOWANIE/ WYZNANIE/STATUS	OPIS
Dobczyce, cmentarz „Stróżnica” ul. Przedbronie dz. 1875/2	Cmentarz parafialny z pocz. XIX w. kaplica cmentarna z 1829 r. Czynny do 1838 r., ponownie w latach 1876 - 1899 po powiększeniu. Obecnie czynny.	Kaplica cmentarna zbudowana z regularnych ciosów kamiennych, na rzucie prostokąta zakończona absydą, z jednoprzestrzennym wnętrzem. Nakryta dachem dwuspadowym, z sygnaturką. W elewacji bocznej nawy okna w formie okulusów, w absydzie – okna arkadowe. Witraże. Nad wejściem ludowa rzeźba Chrystusa Frasobliwego. Poniżej kaplicy tzw. latarnia umarłych w formie klasycystycznej kolumny, z ok. 1800 r. Piękne nagrobki mieszczan z poł. XIX w. Sarkofagowy grobowiec Ludwika i Jakuba Turnau – właścicieli Dobczyc, z lat 60. XIX w.
Dobczyce, cmentarz na Jeleńcu ul. Kazimierza Wlk., dz. 1803	Cmentarz parafialny 1838 r.	Na zboczu Wzgórza Zamkowego, poniżej kościoła, od którego do nekropolii prowadzą schody, których szczyt zdobią posągi Matki Boskiej i św. Jana Nepomucena. Na wprost wejścia – pomnik konfederatów barskich z 1770 r. Pochowano tu też kustosa dobczyckiego zamku - W. Kowalskiego. W ostatnich latach gruntowna renowacja wielu nagrobków (kwesty Społecznego Komitetu Opieki Nad Zabytkami Dobczyc: nagrobek Józia Działyńskiego z 1900 r. (rzeźba), nagrobek Marii Drozdowicz, kamienne krzyże z 1847, 1848 i 1906 r., nagrobek Tekli Jeżowej oraz byłego proboszcza parafii dobczyckiej ks. Stanisława Zastawnika.
Dobczyce ul. Garncarska Wzniesienie Marwin	Cmentarz komunalny	Założony na terenie zbliżonym do prostokąta. W 2016 r. podjęto przebudowę cmentarza. Projekt porządkuje układ przestrzenny cmentarza – oś główna przebiega równolegle do ul. Garncarskiej łącząc parking przy ul. Obwodowej z placem przed kaplicą. Po wejściu na cmentarz znajdziemy się na półkolistym placu z ławkami otoczonym zielenią. W perspektywie osi – na podniesionym terenie, kaplica a poniżej kolumbarium. Ponadto wykonana została nowa nawierzchnia z kostki brukowej w miejsce istniejącej nawierzchni betonowej oraz na alejkach.
Dobczyce cmentarz wojenny żołnierzy WP. i Armii Czerwonej, Stoki góry Jałowcowej	1948 r. Cmentarz założony dla zwłok żołnierzy sowieckich ekshumowanych z miejscowości powiatu myślenickiego. Pochowanych jest tu 369 żołnierzy radzieckich z 38	Założony na planie prostokąta, ogrodzenie z kamiennych słupów połączonych betonową balustradą. Obiekt zamyka dwuskrzydłowa furta z metalowych rur, zwieńczona krzyżem. Główny element – kamienna ściana pomnika, w którą wymurowana jest tablica z napisem: 1939-1945/CMENTARZ WOJENNY POLSKO-RADZIECKI W DOBCZYCACH/poniżej: CHWAŁA POLEGŁYM. W skrzydłach ściany – kamienne urny. Na cmentarzu znajduje się 6 mogił ziemnych prostopadłych do alei gł. Na jednej z mogił – betonowy krzyż na wysokim postumencie. Na frontowej ścianie

	Armii poległych w rejonie Dobczyc i Droginii	postumentu wnętrza na tablicę.
Dobczyce cmentarz przy kościele św. Jana Chrzyciela	XIII w. Kamienna dzwonnica z 1885 i 1874 r.	Prostokątny obszar konturowany drzewami – grupa zabytkowych lip, z budynkiem kościoła pośrodku. Kamienna dzwonnica w formie trójkątnej łuku triumfalnego, zbudowana z kamienia ciosowego.
Dziekanowice cmentarz przykościelny w zespole z sanktuarium	XIII w. Dzwonnica drewniana XVIII w.	Owalny teren konturowany łukiem szosy wiejskiej, otoczony kamiennym murem, wzdłuż wewnętrznej granicy obsadzony drzewami; pozostały teren porasta trawa. Obok kościoła – dzwonnica o konstrukcji słupowej, dachu namiotowym krytym gontem. Kilka grobów mieszkańców parafii – ostatni pochówek miał tutaj miejsce pod koniec XIX w.

5.3.1.2. Historyczne obiekty budowlane

• REZYDENCJE

Dwór w Brzeczowicach – budynek dworu, pierwotnie usytuowany na przedłużeniu alei lipowej, wzniesiony został w 1920 r. na miejscu starszego. Piętrowy, na rzucie prostokąta, nakryty mansardowym dachem, z płytkim ryzalitem zwieńczonym trójkątnym szczytem i z portykiem kolumnowym – w elewacji pld. Obecnie zlikwidowano mansardowy dach, wzniesiono dodatkową kondygnację; z dawnego budynku zachowało się licowane kamieniem przyziemie oraz portyk zwieńczony balkonem z ozdobną balustradą.

Dwór w Niezdowie – obecny dwór pochodzi z ok 1830 r., został wzniesiony na miejscu znacznie starszego. Drewniany budynek o konstrukcji zrębowej, tynkowany, malowany, z drewnianym licowaniem szczytów. Wzniesiony na rzucie prostokąta, parterowy, częściowo podpiwniczony kamiennymi sklepionymi piwnicami. Dwuspadowy dach pierwotnie kryty gontem, obecnie blachodachówką. Symetryczna elewacja frontowa szeroko frontowa, siedmioosiowa. Na osi fasady drewniany ganek, wsparty na słupach i zwieńczony trójkątnym przyczółkiem z ażurowym detalem snycerskim. Drzwi wejściowe dwuskrzydłowe, okna sześciopole.

Pałac w Sierakowie – pałacyk z 1847 r. o cechach klasycystycznych, wzorowany na rezydencjonalnej architekturze francuskiej, zbudowany w miejscu dworu wzmiankowanego w 1694 r., przebudowany w k. XIX i pocz. XX w. W czasie wojny majątek przejęła administracja niemiecka, następnie Skarb Państwa i Uzdrowiska Krakowskie, które urządziły tu szpital uzdrowiskowy.

Znacznie rozczłonkowany budynek dwu- i trójkondygnacyjny, podpiwniczony, nakryty dachem mansardowym i dwuspadowymi dachami siodłowymi; dachy rozczłonkowane lukarnami zamkniętymi półkoliście. Wzniesiony na planie prostokąta z bocznym skrzydłem – od strony elewacji wsch. W centralnej części fasady – trójkondygnacyjny ryzalit, poprzedzony sześciokolumnowym portykiem dźwigającym balkon. W elewacji tylnej – usytuowany portyk dwukolumnowy, wspierający wykusz kondygnacji 1 piętra. Ściany murowane z cegły i kamienia, tynkowane; detal architektoniczny (gzymsy, opaski okien) wypracowane w tynku.

Dwór „Krzyworzeka”, Stadniki 37 – dwór powstał na przełomie XVIII/XIX w. Przez lata był w posiadaniu właścicieli Stadnik, pod koniec XIX w. kupili go Żydzi: Abraham Stahl i Samuel Rosenblum, potem – Michał Bednarski. W okresie międzywojennym folwark był własnością Wojciecha i Eleonory Michalików.

Budynek murowany, na rzucie prostokąta, podpiwniczony, dwukondygnacyjny, nakryty wysokim czterospadowym dachem. Elewacje gładko tynkowane, z wydatnym gzymsem kordonowym i boniowanymi narożnikami. Elementem dekoracyjnym fasady frontowej jest dwukolumnowy portyk podtrzymujący balkon o ozdobnej, żeliwnej balustradzie. Kolumny kanelowane, jońskie.

Dwór Bednarskich, Stadniki 1 – budynek z pocz. XX w. Murowany z kamienia, tynkowany; detal architektoniczny wypracowany w tynku, cokół i boniowanie naroży – z kamienia. Wzniesiony na rzucie prostokąta, podpiwniczony, parterowy, z użytkowym poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym z szeroko wysuniętym okapem podtrzymywanym przez dekoracyjne wsporniki i ozdobne zastrzały. Na osi frontowej połąci dachu facjata. W fasadzie portyk czterokolumnowy dźwigający balkon; kolumny osadzone na wysokich, prostopadłościennych cokołach, między którymi rozpięta balustrada tralkowa. W tylnej elewacji drewniany krużganek z ozdobną balustradą, przykryty przedłużonym okapem dachu. Okna prostokątne w profilowanych opaskach ze zwornikiem w kluczu, z dekoracyjnymi rombami w podokiennikach. Oryginalna stolarka okienna i drzwiowa z elementami secesji.

Klasztor i Wyższe Seminarium Misyjne Księża Najświętszego Serca Jezusowego oraz kościół, Stadniki 81 – klasztor został wzniesiony w latach 1946 - 1948, rozbudowany w późniejszym okresie. Przed budynkiem Seminarium stoi pomnik francuskiego księdza Leona Jana Dehona (1843-1925), założyciela zgromadzenia. Seminarium posiada bogate zbiory etnograficzne przywiezione przez księży z misji w Afryce i Azji.

Budynek założony na znacznie rozczłonkowanym, wieloskrzydłowym planie, z licznymi aneksami, ryzalitami i przybudówkami oraz kościołem włączonym w obrys jednego ze skrzydeł. Poszczególne człony podpiwniczone, dwu- i trójkondygnacyjne, nakryte dachami czterospadowymi i namiotowymi, część – o połączeniach rozczłonkowanych facjatkami.

Kościół z fasadą wieżową, z cebulastym hełmem w zwieńczeniu wieży. Ściany murowane z cegły, gładkie, bez podziałów, na kamiennym cokole zwieńczonym wydatnym gzymsem. W fasadzie kościoła kamienne wstawki w narożach wieży i wielokrotnie profilowane gzymsy koronujące, wypracowane w tynku.

Dwór w Stojowicach – parterowy budynek z użytkowym poddaszem, nakryty mansardowym dachem z naczółkami. W fasadzie, usytuowany niesymetrycznie w stosunku do osi środkowej, portyk na czterech kolumnach dźwigających trójkątny szczyt z owalnym okienkiem pośrodku. Od strony ogrodowej – czterokolumnowy ganek z otwartym tarasem usytuowanym na poziomie poddasza. Okna ścian wzdłużnych rozmieszczone niesymetrycznie.

• KOŚCIOŁY

Kościół parafialny pw. MB Wspomożenia Wiernych w Dobczycach – zbudowany w latach 1947-1949 kościół neoromański. Trójnawowa bazylik z wysokim, wielobocznie zamkniętym prezbiterium ujętym parterowymi aneksami i z wieżą w elewacji zach., nakrytą stromym ostrosłupowym dachem z trójkątnymi szczykami u nasady. Ściany murowane z kamienia, oszkarpowane. Okna prezbiterium i naw bocznych – zamknięte łukiem okrągłym, w ścianie nawy głównej – okulusy. We wnętrzu sklepienie kolebkowe z lunetami, na gurtach. Ściany zdobione polichromią (sceny z życia Jezusa).

Kościół pw. św. Jana Chrzciciela i dzwonnica w Dobczycach – klasycystyczny, o cechach stylu józefińskiego. Pierwszy z XIII w., kolejny – z ok. 1590 r. – działał do 1790 r., zamknięty z powodu złego stanu, obecny z lat 1828-1834.

Budynek murowany z kamienia łączonego z cegłą. Zwarty, orientowany, wzniesiony na rzucie krzyża łacińskiego, jednonawowy z wieżą od zach., wbudowaną w korpus kościoła. Do prezbiterium przylegają czworoboczne aneksu: kruchta i zakrystia. Wnętrze nakryte przęsłami sklepienia żaglastego na gurtach.

Kamienna dzwonnica w formie trójrzelotowego łuku triumfalnego, zbudowana w 1855 r. z kamienia ciosowego. Początkowo miała dwie arkady, w 1874 r. dodano trzecią.

Kościół pw. św. Mikołaja i św. Marii Magdaleny w Dziekanowicach – romański kościół pw. św. Mikołaja i św. Marii Magdaleny wzmiankowany jest w XIII w. Wg T. Rzebika powstał w latach 1150-1190, w XVII-XVIII w. został przebudowany w duchu baroku. W barokowych wnętrzach zachowało się romańskie prezbiterium, w początkowym okresie pełniące funkcje nawy. Na ścianach kościoła odkryto polichromię z XII w., przedstawiającą sceny z Nowego Testamentu związane z dzieciństwem Chrystusa: Zwiastowanie, Narodzenie, Hołd Trzech Króli oraz postacie archaniołów Michała i Gabriela. Świątynia była dwukrotnie rozbudowywana. Obok kościoła znajduje się drewniana dzwonnica o konstrukcji słupowej – z XVIII w.

W XVII w. pojawił się cudowny obraz Matki Bożej Dziekanowskiej. W 1943 r. Watykan nadał wizerunkowi tytuł Macierzyństwa NMP i zezwolił na obchody październikowej uroczystości odpustowej. W latach 1960-1966 wybudowano nowy kościół, jako wotum za tysiąclecie chrztu Polski. Przeniesiono tu cudowny obraz. Natomiast stary kościół pw. św. Mikołaja i św. Marii Magdaleny po remoncie udostępniono zwiedzającym.

Kościół orientowany, jednonawowy z węższym, prosto zamkniętym prezbiterium z zakrystią i kruchtą, oszkarpowany. Budynek murowany z piaskowca, częściowo tynkowany, szczyty nawy licowane deskami, szczyt prezbiterium – ceglany. W zwieńczeniu dachu sygnaturka.

• KAPLICZKI ⁵

Kapliczki przydrożne – niewielkie budowle kultowe, fundowano jako dary wotywno i obrzędowe, odwieczny element krajobrazu kultowego Polski. Powstawały spontanicznie, jako przejaw zbiorowej lub prywatnej inicjatywy. Najstarsze były budowane z inicjatywy elit społecznych, dopiero później stały się domeną kultury chłopskiej. Są dziełami różnej jakości, poczynając od rutynowych warsztatów doby baroku, poprzez spontaniczne dzieła twórców ludowych, aż po wyroby współczesne.

Najstarsze kapliczki zachowane na terenie Gminy i Miasta Dobczyce pochodzą z XVII w., większość – z XIX w. W krajobrazie kulturowym gminy Dobczyce mają bardzo istotne znaczenie – jest ich 90.

Wśród figur przydrożnych występują dwa typy – architektoniczny i rzeźbiarski:

- kilkukondygnacyjny kamienny słup, którego ściany ozdobione są z trzech stron płaskorzeźbami. Na szczycie – figura świętego lub kamienny krzyż. Czasem figura umieszczona jest we wnęce, a całość zamyka dwuspadowy daszek zwieńczony rzeźbą świętego, kamiennym lub żelaznym krzyżem. Na cokole zwykle daty, nazwiska fundatorów, niekiedy - twórców. Do najstarszych przykładów tego typu należy kapliczka z dawnego folwarku Gaik z Brzezowej, której ściany zdobią płaskorzeźby przedstawiające Chrystusa Frasobliwego i trzy nieznane święte, pochodząca zapewne z XVII w. Późniejszy przykład – figura z 1860 r. w Kornatce – to przykład powszechny w XIX w. Figura z Dobczyc z 1863 r. jest przykładem kapliczek, których zwieńczenie stanowi kamienny krucyfiks i stojące pod nim postacie św. Jana i Marii.
- drugi typ figur – bardziej rozpowszechniony. Składa się z kamiennej figury świętego, ustawionej na profilowanym cokole, pokrytym najczęściej dekoracją ornamentalną, z tablicą fundacyjną na froncie. Do najbardziej popularnych przedstawień należy wizerunek Chrystusa upadającego pod krzyżem, tzw. Chrystusa Nazareńskiego. Do najstarszych figur przydrożnych tego typu na terenie gminy, należy posąg św. Floriana w Dobczycach (1768 r.). Większość pochodzi z lat 40. XIX w. i końca XIX w.

⁵ Półtorak J. „Rejestr kapliczek w gminie Dobczyce, w ramach Programu Wojewódzkiego „Konservator”.

• POMNIKI, MIEJSCA PAMIĘCI

„**Pomnik Grunwaldu**”, **Brzezowa** – znajduje się na terenie przyległym do budynku OSP w Brzezowej. Jest to kamienny obelisk z okolicznościowym napisem, ufundowany w 1910 r. przez mieszkańców z okazji 500. rocznicy zwycięstwa pod Grunwaldem.

Pomnik Niepodległości Polski, Kędzierzynka – znajdujący się przy drodze, koło starej szkoły w Kędzierzynie. Pomnik został ufundowany w 1928 r. przez mieszkańców Kędzierzynki, w 10. rocznicę niepodległości Polski.

• ZABYTKI TECHNIKI

Stary Młyn w Dobczycach, Plac Zgody – do 1845 r. na jego miejscu rozlewał się staw „Grojce”, który zasypano w związku z przedłużeniem młynówki górnej. Nieco dalej, po lewej stronie znajduje się budynek (obecnie sklep) niegdyśszego młyna Janiczka. Czynny był do 1961 r. Obecny kształt jest wynikiem przebudów.

Most na Rabie – Raba w okolicy obecnego mostu rozlewała się bardzo szeroko, a jej bagniste koryto sięgało w pobliże dzisiejszego rynku. Dopiero w 1896 r. dokonano regulacji rzeki pod miastem, koryto przesunięto na północ, a brzegi połączono pierwszym drewnianym mostem (wcześniej przejeżdżało się brodem). Obecny most zbudowano w 70. latach XX w. obok starego. Reliktami dawnego mostu są najprawdopodobniej dwie figury kamienne stojące na szczycie schodów prowadzących do kościoła na starym mieście (tak wynika z fotografii starego mostu, przy czym nie wiadomo, czy te figury nie były wcześniej lokowane w innym miejscu a na potrzeby „uświetnienia” mostu nie zostały tam ustawione).

5.3.2. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Jest to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, także umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Obowiązkiem władz gminy jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa.

• Charakterystyka ogólna

Teren Gminy i Miasta Dobczyce zamieszkuje grupa etnograficzna – Krakowiacy Zachodni. Centrum obszaru jest Kraków. Pod względem gospodarczym był to teren rolniczo-przemysłowy, gdzie oprócz tradycyjnej gospodarki rolniczej i przyzagrodowej hodowli, ludność okoliczna znajdowała pracę w przemyśle. Dobrze rozwijało się tradycyjne rzemiosło.

Tradycyjne budownictwo stanowiły najczęściej zagrody wielobudynkowe. Biedniejsza ludność mieszkała w chatach, gdzie pod jednym dachem była część mieszkalna i gospodarczo-hodowlana. Budynki były drewniane o konstrukcji zrębowej, a dwu- i czterospadowe dachy kryto słomą. Charakterystyczne były stodoły zrębowe pięcio-, sześć- i ośmioboczne.

• Strój regionalny

Strój męski – najbardziej charakterystyczne nakrycia głowy to tzw. krakuska – czerwona rogatywka z pawim piórem, obszyta czarnym barankiem, magierka – czapka z wełny, wykonana na drutach techniką pończoszniczą, a następnie sfolowana lub celender – wysoki czarny kapelusz. Typowym okryciem wierzchnim była biała, zapinana na haftki sukmana ze stojącym kołnierzem, najczęściej ozdobiana czarnymi lub amarantowymi chwastami. Pod sukmanę wkładano białą koszulę i granatowy kaftan. Portki były płócienne – w czerwone lub niebieskie prążki, lub sukienne - granatowe lub niebieskie. Szerokie spodnie wkładano w wysokie buty. Stroju dopełniał skórzany pas, nabijany gwoździkami, do których przypinano torebki.

Strój kobiecy – mężatki krakowskie zakładały na głowę chusty wiązane w czepec. Chusty były czerwone lub białe, haftowane: główny haft występował na opadającym na plecy rogu chusty. Strój kobiecy składał się z białej, haftowanej koszuli, płóciennej halki, kwiecistej, tybetowej spódnicy, zapaski i gorsetu. Najważniejszym elementem stroju był gorset. Do najpiękniejszych zalicza się starszy typ gorsetu – z 2 poł. XIX w. – ciemnogramatowy z dużą ilością kaletek w talii, zdobiony perłowymi guzikami. Najpopularniejsze były gorsety czarne lub granatowe, naszywane pasmanterią, kolorowymi guzikami, koralikami i cekinami. Z czasem zaczęto gorsety ozdobiać haftami; podobnie jak wierzchnie kaftaniki, tzw. katanki. Spódnice były kwieciste i szerokie, często zakładano po dwie lub nawet trzy spódnice, aby nadać im obfity kształt. Na spódnice zakładano płócienne lub tiulowe zapaski. Na plecy Krakowianki zarzucały duże chusty naramienne, kraciaste lub z motywami wschodnimi. Całości stroju dopełniały czerwone korale. Na nogi zakładały buty z cholewami lub wiązane trzewiki.

Na uwagę zasługuje fakt, że strój krakowski został strojem ludowym polskim, a nawet strojem narodowym. Szczególnie rogatywka z pawim piórem stała się symbolem Polski. „Odkrycie” stroju krakowskiego nastąpiło z k. XVIII w. Stał się on mundurem w powstaniu listopadowym, styczniowym i Wiośnie Ludów. Biała sukmana z czerwonymi wyłogami i rogatywka, była w pewnym okresie demonstracją polskich barw narodowych. Nasilenie mody na strój krakowski przypada na poł. XIX w. Pojawia się zwyczaj przebierania służby dworskiej w stroje krakowskie. Charakter widowiskowy miały wprowadzane w 2 poł. XIX w. banderie krakowskie tj. grupy odświętnie ubranych Krakowiaków na koniach, którzy brali udział w różnych ważnych uroczystościach.

W węższym znaczeniu termin „Krakowiacy” oznacza mieszkańców najbliższych okolic Krakowa, w tym przypadku dzieli się ich na grupy: bronowicką, zabierzowską, lisiecką, flisacką, mogilską i tzw. Ogrodników ze wsi podmiejskich. Folklor Krakowiaków wcześniej stał się obiektem zainteresowania ludoznawców, a w okresie Młodej Polski – także artystów (Stanisława Wyspiańskiego, Lucjana Rydla, Włodzimierza Tetmajera). Jednym z najważniejszych dzieł poruszających folklor Krakowiaków jest „Cud mniemany, czyli Krakowiacy i Górale” – opera Wojciecha Bogusławskiego z muzyką Jana Stefaniego wystawiona w niedzielę 1 marca 1794 r. w Teatrze Narodowym w Warszawie. Uważana za pierwszą operę narodową.

• Obrzędy i zwyczaje

W obrzędowości dorocznej tego regionu wyróżniają się święta Bożego Narodzenia i Wielkanocy. Do dziś zachowała się tradycja kolędowania z Turoniem, Kobyłką, z szopką czy Herody. W okresie wielkanocnym najbardziej znane na tym terenie są misteria Męki Pańskiej w Kalwarii Zebrzydowskiej, ale spotkać można także grupy przebierańców m.in. Śmirgutników, Siuda-Baba, Pucheroków, Pucheroki – to chłopcy w niezwykle barwnych, szpiczastych czapkach na głowie i twarzami umazanymi sadzą; zwyczaj ten narodził się jeszcze w średniowieczu.

Zwyczaje weselne. Pierwszym etapem zawierania małżeństwa były tzw. swaciny i zrękowiny, polegające na odwiedzeniu domu dziewczyny przez ojca kawalera i swatów w celu uzyskania zgody na ożenek. Po ustaleniu wszelkich spraw majątkowych młodzi uzyskiwali błogosławieństwo rodziców i mogli dać na zapowiedzi. W Krakowskim wesele trwało kilka dni (u najbogatszych cały tydzień, u najbiedniejszych dwa dni) i było wydarzeniem oczekiwanym przez całą wieś. Gości zapraszali druzbowie, którzy odwiedzając domostwa popisywali się przygotowanymi na tę okazję przyśpiewkami. Wesela odbywały się najczęściej jesienią, po skończonych pracach polowych lub zimą, w zapusty.

• **Kuchnia regionalna**

Głównymi składnikami, które pojawiały się w kuchni wsi krakowskiej, były ziemniaki, kasza, groch, kapusta i inne warzywa, rzadziej mięso. Gospodarstwa były samowystarczalne, gospodynie same męły mąkę i piekły chleb, robiły masło i sery, samodzielnie kiszono ogórki i kapustę. Do najpopularniejszych potraw z regionu należały: groch z kapustą (znany również w innych częściach Polski), hulajdy – kluski z surowych ziemniaków, przygotowywane na różne sposoby, zalewajka i wodzianka, potrawy z kaszy.

• **Twórczość ludowa**

W sztuce ludowej popularne są rzeźby w drewnie, a także w kamieniu. Tematy najczęściej poruszane, to przedstawienia Matki Boskiej z Dzieciątkiem i Chrystusa (Upadającego, Frasobliwego i Ukrzyżowanie). Wyróżniającym elementem sztuki ludowej są skrzynie malowane. Typowym dla wszystkich skrzyń krakowskich był motyw wolic oczu i kwiatonów wyrastających z dzbanów o esowatych uszach. Posługiwano się także motywem wianków. Tło skrzyń głównie zielone, ale spotykane było także żółte. Motywy kwiatowe pojawiały się na kredensach. Na ścianach wieszano święte obrazy lub makatki, które często związane były z folklorem muzycznym regionu (np. z popularnym krakowiakiem).

W folklorze muzycznym i słownym główne tematy związane są z obrzędowością rodzinną i doroczną, a dla muzycznego charakterystyczne są krakowiaki. Lokalnie noszące różne nazwy albo od miejsca pochodzenia albo od sposobu tańczenia. Piosenki związane były zazwyczaj z obrzędowością, zwyczajami i codziennym życiem wsi.

5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Gminy i Miasta Dobczyce nie występują pomniki historii i parki kulturowe, nie wpisano obiektów na Listę Skarbów Dziedzictwa, natomiast występują pozostałe formy ochrony zabytków.

5.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie Gminy i Miasta Dobczyce znajduje się 9 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Tabela nr 2), w tym 2 stanowiska archeologiczne. Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela nr 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy i Miasta Dobczyce

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	NR I DATA REJESTRU ZABYTEKÓW
1	Brzączowice	przy nr 1, dz. nr 201/1, 202/24, 202/26, 202/43, 754, 763/1	pozostałość dworskiego założenia parkowego	A-636 z dnia 21.08.1991 r. [A-462/M]
2	Dobczyce	miasto	zespół urbanistyczno-krajobrazowy miasta, ślady szachownicowego planu miasta, plac zw. Majdaniec, fragment murów obronnych, ruiny zamku, kościół pw. św. Jana Chrzyciela, pozostałość zabudowy regionalnej	A-435 z dnia 25.10.1976 r. [A-646/M]
3	Dobczyce	ul. Stare Miasto, dz. nr 1806/6	ruiny zamku	A-707 z dnia 15.03.1934 r. [A-421/M]
4	Dobczyce	ul. Stare Miasto, dz. nr 1807	kościół pw. św. Jana Chrzyciela	A-200 z dnia 31.10.1970 r. [A-279/M]
5	Dziekanowice	dz. nr 75	kościół pw. św. Mikołaja i św. Marii Magdaleny	A-225 z dnia 14.04.1960 r. [A-285/M]
6	Sieraków	nr 233, dz. nr 236/2	zespół dworski: dwór i park	A-631 z dnia 16.05.1991 r. [A-489/M]
7	Stojowice	przy kościele, dz. nr 207/1	nagrobek braci Stojanowskich	nr 497 z dnia 02.12.1937 r.
8	Kornatka (Burlетка)	AZP: 107-57 Nr stanowiska w miejscowości: 1 Nr stanowiska na obszarze: 6		dec. nr 795 z dnia 07.03.1966 r. nr porz. w nowym rej. 1013
9	Kornatka (Zastań)	AZP: 107-57 Nr stanowiska w miejscowości: 2 Nr stanowiska na obszarze: 7		dec. nr 796 z dnia 07.03.1966 r. nr porz. w nowym rej. 1014

5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome to przede wszystkim obiekty wchodzące w skład wyposażenia kościołów i kaplic. Zasoby sztuki sakralnej obejmują wszystkie kategorie zabytków: malarstwo, rzeźbę oraz rzemiosło artystyczne z całym jego zróżnicowaniem (złotnictwo, sprzęty stolarskie, tkaniny, szkło, witrażownictwo, ludwisarstwo). Zabytki ruchome to również elementy wystroju budowli, posiadające cechy indywidualnych wytworów artystycznych lub rzemieślniczych. Należą do nich m.in.: rzeźby, płaskorzeźby, polichromie naścienne lub stropowe, mozaiki, sztukaterie i różnego rodzaju detal architektoniczny. Za zabytki ruchome uznaje się także obiekty małej architektury, wykazujące wysoki poziom warsztatu artystycznego lub rzemieślniczego, dokumentujący historyczne trendy, np.: rzeźby ogrodowe, pomniki, obeliski, słupy, krzyże i kapliczki przydrożne, nagrobki.

Na terenie Gminy i Miasta Dobczyce znajdują się zabytki ruchome. Część z nich została objęta ochroną prawną przez wpisanie do rejestru zabytków województwa małopolskiego (Tabela nr 3). Głównie stanowią one wyposażenie kościołów. Ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów. Informacje można uzyskać w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Krakowie.

Tabela nr 3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy i Miasta Dobczyce

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	NR I DATA REJESTRU ZABYTEKÓW
1	Brzączowice	2 elementy wyposażenia kościoła parafialnego pw. MB Królowej Polski	B-340 z dnia 29.09.1976 r.
2	Brzączowice	kamienna kapliczka przydrożna z 1858 r. z figurą św. Walentego	B-472/M z dnia 07.06.2018 r.
3	Brzączowice	kamienna kapliczka przydrożna z 1906 r. (?) z figurą Najświętszej Marii Panny	B-478/M z dnia 29.06.2018 r.
4	Brzezowa-Gaik	kapliczka z figurą NMP Niepokalanie Poczętej	B-304/M z dnia 31.10.1974 r.
5	Brzezowa-Gaik	kapliczka z figurą MB w typie Madonny Sykstyńskiej	B-305/M z dnia 31.10.1974 r.
6	Brzezowa-Gaik	pomnik Grunwaldzki z 1910 r.	B-306/M z dnia 31.10.1974 r.
7	Dobczyce	wyposażenie kościoła pw. św. Jana Chrzciciela	B-162 z dnia 31.10.1970 r.
8	Dobczyce	wyposażenie kościoła paraf. pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych	B-164 z dnia 31.10.1970 r.
9	Dobczyce	wyposażenie kościoła pw. św. Jana Chrzciciela	B-408 z dnia 29.12.1998 r.
10	Dziekanowice	wyposażenie kościoła pw. św. Mikołaja i św. Marii Magdaleny	B-195 z dnia 14.04.1960 r., dec. z dnia 01.02.1971 r.
11	Dziekanowice	kapliczka – kolumna neogotycka z metalowym krzyżem	B-320/M z dnia 14.01.2013 r.
12	Stojowice	kapliczka Boża Męka	dec. z dnia 02.12.1937 r. (tzw. st. rej. nr 497)

5.4.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;

5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;

6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy i Miasta Dobczyce, jako akty prawa miejscowego, stanowią podstawę planowania przestrzennego. Zawierają one zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Dla obszaru Gminy i Miasta Dobczyce obowiązuje 20 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Poniżej przedstawiono wykaz obowiązujących planów.

W uchwale nr XXVI/164//16 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 7 września 2016 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Dobczyc wskazano strefy ścisłej ochrony.

Zgodnie z przepisami odrębnymi, wskazuje się **obiekty wpisane do rejestru zabytków wraz z otoczeniem**, podlegające prawnej ochronie dóbr kultury na podstawie przepisów odrębnych:

1) Ruiny Zamku wraz z najbliższym otoczeniem oraz drzewami w tym otoczeniu rosnącymi;

2) Kościół paraf. pw. św. Jana Chrzciciela wraz z najbliższym otoczeniem i starodrzewiem.

2. Zgodnie z przepisami odrębnymi, wskazuje się zabytkowy **zespół urbanistyczno-krajobrazowy historycznego miasta Dobczyce wpisany do rejestru zabytków** (zespół urbanistyczno-krajobrazowy historycznego miasta Dobczyce, obejmujący m.in. ślady szachownicowego planu miasta, plac zwany Majdaniec z cysterną, fragmenty murów obronnych, reszty dawnej zabudowy regionalnej, cmentarz i kaplicę oraz Ruiny Zamku i Kościół paraf. p.w. św. Jana Chrzciciela objęte także odrębnym wpisem do rejestru zabytków). Założenie zabytkowe obejmuje ponadto, rozdzielające oba wzgórza ciągi uliczne: Kazimierza Wielkiego, Kasztelana Dąbka i Przedbronie (odcinek do skrzyżowania z ulicą Królowej Jadwigi) wraz ze znajdującą się przy nich zabudową. Zgodnie z wpisem do rejestru zabytków, całość **zespołu urbanistyczno-krajobrazowego historycznego miasta Dobczyce położona jest w strefie ścisłej ochrony**. W strefie tej, ze względu na zróżnicowany charakter i walory kulturowe, wyróżniono następujące strefy ochrony:

1) **strefa ścisłej ochrony I** – w której ochronie podlegają zarówno wszystkie obiekty jak i teren je otaczający. W strefie tej, zgodnie z przepisami odrębnymi, uzgodnień z właściwym organem w zakresie ochrony zabytków wymagają projekty dotyczące przekształceń obiektów zabytkowych, zmiany przeznaczenia i funkcji obiektów oraz wszelkie zmiany w zagospodarowaniu terenu,

2) **strefa ścisłej ochrony II** – w której ochronie podlega układ dróg oraz zabudowa (w rozumieniu lokalizacji nowych budynków oraz rozbudowy i nadbudowy istniejących budynków). Projekty dotyczące elementów objętych ww. ochroną, wymagają uzgodnień z właściwym organem w zakresie ochrony zabytków.

3. Zgodnie z przepisami odrębnymi, wskazuje się **strefę ochronną zespołu miasta Dobczyce** wpisaną do rejestru zabytków. W strefie tej ochronie podlega:

1) układ drogowy oraz układ przestrzenny zabudowy (w rozumieniu jak w pkt 2) obejmujący ciąg Rynku oraz fragment ulicy Kilińskiego na odcinku od Rynku do skrzyżowania z ul. św. Anny,

2) zabudowa (w rozumieniu lokalizacji nowych budynków oraz rozbudowy i nadbudowy istniejących budynków).

4. Projekty dotyczące elementów objętych ochroną wskazanych w **ust. 3**, wymagają uzgodnień z właściwym organem w zakresie ochrony zabytków.

WYKAZ OBOWIĄZUJĄCYCH MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY I MIASTA DOBCZYCE

1. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego sołectwa Bieńkowice, zatwierdzony Uchwałą Nr XVIII/110/16 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 25 stycznia 2016 r. (ogł. w Dz. Urz. Woj. Małop. poz. 929 z dnia 04.02.2016 r.);
2. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego sołectwa Brączowice, zatwierdzony Uchwałą Nr XXVI/165/16 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 7 września 2016 r. (ogł. w Dz. Urz. Woj. Małop. poz. 5356 z dnia 23.09.2016 r.);
3. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru o powierzchni 1,6 ha obejmujący działki ewidencyjne nr 261/4, 261/5, 262, 263, 264 i 265/1 w Brzezowej zatwierdzony Uchwałą Nr XXXIX/287/13 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 30 kwietnia 2013 r. (ogł. w Dz. Urz. Woj. Małop. poz. 3552 z dnia 17.05.2013 r.);
4. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego sołectwa Brzezowa, zatwierdzony Uchwałą Nr XXVI/166/16 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 7 września 2016 r. (ogł. w Dz. Urz. Woj. Małop. poz. 5357 z dnia 23.09.2016 r.);
5. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Dobczyce dla obszaru o powierzchni 9,41 ha obejmującego działki ewidencyjne nr 825/3, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836/1, 836/2, 836/3, 837, 838, 839, 841, 842, 843, 844, 845/1, 846/1, 847/1, 848/1, 849/1, 850/1, 851/1, 852/1, 853, 854, 855, 856, 857 i 858 w Dobczycach, zatwierdzony Uchwałą Nr XLI/300/13 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 26 czerwca 2013 r. (ogł. w Dz. Urz. Woj. Małop. poz. 4622 z dnia 22.07.2013r.), zmieniony Uchwałą Nr VIII/68/19 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 22 maja 2019 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w Dobczycach przy ul. Jałowcowej;
6. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, dla obszaru o powierzchni 22,48 ha obejmującego działki ewidencyjne nr 716/5, 716/7, 716/9, 716/10, 716/12, 716/13, 716/14, 716/15, 716/16, 716/17, 716/18, 716/19, 717 i 872/2 w Dobczycach zatwierdzony Uchwałą Nr XLII/307/13 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 31 lipca 2013r. (ogł. W Dz. Urz. Woj. Małop. poz. 5110 z dnia 09.08.2013r.), zmieniony Uchwałą Nr XLV/327/13 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 3 października 2013 roku;
7. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru o powierzchni ok. 0,3 ha obejmującego działki ewidencyjne nr 392/14, 392/15, 392/18, 392/23, 392/24, 393/4 w Dobczycach, zatwierdzony Uchwałą Nr XLVII/339/13 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 10.12.2013 r. (ogł. w Dz. Urz. Woj. Małop. poz. 7499 z dnia 13.12.2013r.);
8. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Dobczyce, zatwierdzony Uchwałą Nr XXVI/164/16 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 7 września 2016r. (ogł. w Dz. Urz. Woj. Małop. poz. 5355 z dnia 23.09.2016 r.) – z późn. zm.:
 - 1) Uchwała Nr LIV/394/18 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 14 sierpnia 2018 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Małop. z dnia 29 sierpnia 2018 r. poz. 5745) w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Dobczyce w zakresie terenów komunikacji – drogi publicznej 29KDD2;
 - 2) Uchwała Nr LIV/395/18 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 14 sierpnia 2018 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Małop. z dnia 29 sierpnia 2018 r. poz. 5746) w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Dobczyce dla terenu oczyszczalni ścieków;
 - 3) Uchwała Nr VI/44/19 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 27 lutego 2019 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Małop. z dnia 12 marca 2019 r. poz. 2107) w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Dobczyce w zakresie ustaleń tekstu planu dla terenu usług publicznych 1UP.
9. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru obejmującego działki ewidencyjne nr 119/7, 119/8, 119/10, 119/11, 119/12, 119/13, 119/14, 119/15 oraz 318/1 w Dziekanowicach, zatwierdzony Uchwałą Nr L/350/14 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 29 stycznia 2014 r. (ogł. w Dz.

Urz. Woj. Małop. poz. 643 z dnia 04.02.2014r.), zmieniony Uchwałą Nr IX/39/15 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 13 maja 2015 r. (ogł. w Dz. Urz. Woj. Małop. poz. 3229 z dnia 26.05.2015 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Dobczyce – sołectwo Dziekanowice, dla obszaru obejmującego działki ewidencyjne nr 119/7, 119/8, 119/10, 119/11, 119/12, 119/13, 119/14, 119/15 oraz 318/1 oraz uchwałą nr XXIX/184/16 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 9 listopada 2016 r. (ogł. w Dz. Urz. Woj. Małopolskiego poz. 6597 z dn. 21 listopada 2016 r. sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego sołectwa Dziekanowice;

10. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego sołectwa Dziekanowice, zatwierdzony uchwałą nr XXIX/184/16 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 9 listopada 2016 r. (ogł. w Dz. Urz. Woj. Małopolskiego poz. 6597 z dn. 21 listopada 2016 r.);
11. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego sołectwa Kędzierzynka, zatwierdzony Uchwałą Nr XXVI/167/16 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 7 września 2016 r. (ogł. w Dz. Urz. Woj. Małop. poz. 5358 z dnia 23.09.2016 r.);
12. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego sołectwa Kornatka, zatwierdzony Uchwałą Nr XXXVI/234/17 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 17 marca 2017 r. (ogł. w Dz. Urz. Woj. Małop. poz. 2204 z dnia 31.03.2017 r.);
13. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego sołectwa Niezdów, zatwierdzony Uchwałą Nr XXXVI/235/17 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 17 marca 2017 r. (ogł. w Dz. Urz. Woj. Małop. poz. 2203 z dnia 31 marca 2017 r.);
14. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru o powierzchni 0,23 ha obejmującego działki ewidencyjne nr 108/1, 109/2 i 109/3 w Nowej Wsi, zatwierdzony Uchwałą Nr XXXIX/286/13 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 30 kwietnia 2013 r. (ogł. w Dz. Urz. Woj. Małop. poz. 3551 z dnia 17.05.2013 r.);
15. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego sołectwa Nowa Wieś, zatwierdzony Uchwałą Nr XVIII/111/16 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 25 stycznia 2016r. (ogł. w Dz. Urz. Woj. Małop. poz. 930 z dnia 04.02.2016 r.);
16. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego sołectwa Rudnik, zatwierdzony Uchwałą Nr XXIX/185/16 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 9 listopada 2016 r. (ogł. w Dz. Urz. Woj. Małop. poz. 6580 z dnia 18.11.2016 r.);
17. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego sołectwa Sieraków, zatwierdzony Uchwałą Nr XXIX/186/16 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 9 listopada 2016 r. (ogł. w Dz. Urz. Woj. Małop. poz. 6580 z dnia 18.11.2016 r.);
18. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego sołectwa Skrzynka, zatwierdzony Uchwałą Nr XXXVI/233/17 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 17 marca 2017 r. (ogł. w Dz. Urz. Woj. Małop. poz. 2201 z dnia 31 marca 2017 r.);
19. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego sołectwa Stadniki, zatwierdzony Uchwałą Nr XXXVI/236/17 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 17 marca 2017 r. (ogł. w Dz. Urz. Woj. Małop. poz. 2202 z dnia 31.03.2017 r.);
20. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego sołectwa Stojowice, zatwierdzony Uchwałą Nr XXIX/187/16 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 9 listopada 2016 r. (ogł. w Dz. Urz. Woj. Małop. poz. 6581 z dnia 18.11.2016 r.).

5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t. j. Dz.U. z 2021 r., poz. 56).

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art. 60 ust. 1 ustawy o ustawę o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r.) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zmieniona w 2010 r. istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków, poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o ustaleniu o warunków zabudowy i zagospodarowania terenu (WZIZT) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gminna ewidencja zabytków Gminy i Miasta Dobczyce została opracowana na przełomie 2009/2010 r. W 2017 r. dokonano aktualizacji gminnej ewidencji zabytków, którą przyjęto Zarządzeniem nr 158/2017 Burmistrza z dnia 18 sierpnia 2017 r. Wykaz obiektów dołączono do GPOnZ – Załącznik nr 1 i Załącznik nr 2.

Ewidencja jest dokumentem otwartym – powinna być stale weryfikowana i aktualizowana. Dotyczy to także włączania nowych obiektów do GEZ.

Gmina i Miasto Dobczyce jest właścicielem (posiada tytuł prawny) 12 obiektów zabytkowych, w tym 2 wpisane są do rejestru zabytków. Wykaz został przedstawiony w tabeli poniżej (Tabela nr 4).

Tabela nr 4. Wykaz obiektów zabytkowych stanowiących własność Gminy i Miasta Dobczyce

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT
1	Dobczyce	ul. Jagiellońska 2	budynek dawnej szkoły podstawowej
2	Dobczyce	ul. Mostowa 2	budynek mieszkalny
3	Dobczyce	ul. Podgórska 1, dz. nr 1806/6	ruiny zamku (obiekt dzierżawi PTTK o. Dobczyce)
4	Dobczyce	ul. Stare Miasto 1	budynek mieszkalny
5	Dzieskanowice	dz. nr 248	kapliczka Grunwaldzka
6	Dzieskanowice	dz. nr 119/15, przy nowej szkole	kapliczka Boża Męka II
7	Dzieskanowice	nr 2	budynek mieszkalny (dawna szkoła podstawowa)
8	Dzieskanowice	nr 66	budynek użytkowy (dawna szkoła podstawowa)
9	Skrzynka	nr 71	budynek mieszkalny (dawna szkoła podstawowa)
10	Skrzynka	naprzeciwko nr 73, dz. nr 449/11	kapliczka III upadku
11	Stadniki	nr 80	budynek mieszkalny (dawna szkoła podstawowa)
12	Stadniki	przy nr 38, dz. nr 143/2	kapliczka

Gmina jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

5.5.1. Zabytki archeologiczne

Zgodnie z art. 3 pkt. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Przedmiotem ochrony są zatem nie tylko poszczególne wytwory człowieka, ale i ich kulturowy kontekst – razem tworzą integralną całość, w terminologii naukowej zwaną stanowiskiem archeologicznym. Wydzielony wytwór określa się natomiast mianem artefaktu. Stanowiskiem archeologicznym jest obszar występowania archeologicznych zabytków nieruchomych i ruchomych jako spójnej całości, zaś artefaktem jest wydzielony, indywidualny zabytek ruchomy, np. pozyskany w trakcie badań archeologicznych. Wzajemne powiązanie przestrzenne poszczególnych nieruchomych i ruchomych części stanowiska archeologicznego stanowi właściwą, oryginalną i niepowtarzalną substancję zabytku archeologicznego.

Od końca lat 70. XX w. wdrażany jest program tzw. AZP (Archeologiczne Zdjęcie Polski) – podział terenu całej Polski na pola, na których prowadzi się badania powierzchniowe. Stanowiska zewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski: 105-58, 106-57, 106-58, 107-57. Na obszarze Gminy i Miasta Dobczyce zlokalizowano wiele stanowisk archeologicznych o zróżnicowanym znaczeniu – 55 obiektów archeologicznych, w tym 2 obiekty wpisane są do rejestru zabytków. Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w GEZ przedstawiono w Załączniku nr 2. Niezwykle istotne są dwa stanowiska w Kornatce, wpisane do rejestru zabytków.

Cmentarzysko ciałopalne kurhanowe w Kornatce (Burletka) – usytuowane na niewielkiej polance oraz wśród przyległych krzewów i lasu na terenie Burletki, przysiółka Kornatki, na stosunkowo niewielkiej przestrzeni znajdowało się około 20 kopców-kurhanów, z których tylko kilka jest dotąd zachowanych. Kopce te

odkryto w 1934 r., a dokładniej zbadano w latach 1963-1965. Było to wczesnośredniowieczne cmentarzysko ciałopalne z VII-IX w. Kopce te odkryto w 1934 r. Natrafiono na popiół i węgielki, co przyczyniło się do dokładnych badań – zbadano jeden kopiec o średnicy 3 m a wysokości 1 m, natrafiono na jądro kamienne, pod nim na popiół i węgielki zmieszane z warstwą żwiru oraz na kilka skorup wczesnośredniowiecznych. W latach 1963-1965 przeprowadzono kolejne badania wykopaliskowe ośmiu kopców w Kornatce. Stanowiska na podstawie wykopalisk datowano na VII-IX wiek. Nekropolia składa się z 40 kopców, przeważnie kolistego kształtu i zbliżonych rozmiarów. Mają wysokość do 1,6 m i średnice 8 m. Badacze stwierdzili, że w niektórych kopcach po pochówku ciałopalnym resztki szczątków wkładano do urn popielnicowych, które umieszczano na kopcu. Dodatkowo odkryto gliniane naczynia w których znaleziono ślady jedła i napojów umieszczanych w kopcu w trakcie pochówku. Z ilości kopców można wnioskować, że cmentarzysko służyło osadzie, liczącej kilkunastu mieszkańców.⁶

Cmentarzysko ciałopalne kurhanowe w Kornatce (Zastań) – cmentarzysko zostało odkryte w latach 1962-1965. Badania wykopaliskowe przeprowadzono tylko na 23 kurhanach w 1965 r. W trakcie badań AZP nie znaleziono wszystkich kopców, zwłaszcza tych na grzbiecie góry Trupielec i zachodnim odcinku jego grzbietu. Potwierdzono lokalizację zgrupowania kurhanów leżących pomiędzy kulminacją na grzbiecie góry Ostrysz a wschodnimi stokami grzbietu góry Trupielec. Kurhany 22-24 są bardzo słabo widoczne.

Wszystkie stanowiska wymagają jednak dokładnych badań, które potwierdziłyby występowanie na ich terenie materiału poznawczego. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Poszczególne zasady ochrony stanowisk archeologicznych są doprecyzowane w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń. Przepisy te należy ująć w postaci nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w użytkowaniu terenów, zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. z 2021 r. poz. 2404). Ponadto zapisy planu muszą spełniać wymogi norm prawnych ustalone w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283).

Nie wyklucza się odkrycia w przyszłości kolejnych stanowisk archeologicznych (zwłaszcza w wyniku nowych badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski), które należy uwzględnić na dalszym etapie procesu planowania przestrzennego.

Ochrona właściwa zabytkom archeologicznym powinna być przypisana również do zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych historycznych miast i wsi, nawet jeśli nie zostały one osobno ujęte w ewidencji zabytków archeologicznych. Obszary te z natury rzeczy spełniają kryterium zabytku archeologicznego przewidzianego w art. 6 ust. 1 pkt 3 lit. a ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tj. pozostałości terenowej historycznego osadnictwa. W tym przypadku z reguły dopuszczone może być zagospodarowanie wynikające z potrzeb zabudowy; obszar ciągłego osadnictwa historycznego podlega bowiem nieustannemu rozwojowi aż do czasów współczesnych i bezzasadne jest hamowanie tego procesu. Natomiast ze względu na zagrożenie dla substancji nawarstwień kulturowych, jakie niesie ze sobą naruszanie struktury gruntu, wszelkie zamierzenia budowlane na obszarze historycznego miasta powinny być objęte obowiązkiem przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych. Realizacja wszelkich inwestycji na obszarach zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych wymaga pozwolenia organu ochrony zabytków oraz zapewnienia badań archeologicznych, w zakresie wyznaczonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w – art. 31. ustawy o ochronie zabytków.

Prowadzenie poszukiwań zabytków bez pozwolenia jest przestępstwem ściganym z urzędu – art. 36 ust. 1 pkt. 12 ustawy o ochronie zabytków. Znalazcy przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest zabytkiem, jest obowiązany wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty

⁶ <https://isap.info.pl/2021/04/06/cmentarzysko-kurhanowe-kornatka-woj-malopolskie/> (data dostępu 01.06.2023 r.)

przedmiot; zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia; niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Dla wszystkich stanowisk archeologicznych przeznaczonych do trwałego zachowania sugerowanym docelowym przeznaczeniem terenu jest utworzenie obszaru zieleni urządzonej, zwłaszcza niskiej (głównie dla stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej), ewentualnie użytku zielonego (dla stanowisk archeologicznych płaskich). Rozrost systemu korzennego dużych drzew uszkadza bowiem nawarstwienia kulturowe oraz obiekty i ruchome zabytki archeologiczne. W przypadku stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenach leśnych, należy sformułować zasady prowadzenia gospodarki leśnej uwzględniające potrzebę ochrony zabytku.

W przypadku, gdy obszar stanowiska archeologicznego o własnej formie terenowej lub wpisanego do rejestru zabytków objęty został miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dopuszczającym zainwestowanie lub zagospodarowanie, należy dążyć do zmiany tego planu, aby wyeliminować lub zminimalizować zagrożenie dla zabytku. Szczególny priorytet należy przyznać stanowiskom archeologicznym o własnej formie terenowej, z obszarów których należy usuwać wszelkie funkcje stwarzające zagrożenie dla substancji zabytku.

W przypadku kolizji z wszystkimi stanowiskami archeologicznymi należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych zagrożonych zniszczeniem, na które należy uzyskać pozwolenie od wojewódzkiego konserwatora zabytków.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

W Tabeli nr 5 zostały przedstawione silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju Gminy i Miasta Dobczyce.

Tabela nr 5. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPLYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY I MIASTA DOBCZYCE	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
• opracowana gminna ewidencja zabytków; • miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obejmujące obiekty zabytkowe; • średniowieczny układ urbanistyczny miasta Dobczyce; • zespół zamkowy w Dobczycach, stanowiący wizytówkę gminy; • kładka pieszo-rowerowa łącząca koronę zapory ze wzgórzem zamkowym podniosła atrakcyjność turystyczną miasta; • Punkt Informacji Turystycznej działający przy PTTK w Dobczycach promujący walory turystyczne gminy; • prężne działania grup promujących niematerialne dziedzictwo kulturowe: Kapela Podwórkowa Werdebusy Dobczyckie, Zespół Pieśni i Tańca Dobczyce, Koła Gospodyń Wiejskich, Grupy Kolędnicze, twórcy ludowi; • członkostwo Gminy Dobczyce w organizacjach: Lokalna Organizacja Turystyczna Myślenicka Brama Beskidów; Lokalna Grupa Działania Turystyczna Podkova; Związek Euroregion „Tatry”; • unikatowe kurhany w Kornatce; • liczne zachowane kapliczki; • uchwała w sprawie udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków; • prężnie działające Muzeum Regionalne PTTK im. W. Kowalskiego w Dobczycach; • Punkt Informacji Turystycznej promujący walory turystyczne gminy; • udział w projekcie Skansenova.	• stan zachowania części obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków; • niedobór środków finansowych na odnowę zabytków; • centrum miasta Dobczyce skupione wokół drogi gminnej o dużym natężeniu ruchu drogowego.

SZANSE	ZAGROŻENIA
• wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • bliskość miast Myślenice, Wieliczka, Kraków, dzięki czemu mieszkańcy mają dogodny dostęp do usług społecznych niedostępnych na terenie gminy lub niedostatecznie dostępnych na terenie gminy; • walory przyrodniczo-krajobrazowe, w otoczeniu Zbiornika Dobczyckiego; • występowanie obiektów i zespołów zabytkowych mogących zainteresować potencjalnych turystów; • dynamicznie rozwijającą się działalność kulturalna; • rozbudowa ścieżek i tras rowerowych; • modernizacja zabytkowych obiektów na terenie gminy z wykorzystaniem dotacji krajowych i unijnych; • położenie gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki; • opracowania strategiczne zmierzające do zrównoważenia rozwoju kultury w regionach wiejskich i realizacja wytyczonych zadań; • uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumencie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz strategii rozwoju gminy; • wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc; • rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej;	• brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie gminy; • sezonowość turystyki; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • spadek zainteresowania turystyką lokalną, w tym agroturystyką na rzecz preferowania turystyki zagranicznej; • zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia; • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku; • samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką; • niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru; • odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem; • degradacja i powolne wygaszanie opuszczonych obiektów zabytkowych, w tym zabytkowych parków.

• wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie i obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków.	
--	--

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Niniejszy GPOnZ jest programem kierunkowym, uwzględniającym także założenia ogólnych planów i opracowań strategicznych, dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy i Miasta Dobczyce. Z drugiej strony ideą nadrzędną GPOnZ jest budowanie tożsamości kulturowej regionu i silnych związków mieszkańców z zamieszkałym przez nich terenem i jego przeszłością. Cele i kierunki działań sformułowane są w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza 4-letni okres obowiązywania GPOnZ.

W GPOnZ wyznaczono priorytety, kierunki działań wraz z zadaniami (Tabela nr 6), które są kontynuacją działań określonych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Dobczyce na lata 2017-2020. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 6.

Priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami:

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego Gminy i Miasta Dobczyce.

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców Gminy i Miasta Dobczyce.

W ramach powyższych priorytetów określono kierunki działań, które mają być uzyskane przez konkretne, przypisane do nich szczegółowe zadania.

Tabela nr 6. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy i Miasta Dobczyce

KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego Gminy i Miasta Dobczyce		
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Umieszczenie w widocznym miejscu tablic informacyjnych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków.	Czy i gdzie umieszczono tablice
	Podjęcie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy.	Czy pozyskano środki, z jakich środków, na jakie obiekty, zakres prac
	Kontynuacja w udzielaniu dotacji zgodnie z obowiązującą uchwałą w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.	Ilość złożonych wniosków, wartość przyznanych dotacji, ilość przyznanych dotacji, na jakie obiekty, zakres prac
	Realizacja zadań własnych Gminy i Miasta Dobczyce w kwestii poprawy stanu i utrzymania obiektów zabytkowych, będących jej własnością (Tabela nr 4).	Jakie obiekty wyznaczono do remontu, co zrealizowano, zakres działań, wartość inwestycji, czy pozyskano dofinansowanie/dotacje
	Planowane prace renowacyjne obiektów będących własnością gminy: 1) rekonstrukcja fragmentu ruin dobczyckiego zamku – część pld.-wsch.; 2) wykonanie konserwacji kamiennej kapliczki przydrożnej z 1881 r. pw. Matki Bożej w Dobczycach przy ul. Ogrodowej; 3) dokończenie prac związanych z konserwacją kapliczki III upadku znajdującej się w miejscowości Skrzynka; 4) udzielenie dotacji na prace konserwatorskie i restauratorskie przy zabytkowej dzwonnicy przy kościele św. Mikołaja i św. Marii Magdaleny w Dziekanowicach; 5) wsparcie i promocja lokalnych grup ludowych (Kapela Podwórkowa Werdebusy Dobczyckie, Zespół Pieśni i Tańca Dobczyce, PTTK Dobczyce, Koła Gospodyń Wiejskich, Grupy Kolędnicze, twórcy ludowi).	co zrealizowano, zakres działań, wartość inwestycji, czy pozyskano dofinansowanie/dotacje
	Opracowywanie sprawozdań z realizacji zadań GPOnZ zgodnie z przepisami co dwa lata, następnie przedstawienie sprawozdania na sesji Rady Miejskiej.	Czy opracowano sprawozdania, czy były prezentowane na sesji
	Wprowadzenie i egzekwowanie zasad ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.	Czy i jakie zapisy wprowadzono, zmieniono, dla jakich obiektów
	Wspieranie lub prowadzenie prac porządkowych na terenach zabytkowych parków oraz cmentarzach znajdujących się na terenie gminy, po uprzednim zaopiniowaniu zakresu prac i użytych metod z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	Ilość przeprowadzonych prac, gdzie, wartość przeznaczonych środków
Dokumentacja dziedzictwa kulturowego	Opracowanie Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.	Czy opracowano Plan

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców Gminy i Miasta Dobczyce		
Zwiększenie świadomości kulturowej wśród dzieci i młodzieży przez jej włączenie w różne formy aktywności	Organizacja konkursów historycznych, wydarzeń w oparciu o lokalne dziedzictwo kulturowe.	Ilość zorganizowanych konkursów, ich tematyka, z kim współpracowano
	Upowszechnianie edukacji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, poprzez zaangażowanie placówek oświatowych, wychowawczych oraz kościelnych w organizowanie warsztatów, pracowni, szkoleń, wykładów we ścisłej współpracy z Miejską Biblioteką Publiczną im. Józefy Bergelówny w Dobczycach, Miejsko-Gminnym Ośrodkiem Kultury i Sportu w Dobczycach (MGOKiS) oraz Muzeum Regionalne PTTK im. Władysława Kowalskiego w Dobczycach.	Jakie działania zaplanowano, jakie zrealizowano, z kim współpracowano
	Organizacja wycieczek krajoznawczych, rowerowych po najciekawszych miejscach gminy.	
Tworzenie odpowiedniej infrastruktury turystycznej	Wsparcie merytoryczne w celu opracowania tablic informacyjnych zawierających podstawowe informacje na temat najbardziej wartościowych zabytków rejestrowych, które zamieszczone zostaną na zewnątrz obiektów.	Ile tablic umieszczono, gdzie, wartość przeznaczonych środków
Promocja historii i dziedzictwa kulturowego	Opracowanie ulotek promujących zabytki gminy (również w formie edukacyjnej).	Czy opracowano, ilość wydanych pozycji, z kim współpracowano, wartość przeznaczonych środków
	Rozpowszechnienie informacji na temat rejestru zabytków z terenu gminy.	Gdzie rozpowszechniano, w jakiej formie, informacje na jaki temat, z kim współpracowano, wartość przeznaczonych środków

8. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

• **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

- **instrumenty finansowe:**

- dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

- **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego Gminy i Miasta Dobczyce),
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

- **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów Gminy i Miasta Dobczyce dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska przyrodniczego, koncepcje, plany rewitalizacji),
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

- **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gminy i Miasta Dobczyce,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• **źródła krajowe:**

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje gminne,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny.

• **źródła pozostałe:**

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła pozaunijne – Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,

- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Krakowie** – środki finansowe z budżetu państwa, z części, której dysponentem jest wojewoda, poprzez Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przeznaczane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane zabytków położonych na terenie województwa małopolskiego, posiadających istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe oraz będących w złym stanie technicznym. Regulamin dotyczący dotacji na stronie www.wuoz.malopolska.pl.

• **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje z budżetu województwa małopolskiego – zgodnie z uchwałą nr VII/73/19 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 25 marca 2019 r. w sprawie udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa małopolskiego. Wnioski o dotację można składać do dnia 15 grudnia każdego roku kalendarzowego dla prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach z całorocznym harmonogramem prac planowanych do wykonania w kolejnym roku.

• **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Dotacje z budżetu Gminy i Miasta Dobczyce – zasady udzielania dotacji określa uchwała nr XV/140/07 Rady Miejskiej w Dobczycach z dnia 30 października 2007 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Wnioski o dotacje kieruje się do Burmistrza w terminie przez niego wyznaczonym, ogłoszonym w Biuletynie Informacji Publicznej oraz na tablicy ogłoszeń Urzędu Miasta.

9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

• Konkurs „Mecenat Małopolski”

Samorząd Województwa Małopolskiego udziela finansowego wsparcia na realizację zadań o charakterze przedsięwzięć kulturalnych i artystycznych realizowanych przez podmioty nienależące do sektora finansów publicznych i nie działające w celu osiągnięcia zysku. Głównym założeniem jest zwiększenie udziału sektora non-profit w realizacji zapisów strategii województwa małopolskiego dotyczących kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego. W tym roku organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, spółdzielnie, socjalne, kluby sportowe i spółki, które nie osiągają zysku z prowadzenia swojej działalności mogą ubiegać się o finansowe wsparcie projektów o dużych walorach artystycznych, promujące różnorodność kulturową regionu.

W ramach konkursu dofinansowane są przede wszystkim zadania: wzmacniające tożsamość regionalną, prezentujące dzieła sztuki i niezależne inicjatywy artystyczne oraz promujące kulturę i tradycję mniejszości narodowych oraz grup etnicznych. Dofinansowanie otrzymać mogą także inicjatywy digitalizujące dobra kultury, kreujące postawy obywatelskie i wzmacniające integrację międzypokoleniową. Maksymalna kwota dotacji na realizowane projekty nie może być wyższa niż 80% całkowitych kosztów zadania.

• Konkurs „Ochrona zabytków Małopolski”

Konkurs „Ochrona zabytków Małopolski” został przyjęty uchwałą nr LVI/917/14 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 27 października 2014 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa małopolskiego. Z budżetu Województwa Małopolskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na terenie województwa małopolskiego, posiadających istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe oraz będących w złym stanie technicznym.

Wnioski o dotację można składać do dnia 15 grudnia każdego roku kalendarzowego dla prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach z całorocznym harmonogramem prac planowanych do wykonania w kolejnym roku.

Dotacje obejmują prace na zabytkach nieruchomych – będących układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi; dziełami architektury i budownictwa, także obronnego i dawnego przemysłu, zabytkowymi cmentarzami i miejscami upamiętniającymi wybitne osoby i wydarzenia historyczne oraz zabytków ruchomych będących wybitnymi dziełami dawnej sztuki (malarstwa sztalugowego, rzeźby, polichromii), rzemiosłem artystycznym i sztuką użytkową; kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych oraz wytworami techniki charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujących poziom nauki i rozwój cywilizacyjny.

• Konkurs kapliczki Małopolski

Jest to konkurs dla jednostek samorządu terytorialnego z terenu województwa małopolskiego, podejmujących prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkowych kapliczkach położonych na obszarze województwa małopolskiego. Kapliczki, przy których będą wykonywane prace nie muszą być wpisane do rejestru zabytków województwa małopolskiego, ale powinny charakteryzować się wartościami artystycznymi i historycznymi.

• Konkurs „Małopolska Pamięć”

Konkurs dotyczy podejmowania działań związanych z właściwie sprawowaną przez organy administracji publicznej ochroną i właścicielską opieką nad zabytkowymi miejscami pamięci narodowej – będącymi obiektami budowlanymi, budowlami lub obiektami małej architektury – w rozumieniu przepisów prawa budowlanego – posiadającymi wartość historyczną i /lub artystyczną, pełniącymi funkcje memoratywne (upamiętniające osoby lub istotne zdarzenia historyczne ważne dla historii Polski i narodowości zamieszkujących nasz kraj), takimi jak:

- pomniki;
- tablice upamiętniające wydarzenia lub postaci historyczne,
- nagrobki osób, które walczyły o wolność narodową i suwerenność państwową Polski lub były ofiarami represji władz zaborczych bądź okupacyjnych;
- groby i cmentarze wojenne;
- inne obiekty budowlane, budowle i obiekty małej architektury (z wyłączeniem wszelkiego rodzaju kapliczek i krzyży przydrożnych), będące świadectwem wydarzeń o szczególnym znaczeniu dla kształtowania się tożsamości narodowej i historii Polski

Jako miejsca pamięci narodowej rozumie się:

- obiekty związane z działaniami prowadzonymi na rzecz odzyskania lub obrony niepodległości Polski;
- obiekty będące świadectwem wydarzeń o szczególnym znaczeniu dla kształtowania się tożsamości narodowej, historii Polski i narodowości zamieszkujących nasz kraj;
- miejsca spoczynku osób związanych z działaniami na rzecz odzyskania lub obrony niepodległości Polski;
- miejsca popełnienia zbrodni w ramach działań zbrojnych lub represji ze strony reżimów totalitarnych oraz miejsca spoczynku ofiar będących obywatelami polskimi lub przedstawicielami mniejszości narodowych i etnicznych.

Obiekty, przy których będą wykonywane prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane nie muszą być wpisane do rejestru zabytków województwa małopolskiego lub gminnych ewidencji zabytków, ale powinny posiadać wartość artystyczną i / lub historyczną.

• Konkurs „Kultura Wrażliwa”

Celem konkursu dla organizacji pozarządowych jest zwiększenie dostępu do kultury dla osób z niepełnosprawnościami.

To pierwszy taki konkurs skierowany do podmiotów pożytku publicznego, związany z zagadnieniem dostępności kultury. Dofinansowanie można zdobyć na zadania, które m.in. znoszą bariery w dostępie do kultury dla osób z niepełnosprawnościami i zwiększają ich udział w obiegu kulturalnym, a także te z zakresu edukacji dostosowania oferty kulturalnej dla osób z niepełnosprawnościami.

W ramach konkursu wspierane są zadania:

- znoszące bariery w dostępie do kultury dla osób z niepełnosprawnościami, m.in. poprzez dostosowanie do potrzeb tego typu publiczności i dostęp do dzieł literackich, teatralnych, filmowych oraz eksponatów, obiektów i zajęć warsztatowych, zrealizowane we współpracy z instytucjami kultury z województwa małopolskiego;
- aktywizujące środowisko osób z niepełnosprawnościami i zwiększające ich udział w życiu kulturalnym;
- utrwalające i zachowujące zasoby dziedzictwa kulturowego w formie cyfrowej, która umożliwia ich odbiór przez szerokie grono publiczności (w tym równy dostęp dla osób z niepełnosprawnościami);
- zachęcające do tworzenia dostępnych treści kultury;
- wzbogacające ofertę kulturalną Małopolski dostosowaną dla osób z niepełnosprawnościami poprzez realizację działań kulturalnych, animacyjnych, artystycznych oraz chroniących dziedzictwo kulturowe Małopolski;
- edukujące z zakresu dostosowania oferty kulturalnej dla osób z niepełnosprawnościami.

• Konkurs „Etno Małopolska”

Konkurs organizowany jest przez Województwo Małopolskie od 2022 roku. W jego ramach organizacje pozarządowe mogą ubiegać się o wsparcie finansowe z przeznaczeniem na zakup strojów lub elementów strojów regionalnych z terenu Małopolski. Zakupom musi towarzyszyć organizacja co najmniej jednego wydarzenia związanego z popularyzacją dziedzictwa kulturowego Małopolski. Konkurs ma na celu wspieraniu inicjatyw wspomagających rozwój wspólnot i społeczności lokalnych związanych z opieką nad dziedzictwem niematerialnym Małopolski oraz pozwalających na tworzenie i poznawanie lokalnej kultury ludowej.

Na realizację zadań wybranych w ramach otwartego konkursu ofert zaplanowane zostały środki finansowe do łącznej kwoty 400 000,00 zł. W ramach konkursu uprawniony podmiot może złożyć maksymalnie jedną ofertę. Oferent zobowiązany jest do wykazania się własnym wkładem w wysokości 10% wszystkich kosztów realizacji zadania. Maksymalny koszt oczekiwanego wsparcia finansowego nie może przekroczyć kwoty 30 000 zł.

• Rządowy Program Odbudowy Zabytków

Rządowy Program Odbudowy Zabytków jest rządowym programem, który oferuje jednostkom samorządu terytorialnego możliwość wsparcia zadań inwestycyjnych w ramach zadań wnioskodawcy polegających na ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dofinansowane z programu może być przeznaczone na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się z ewidencji zabytków, a także na udzielenie przez jednostkę samorządu terytorialnego dotacji o której mowa w art. 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podmiotowi trzeciemu z zachowaniem przepisów prawa regulujących przekazywanie takich dotacji.

Każdy samorząd może złożyć maksymalnie 10 wniosków w trzech kategoriach: do 150.000,00 zł, do 500.000,00 zł i do 3.500.000,00 zł.

Dofinansowane może być przyznane w wysokości maksymalnie 98 % wartości inwestycji.

Pełne informacje dotyczące naboru wniosków do programu wraz z instrukcją i ogłoszeniem o naborze znajdują się na stronie Banku Gospodarstwa Krajowego.

• Konkurs „Zabytek Zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu,
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe),
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych,
- 4) Architektura i budownictwo drewniane,
- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynierskie,
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

- **Fundusz Termomodernizacji i Remontów**

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię ciepłą.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

- **Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)**

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

- **Program Kultura – Interwencje**

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

- **Finansowanie z fundacji**

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

- **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywnien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- **Fundusz dopłat z Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie**

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach.

- **Fundusz Kościelny**

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

- **Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków**

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

- **Program „Infrastruktura kultury”**

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

- **Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne**

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej.

- **Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS)**

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (inaczej FEnIKS) na lata 2021-2027 to następca Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ). Budżet wynosi ponad 25 miliardów euro (w formie dotacji, instrumentów finansowych i instrumentów łączących finansowanie zwrotne oraz dotacyjne) i będzie przeznaczony na kluczowe projekty środowiskowe, energetyczne oraz transportowe, a także na wsparcie w obszarze kultury i ochrony zdrowia.

Głównym celem Programu jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego, w tym poprzez m.in. wzmocnienie roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym. Program ma przyczynić się m.in. do wzmocnienia ochrony zabytków o krajowym i światowym znaczeniu, zarówno ruchomych, jak i nieruchomych. Wsparcie ukierunkowane zostanie na tworzenie odpowiednich warunków infrastrukturalnych stymulujących do aktywnego uczestnictwa w kulturze i w życiu społecznym, w tym eliminację barier w dostępie do kultury dla grup z różnych przyczyn wykluczonych. Zastosowane rozwiązania infrastrukturalne, w tym nowoczesne technologie, umożliwią tworzenie innowacyjnej oferty kulturalnej, rozszerzanie jej o nowe formy działalności i cele lub będą przyczyniać się do zwiększenia atrakcyjności świadczonej oferty, w celu budowania przewag konkurencyjnych w aspekcie zarówno gospodarczym jak i społecznym.

Inwestycje będą wspierały procesy transformacji cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury, zakup wyposażenia i technologii umożliwiających rozszerzenie grup odbiorców realizowanej oferty (zwiększenie dostępności kultury poprzez umożliwienie korzystania z niej grupom dotychczas wykluczonym np. niepełnosprawni; zwiększenie zasięgu oferty – upowszechnianie oferty on-line) oraz zapewnienie bezpieczeństwa funkcjonowania w warunkach różnego rodzaju kryzysów (na podstawie doświadczeń związanych z wystąpieniem pandemii Covid-19).

Wsparciem zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zespół Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie mogą ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego, ngo oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.

Zakres wsparcia w ramach celu szczegółowego obejmuje także działania infrastrukturalne mające na celu ochronę i zachowanie otoczenia zabytkowych obiektów. Niejednokrotnie inwestycje będą realizowane w bliskim sąsiedztwie lub na terenie objętym planem rewitalizacji, co wpłynie korzystnie na ogólny rozwój większych obszarów.

Wszystkie ww. typy działań będą mogły być realizowane w formule projektów partnerskich, które przyczynią się do lepszego zarządzania dziedzictwem kulturowym i promowania dziedzictwa kulturowego, co w konsekwencji wpłynie na większą identyfikację społeczeństwa z danym miejscem.

Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury – 700 000 000 euro.

• Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027

Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe – jednym z celów programu jest stymulowanie rynku ponownego wykorzystywania zasobów kultury i danych naukowych. Powstałe e-usługi powinny zapewnić zdalny dostęp do unikalnych narzędzi oraz umożliwić przetwarzanie, analizę, bezpieczne gromadzenie i archiwizację dużych zbiorów danych, co będzie skutkowało przyspieszeniem rozwoju takich obszarów jak np.: kultura i rozrywka, motoryzacja, e-zdrowie, transport, bezpieczeństwo publiczne, energetyka, technologie finansowe czy rolnictwo.

2.1 Wysoka jakość i dostępność e-usług publicznych – np. tworzenie, rozwój, integracja e-usług publicznych, wykorzystanie potencjału informacji sektora publicznego (ISP) i technologii w administracji z zastosowaniem np. analiz wielkich zbiorów danych oraz metod sztucznej inteligencji.

2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji – np. digitalizacja zasobów kultury, administracji i nauki (m.in. dane z badań naukowych oraz zasobów edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych). Program zakłada podejmowanie działań zwiększających otwartość oraz poziom ponownego wykorzystania danych z zasobów kultury (w tym niebędących ISP), nauki i administracji. Wsparcie będzie udzielane również na budowę lub modernizację i udostępnianie rozwiązań informatycznych do prowadzenia zaawansowanej analityki danych z wykorzystaniem nowych technologii.

Beneficjentami Programu mogą być m.in.: instytucje kultury, przedsiębiorcy, obywatele, NGO.

• Kreatywna Europa 2021-2027

Kreatywna Europa (Creative Europe) to program Komisji Europejskiej, którego celem jest wsparcie ponadnarodowych działań europejskich sektorów kultury, audiowizualnego i kreatywnego w obszarze kultury i sztuki przyczyniających się do budowania kompetencji, profesjonalizacji i zwiększania konkurencyjności sektorów na rynku globalnym, wpływ na zwiększanie dostępu do kultury i sztuki, docieranie do nowych grup odbiorców i zwiększanie uczestnictwa w kulturze, rozwój współpracy międzynarodowej oraz wsparcia ponadnarodowego obiegu europejskich dzieł i twórców, ochrony i propagowania różnorodności kulturowej i językowej oraz europejskiego dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie technologii i wdrażanie innowacji w sektorach oraz dostosowania sektorów do zmiany cyfrowej.

W ramach nowej edycji Programu istotne będą także wsparcie sektorów w odbudowie po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19, zrównoważony rozwój i zielona transformacja sektorów, równość i równouprawnienie oraz włączanie społeczne poprzez kulturę i sztukę.

Program będzie wdrażany poprzez komponenty:

- komponent Media – wspierający działania sektora audiowizualnego,
- komponent Kultura – wspierający działania sektorów kultury i kreatywnego,
- komponent międzysektorowy – wspierający rozwój innowacji w projektach łączących sektory kultury, kreatywny i audiowizualny, a także sektor wysokiej jakości mediów informacyjnych i rozwój umiejętności krytycznego korzystania z mediów.

10. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska.
6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.
7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;
8. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.
9. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.
10. Materiały udostępnione przez Urząd Gminy i Miasta Dobczyce.
11. Gminny program opieki nad zabytkami Gminy i Miasta Dobczyce na lata 2017-2020.
12. Kiryk F., Dzieje powiatu myślenickiego w okresie przedrozbiorowym - monografia powiatu myślenickiego, Tom 1, Kraków 1969.
13. Leńczyk G., Prace odkrywcze w Dobczycach, Materiały Archeologiczne, tom VI, Kraków 1964.
14. Piwowarczyk E., Historia królewskiego miasta Dobczyce.
15. Dziewoński L., Rzemiosło Dobczyckie na przestrzeni dziejów, Dobczyce 2007.
16. Dominik K., Historia rzemiosła dobczyckiego od XV do XX wieku, Dobczyce 2009.
17. Zoll-Adamikowa H., Wczesnośredniowieczne cmentarzyska ciałopalne Słowian na terenie Polski, cz. 1, Wrocław 1975.
18. Jodłowski A., Sprawozdanie z badań powierzchniowych przeprowadzonych nad Rabą w rejonie planowanego zbiornika wodnego w Dobczycach, „Badania archeologiczne prowadzone przez Muzeum Żup Krakowskich w 1977 roku”, Wieliczka 1978.
19. www.dobczyce.pl.
20. www.nid.pl.
21. www.nimoz.pl.
22. www.zabytek.pl
23. www.stat.gov.pl/gus.
24. www.isap.sejm.gov.pl.

11. Spis tabel

1. Tabela nr 1. Wykaz cmentarzy i miejsc pocmentarnych na terenie Gminy i Miasta Dobczyce.
2. Tabela nr 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Dobczyce.
3. Tabela nr 3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Dobczyce.
4. Tabela nr 4. Wykaz obiektów zabytkowych stanowiących własność Gminy i Miasta Dobczyce.
5. Tabela nr 5. Analiza SWOT
6. Tabela nr 6. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy i Miasta Dobczyce.

12. Załączniki

Załącznik nr 1. Spis obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków Gminy i Miasta Dobczyce

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT
1	Bieńkowice	przy nr 19, dz. nr 94/5	kapliczka
2	Brzączowice	nr 1, dz. nr 202/26	dwór, ob. budynek nieużytkowany
3	Brzączowice	przy nr 1, dz. nr 201/1, 202/24, 202/26, 202/43, 754, 763/1	pozostałość dworskiego założenia parkowego
4	Brzączowice	przy nr 3, dz. nr 192/1	kapliczka Manieckich I - Matki Boskiej Różańcowej
5	Brzączowice	nr 17, dz. nr 501	budynek mieszkalny
6	Brzączowice	nr 22, dz. nr 386/1	budynek mieszkalny
7	Brzączowice	przy nr 81, dz. nr 523/5	kapliczka Żaków III - Św. Walenty
8	Brzączowice	przy nr 86, dz. nr 512/1	kapliczka Żaków II - Chrystus Frasobliwy
9	Brzączowice	przy nr 107, dz. nr 523/5	kapliczka Manieckich II - MB Niepokalanego Poczęcia
10	Brzączowice	nr 116, dz. nr 117	budynek mieszkalny
11	Brzączowice	przy nr 216, dz. nr 399/1, działka drogowa nr 367/2	kapliczka Żaków I - Św. Piotra
12	Brzączowice	przy nr 217, dz. drogowa nr 367/2	kaplica Płatków
13	Brzączowice	przy nr 219, dz. nr 186/1, przy Straży Pożarnej	kapliczka św. Floriana
14	Brzezowa	nr 5, dz. nr 375/5	zagroda
15	Brzezowa	przy nr 5, dz. nr 375/5	kaplica
16	Brzezowa	przy nr 9, dz. nr 169/2	kapliczka krzyż
17	Brzezowa	przy nr 13, dz. nr 249/3	kapliczka Weszków
18	Brzezowa	naprzeciwko nr 60, dz. nr 211	kapliczka NMP
19	Brzezowa	nr 95, dz. nr 373	budynek mieszkalny
20	Dobczyce	miasto	układ urbanistyczny miasta
21	Dobczyce	Plac Zgody 6a, dz. nr 896	budynek mieszkalny
22	Dobczyce	ul. 21 Stycznia/Górska, dz. nr 2434/1	kapliczka z krzyżem
23	Dobczyce	ul. Anny 2, dz. nr 1712	budynek mieszkalny
24	Dobczyce	ul. Anny przy nr 2/Kilińskiego, dz. nr 1712	kapliczka Ukrzyżowanie
25	Dobczyce	ul. Anny 4, dz. nr 1711/1	budynek mieszkalny
26	Dobczyce	ul. Cegielniana 2, dz. nr 241/2	budynek mieszkalny
27	Dobczyce	ul. Cegielniana 9, dz. nr 275/2	budynek mieszkalny
28	Dobczyce	ul. Dębowa 16, dz. nr 2531/1	budynek mieszkalny
29	Dobczyce	ul. Dębowa 25, dz. nr 2614	budynek mieszkalny
30	Dobczyce	ul. Dębowa 39, dz. nr 2600/3	budynek mieszkalny
31	Dobczyce	ul. Dębowa 43, dz. nr 2596	budynek mieszkalny
32	Dobczyce	ul. Dębowa 56, dz. nr 2559	budynek mieszkalny
33	Dobczyce	ul. Dębowa 72, dz. nr 2574	budynek mieszkalny
34	Dobczyce	ul. Długosza 6, dz. nr 1045	budynek mieszkalny
35	Dobczyce	ul. Długosza 7, dz. nr 1032/2	budynek mieszkalny
36	Dobczyce	ul. Długosza 16, dz. nr 1054/1	budynek mieszkalny
37	Dobczyce	ul. Długosza/Królowej Kingi/Piłsudskiego Józefa, dz. nr 1026	kapliczka Matki Bożej Niepokalanie Poczętej
38	Dobczyce	ul. Floriana 2, dz. nr 2224	zagroda
39	Dobczyce	ul. Floriana 4, dz. nr 2251/1	budynek mieszkalny

40	Dobczyce	ul. Floriana 6, dz. nr 2256/7	stodoła
41	Dobczyce	ul. Garncarska 2, dz. nr 1693/9, 1694/3	budynek mieszkalny
42	Dobczyce	ul. Górska 3, dz. nr 1943/1	budynek mieszkalny
43	Dobczyce	ul. Górska 5, dz. nr 1944/1	budynek mieszkalny
44	Dobczyce	ul. Górska 6, dz. nr 1939/1	budynek mieszkalny
45	Dobczyce	ul. Górska 8, dz. nr 1938/4	budynek mieszkalny
46	Dobczyce	ul. Górska 13, dz. nr 1947/8	budynek mieszkalny
47	Dobczyce	ul. Górska 14, dz. nr 1930/7	budynek mieszkalny
48	Dobczyce	ul. Górska 52, dz. nr 2077	budynek mieszkalny
49	Dobczyce	ul. Jagiellońska 2, dz. nr 1014/2	szkoła podstawowa
50	Dobczyce	ul. Jagiellońska 10, dz. nr 1027/6	willa
51	Dobczyce	ul. Jagiellońska 12, dz. nr 1028/2	budynek mieszkalny
52	Dobczyce	ul. Jagiellońska 23, dz. nr 1469/3	budynek mieszkalny
53	Dobczyce	ul. Jagiellońska 28, dz. nr 1059/3	budynek mieszkalny
54	Dobczyce	ul. Jagiellońska 29, dz. nr 7087/4	budynek mieszkalny
55	Dobczyce	ul. Kasztelana Dobka 2, dz. nr 1867	budynek mieszkalny
56	Dobczyce	ul. Kazimierza Wielkiego, dz. nr 1803	cmentarz na Jeleńcu
57	Dobczyce	ul. Kazimierza Wielkiego, dz. nr 1805	kamienne schody
58	Dobczyce	ul. Kazimierza Wielkiego 5, dz. nr 1800/2	budynek mieszkalny
59	Dobczyce	ul. Kazimierza Wielkiego 6, dz. nr 1863/1	budynek mieszkalny
60	Dobczyce	ul. Kazimierza Wielkiego 9, dz. nr 1801	budynek mieszkalny
61	Dobczyce	ul. Kazimierza Wielkiego 16, dz. nr 1858	budynek mieszkalny
62	Dobczyce	ul. Kilińskiego 4, dz. nr 1743/2	budynek mieszkalny
63	Dobczyce	ul. Kilińskiego 5-7, dz. nr 1882, 1883	budynek mieszkalny
64	Dobczyce	ul. Kilińskiego 9, dz. nr 1884/1	budynek mieszkalny
65	Dobczyce	ul. Kilińskiego 18, dz. nr 1737/2	budynek mieszkalny
66	Dobczyce	ul. Kilińskiego 19, dz. nr 1886	budynek mieszkalny
67	Dobczyce	ul. Kilińskiego 20, dz. nr 1736	budynek mieszkalny
68	Dobczyce	ul. Kilińskiego 21, dz. nr 1887	budynek mieszkalny
69	Dobczyce	ul. Kilińskiego 22, dz. nr 1735	budynek mieszkalny
70	Dobczyce	ul. Kilińskiego 24, dz. nr 1734/1	budynek mieszkalny
71	Dobczyce	ul. Kilińskiego 26, dz. nr 1733/6	budynek mieszkalny
72	Dobczyce	ul. Kilińskiego 32, dz. nr 1730	budynek mieszkalny
73	Dobczyce	ul. Kilińskiego 37, dz. nr 1903	budynek mieszkalny
74	Dobczyce	ul. Kilińskiego 38, dz. nr 1727	budynek mieszkalny
75	Dobczyce	ul. Kilińskiego 40, dz. nr 1726	budynek mieszkalny
76	Dobczyce	ul. Kilińskiego 49, dz. nr 1910	budynek mieszkalny
77	Dobczyce	ul. Kilińskiego 57, dz. nr 1914	budynek mieszkalny
78	Dobczyce	ul. Kilińskiego 59, dz. nr 1916	budynek mieszkalny
79	Dobczyce	ul. Kilińskiego 60, dz. nr 1718/2	budynek mieszkalny
80	Dobczyce	ul. Kilińskiego 79, dz. nr 2191	budynek mieszkalny
81	Dobczyce	ul. Kilińskiego 82,	budynek mieszkalny

		dz. nr 1696	
82	Dobczyce	ul. Kościelna 1, dz. nr 1769	kościół parafialny pw. MB Wspomożenia Wiernych
83	Dobczyce	ul. Królowej Kingi 2, dz. nr 976/3	stodoła
84	Dobczyce	ul. Królowej Kingi 3, dz. nr 1042	budynek mieszkalny
85	Dobczyce	ul. Królowej Kingi 6, dz. nr 975	budynek mieszkalny
86	Dobczyce	ul. Marwin 12a, dz. nr 1668	budynek mieszkalny
87	Dobczyce	ul. Marwin 17, dz. nr 2273	budynek mieszkalny
88	Dobczyce	ul. Marwin 17a, dz. nr 2272	budynek mieszkalny
89	Dobczyce	ul. Marwin 19, dz. nr 2274	budynek mieszkalny
90	Dobczyce	ul. Marwin 27, dz. nr 2282	budynek mieszkalny
91	Dobczyce	ul. Marwin 30, dz. nr 1631/3	budynek mieszkalny
92	Dobczyce	ul. Marwin 36, dz. nr 2338	budynek mieszkalny
93	Dobczyce	ul. Mostowa 1, dz. nr 675	budynek mieszkalny
94	Dobczyce	ul. Mostowa 2, dz. nr 707	budynek mieszkalny
95	Dobczyce	ul. Mostowa 3, dz. nr 674	budynek mieszkalny
96	Dobczyce	ul. Mostowa 3a, dz. nr 673	budynek mieszkalny
97	Dobczyce	ul. Mostowa 5, dz. nr 671/4	budynek mieszkalny
98	Dobczyce	ul. Ogrodowa przy nr 17d, dz. nr 1925/7	kapliczka
99	Dobczyce	ul. Parkowa 2, dz. nr 889/1	budynek mieszkalny
100	Dobczyce	ul. Piłsudskiego 15, dz. nr 1019	budynek mieszkalny
101	Dobczyce	ul. Podgórska/Stare Miasto, dz. nr 1831	mury obronne
102	Dobczyce	ul. Przedbronie, dz. nr 1875/2	cmentarz Stróżnica i kaplica cmentarna
103	Dobczyce	ul. Przedbronie 1, dz. nr 1891/1	budynek mieszkalny
104	Dobczyce	ul. Przedbronie 13, dz. nr 1842	budynek mieszkalny
105	Dobczyce	ul. Rynek 2, dz. nr 993/7, 995	młyn, ob. budynek mieszkalno - usługowy
106	Dobczyce	ul. Rynek przy nr 2, dz. nr 2434/1	figura Św. Nepomucena
107	Dobczyce	ul. Rynek 7, dz. nr 1774	willa
108	Dobczyce	ul. Rynek 10, dz. nr 1005	kamienica
109	Dobczyce	ul. Rynek 15, dz. nr 1770	kamienica
110	Dobczyce	ul. Rynek 23, dz. nr 1764	budynek mieszkalny
111	Dobczyce	ul. Rynek 25, dz. nr 1763	budynek mieszkalny
112	Dobczyce	ul. Rynek 27, dz. nr 1762	budynek Straży Pożarnej
113	Dobczyce	ul. Rynek przy nr 31, dz. nr 1757/1	figura Św. Floriana
114	Dobczyce	ul. Rynek 34, dz. nr 1750	kamienica
115	Dobczyce	ul. Rzeźnicza 14, dz. nr 906	rzeźnia miejska, ob. budynek usługowy
116	Dobczyce	ul. Stare Miasto, dz. nr 1806/6	ruiny zamku
117	Dobczyce	ul. Stare Miasto, dz. nr 1806/6	karczma na Zbóju (skansen)
118	Dobczyce	ul. Stare Miasto, dz. nr 1806/6	serwonik z Gaika (skansen)
119	Dobczyce	ul. Stare Miasto, dz. nr 1806/6	spichlerz z Zagórzan (skansen)
120	Dobczyce	ul. Stare Miasto, dz. nr 1807	kościół pw. św. Jana Chrzciciela
121	Dobczyce	ul. Stare Miasto, dz. nr 1807	dzwonnica przy kościele pw. św. Jana Chrzciciela
122	Dobczyce	ul. Stare Miasto 1, dz. nr 1833/2	budynek mieszkalny
123	Dobczyce	ul. Stare Miasto 4, dz. nr 1813/2	budynek mieszkalny
124	Dobczyce	ul. Szkolna 2, dz. nr 1473/4	budynek mieszkalny
125	Dobczyce	ul. Szkolna 4, dz. nr 1471/2	budynek mieszkalny
126	Dobczyce	ul. Szkolna 10, dz. nr 1464/2	budynek mieszkalny
127	Dobczyce	ul. Szkolna 14, dz. nr 1455/1	budynek mieszkalny
128	Dobczyce	ul. Zarabie 39, dz. nr 279/9	zagroda
129	Dobczyce	ul. Zarabie 43, dz. nr 231	budynek mieszkalny

130	Dziekanowice	dz. nr 175	kościół pw. św. Mikołaja i św. Marii Magdaleny
131	Dziekanowice	dz. nr 175	dzwonnica przy kościele pw. św. Mikołaja i św. Marii Magdaleny
132	Dziekanowice	dz. nr 189	cmentarz
133	Dziekanowice	dz. nr 248	kapliczka Grunwaldzka
134	Dziekanowice	dz. nr 119/15, przy nowej szkole	kapliczka Boża Męka II
135	Dziekanowice	nr 2, dz. nr 136	budynek mieszkalny, ob. szkoła podstawowa
136	Dziekanowice	nr 5, dz. nr 173	budynek mieszkalny
137	Dziekanowice	nr 8, dz. nr 171/2	budynek mieszkalny
138	Dziekanowice	nr 11, dz. nr 179/1	budynek mieszkalny
139	Dziekanowice	przy nr 14, dz. nr 119/1	kapliczka
140	Dziekanowice	nr 16, dz. nr 85/2	budynek mieszkalny
141	Dziekanowice	nr 38, dz. nr 145/1	budynek mieszkalny
142	Dziekanowice	nr 55, dz. nr 180	budynek mieszkalny
143	Dziekanowice	nr 66, dz. nr 169	szkoła podstawowa
144	Dziekanowice	przy nr 95, dz. nr 28/3	kapliczka
145	Kędzierzynka	naprzeciwko nr 18, dz. nr 81/7	kapliczka z kamiennym krzyżem
146	Kędzierzynka	nr 49, dz. nr 94/4	zagroda
147	Kędzierzynka	nr 119, dz. nr 122	szkoła, ob. budynek mieszkalny
148	Kędzierzynka	przy nr 119, dz. nr 122	pomnik w 100-tną rocznicę niepodległości polski
149	Kornatka	dz. nr 521/1	willa I
150	Kornatka	nr 1, dz. nr 221/2	leśniczówka
151	Kornatka	w okolicach nr 101, 158, dz. nr 475/2	kapliczka Leśniaków
152	Kornatka	nr 140, dz. nr 216/7	budynek mieszkalny
153	Kornatka	przy nr 96, dz. nr 30	kapliczka NMP
154	Kornatka	przy nr 154, dz. nr 117	kapliczka Piwowarczyków
155	Kornatka	nr 160, dz. nr 171	budynek mieszkalny
156	Kornatka	naprzeciwko nr 276, dz. nr 781/2	kapliczka Karczów
157	Kornatka	naprzeciwko nr 328, dz. nr 2/3	kapliczka Salawów
158	Niezdów	nr 1, dz. nr 100	budynek mieszkalny
159	Niezdów	nr 1, dz. nr 100	obora
160	Niezdów	nr 1, dz. nr 100	spichlerz
161	Niezdów	nr 1, dz. nr 100	stodoła
162	Niezdów	nr 7, dz. nr 84/2	dwór
163	Niezdów	nr 7, dz. nr 84/2	obora w zespole dworskim
164	Niezdów	nr 7, dz. nr 84/2	spichlerz w zespole dworskim
165	Niezdów	nr 8, dz. nr 93/1	budynek mieszkalny
166	Niezdów	nr 32, dz. nr 94/1	budynek mieszkalny
167	Niezdów	nr 33, dz. nr 88/13	budynek mieszkalny
168	Nowa Wieś	nr 6, dz. nr 99	budynek mieszkalny
169	Nowa Wieś	nr 6, dz. nr 99	piwniczka w zagrodzie
170	Nowa Wieś	nr 60, dz. nr 101	budynek mieszkalny
171	Nowa Wieś	w okolicach nr 179, dz. nr 225, 229	kapliczka św. Jana Nepomucena
172	Rudnik	nr 6, dz. nr 148/2	budynek mieszkalny
173	Rudnik	nr 8, dz. nr 316/4	budynek mieszkalny
174	Rudnik	nr 21, dz. nr 223	budynek mieszkalny
175	Rudnik	nr 21, dz. nr 223	spichlerz
176	Rudnik	przy nr 24, dz. nr 255/2	kapliczka św. Floriana
177	Rudnik	nr 47, dz. nr 125	budynek mieszkalny
178	Sieraków	nr 7, dz. nr 327/4, 327/6	budynek mieszkalny
179	Sieraków	nr 9, dz. nr 330/4	budynek mieszkalny

180	Sieraków	nr 9, dz. nr 330/4	spichlerz w zagrodzie
181	Sieraków	nr 14, dz. nr 493/7	budynek mieszkalny
182	Sieraków	przy nr 15, dz. nr 499/1	kapliczka z figurą MB z Dzieciątkiem
183	Sieraków	przy nr 23, dz. nr 73/3	kapliczka z Ukrzyżowaniem
184	Sieraków	naprzeciwko nr 42, dz. drogowa nr 146	kapliczka z ukrzyżowaniem
185	Sieraków	nr 65, dz. nr 322	budynek mieszkalny
186	Sieraków	przy nr 164, dz. nr 35/6	kapliczka przydrożna Łapów
187	Sieraków	przy nr 187, dz. drogowa nr 492	kapliczka z metalowym krzyżem
188	Sieraków	nr 233, dz. nr 236/2	zespół dworski: dwór i park
189	Sieraków	przy nr 233, dz. nr 236/2	kapliczka z Chrystusem Miłosiernym
190	Skrzynka	nr 62, dz. nr 483/1	budynek mieszkalny
191	Skrzynka	nr 71, dz. nr 131/3	szkoła, ob. budynek mieszkalny
192	Skrzynka	naprzeciwko nr 73, dz. nr 449/1	kapliczka Cieleckich
193	Skrzynka	nr 75, dz. nr 174	zagroda
194	Skrzynka	nr 94, dz. nr 487/1	budynek mieszkalny
195	Skrzynka	przy nr 135, dz. nr 19/4	kapliczka z fundacji mieszkańców
196	Skrzynka	przy nr 177, dz. nr 469/2	kapliczka Słobodów
197	Stadniki	dz. nr 202	kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa i klasztor oo. Sercanów
198	Stadniki	nr 1, dz. nr 58/1	dwór
199	Stadniki	nr 1, dz. nr 58/1	spichlerz w zespole dworskim
200	Stadniki	nr 1, dz. nr 58/1	kuźnia w zespole dworskim
201	Stadniki	nr 37, dz. nr 203/2	dwór Krzyworzeka
202	Stadniki	nr 37, dz. nr 183	obora I w zespole Krzyworzeka
203	Stadniki	przy nr 38, dz. nr 143	kapliczka Wójtowska
204	Stadniki	nr 68, dz. nr 241	budynek mieszkalny
205	Stadniki	nr 72, dz. nr 231	budynek mieszkalny
206	Stadniki	nr 78, dz. nr 428	budynek mieszkalny
207	Stadniki	nr 78, dz. nr 428	stodoła w zagrodzie
208	Stadniki	nr 80, dz. nr 509	szkoła, ob. budynek mieszkalny
209	Stojowice	przy kościele, dz. nr 207/1	nagrobek braci Stojanowskich
210	Stojowice	nr 1, dz. nr 209/5	dwór
211	Stojowice	nr 4, dz. nr 281/2	budynek mieszkalny
212	Stojowice	nr 9, dz. nr 220/4	budynek mieszkalny
213	Stojowice	nr 38, dz. nr 262/1	budynek mieszkalny
214	Stojowice	nr 70, dz. nr 139, 144/1	budynek mieszkalny
215	Stojowice	przy nr 73, dz. nr 160	kapliczka z kamiennym krzyżem
216	Stojowice	przy nr 87, dz. nr 596	kapliczka

*Obiekty zaznaczone na niebiesko wpisane są do rejestru zabytków

Załącznik nr 2. Stanowiska archeologiczne z terenu Gminy i Miasta Dobczyce

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NUMER OBSZARU AZP	NUMER STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI/NA OBSZARZE
1	Rudnik	105-58	1/126
2	Sieraków	105-58	1/125
3	Sieraków	105-58	2/124
4	Bieńkowice	106-57	1/14
5	Brzączowice (Piekło)	106-57	1/29
6	Brzączowice	106-57	2/30
7	Brzączowice	106-57	3/31
8	Brzączowice	106-57	4/32

9	Brzezowa (Pustki)	106-57	1/27
10	Brzezowa	106-57	3/28
11	Dobczyce (Charstek)	106-57	1/21
12	Dobczyce (Charstek)	106-57	2/22
13	Dobczyce (Charstek)	106-57	8/23
14	Dobczyce	106-57	9/24
15	Dobczyce	106-57	10/25
16	Dobczyce	106-57	11/26
17	Nowa Wieś	106-57	1/15
18	Nowa Wieś	106-57	2/16
19	Stojowice	106-57	1/17
20	Stojowice	106-57	2/18
21	Stojowice	106-57	3/19
22	Stojowice	106-57	4/20
23	Brzezowa	106-58	2/29
24	Brzezowa	106-58	5/30
25	Brzezowa	106-58	6/31
26	Dobczyce	106-58	3/32
27	Dobczyce	106-58	4/33
28	Dobczyce	106-58	5/34
29	Dobczyce	106-58	6/35
30	Dobczyce	106-58	7/36
31	Dobczyce	106-58	12/37
32	Dobczyce	106-58	13/38
33	Dobczyce	106-58	14/39
34	Dobczyce	106-58	15/40
35	Dobczyce	106-58	16/41
36	Dobczyce	106-58	17/42
37	Dziekanowice	106-58	1/1
38	Dziekanowice	106-58	2/2
39	Dziekanowice	106-58	3/3
40	Dziekanowice	106-58	4/4
41	Kędzierzynka	106-58	1/17
42	Kędzierzynka	106-58	2/18
43	Rudnik	106-58	2/5
44	Skrzynka	106-58	1/27
45	Stadniki	106-58	1/19
46	Stadniki	106-58	2/20
47	Stadniki	106-58	3/21
48	Stadniki	106-58	4/22
49	Stadniki	106-58	5/23
50	Stadniki	106-58	6/24
51	Stadniki	106-58	7/25
52	Stadniki	106-58	8/26
53	Kornatka (Burletka)	107-57	1/6
54	Kornatka (Zastań)	107-57	2/7
55	Kornatka	107-57	3/5

*Obiekty zaznaczone na niebiesko wpisane są do rejestru zabytków